

ПРИЛОЖЕНИЯ

Чужди източници

КОРУПЦИОННИЯТ ФЕНОМЕН В ЛИТВА И ПО СВЕТА

КОРУПЦИОННИЯТ ФЕНОМЕН: КОРУПЦИОННИ СРЕДСТВА, НАРУШЕНИЕ ПО СЛУЖБА ЗА ЛИЧНА ПОЛЗА

Корупцията застрашава сигурността ви и човешките ви права. Корумпираните служители не обръщат внимание на задълженията си, които трябва да изпълняват, и позволяват простъпки. Подкупният държавен служител ще позволи на някого да рискува и здравето, и живота ви. Корупцията може да изложи на опасност фундаменталните ви права за здравно осигуряване, образование, правото на собственост и дори на вода и въздух.

През 1995 се срути търговски център в Корея. По-късно беше обяснено, че предприемачите са използвали нискокачествен бетон, а общинските служители са позволявали правилата за безопасност да бъдат нарушавани в замяна на подкупи. През 1998 земетресение в Турция разруши множество сгради, като най-много пострадаха училища и болници, построени от държавата. Разследването на сериозните грешки в строежа им показаха, че строителни инспектори и други служители са приели подкупи.

Заради корупция обикновено има по-малко пари, отколкото би трябвало да има. И тук не става въпрос, че просто сте дали подкуп. Корупцията може да увеличи цената на държавните инвестиции с до 30%. Това означава, че едно ново училище или болница, построени в обществена полза, могат да струват с почти 30% повече. Увеличението на цените за държавните поръчки и държавните инвестиции допринасят за последващото увеличаване на националния дълг. Например, правителството на Кения загуби около 1,5 милиона щатски долара, когато здравното му министерство беше въввлечено в корупционна фармацевтична сделка.

В Литва също е възникнало подозрение в корупция относно водената компенсаторна политика за фармацевтите. Колко пари са откраднали от нас? Изглежда, че в Германия, например, са дадени подкупи, възлизащи на 2,5 милиарда марки, за изграждането на втория терминал на франкфуртското летище. Според обвинителя поради корупционни схеми цените са се увеличили с 20–30%. Каква част от литовския бюджет е загубена в резултат на многобройните корупционни, както ги оценяват множество бизнесмени, държавни поръчки?

Много по-трудно е да се развива бизнес в корупционна среда. Корупцията изкривява пазарните механизми и създава неравнопоставени условия за бизнеса. Много бизнесмени са склонни да дават подкупи, вярвайки, че в 95 на 100 от случаите ще постигнат желаната цел. Но какво ще се случи, когато следващия път корумпираният служител поиска повече? Какво ще се случи, ако конкурентите дават по-големи подкупи? Какво ще се случи, ако съдът се намеси в корупционните планове? Например, руските бизнесмени са относително по-склонни да дават подкупи от своите колеги в Полша. В момента да регистрираш бизнес в Русия отнема четири пъти по-дълго време, отколкото да го регистрираш в Полша. Нещо повече, на бизнесмените в Русия два пъти по-често се правят проверки, отколкото на съдружниците им в Полша и два пъти повече руски бизнесмени трябва да плащат глоби.

Корупцията намалява количеството на държавните приходи. Колко хора избягват плащането на данъци или глоби с помощта на държавни служители в Литва? Избягването на плащане на данъци на Филипините означава, че бедният плаща два пъти повече от богатия и 63% от вноса е освободен от мита.

Поради корупция една страна привлича по-малко директни чуждестранни инвестиции (ДЧИ). Корупцията често се възприема като наложен данък върху ДЧИ. Например, повишаването на равнището на корупция в Сингапур, страна, в която корупцията е относително малка, и в Мексико, където корупцията е широко разпространен феномен, е еквивалентно на увеличението на данъците върху инвестициите с повече от 20%. Ако Бангладеш реши да увеличи държавния си интегритет и ефективност до нивото на Уругвай, трябва да привлече 5% повече инвестиции и годишният БВП ще се увеличи, с повече от 0,5%. Тази аналогия може да бъде съотнесена и със ситуацията в Литва.

Едно социално изследване, проведено от *Vilmorus* през 1999 показва, че 74,1% от запитаните в Литва не одобряват корупцията като феномен; 60,4% от интервюираните казват, че биха дали малък подкуп, за да разрешат проблем, пред който са изправени. То показва също, че широката общественост не винаги възприема получаването на „подаръци“ като корупция и внасянето на евтини стоки в страната, без да се плащат митнически налози, като контрабанда. 71,1% от по-застарелите и 71,5% от младите хора са били готови да дадат подкуп.

Проучване сред учениците във Вилнюс, проведено от литовския клон на „Transparency International“ през 2001, показва, че учениците в горния курс са по-склонни да се съгласят, отколкото да отхвърлят твърдението, че „в бизнеса плащането помага да се укриват приходи“. Други проучвания показват, че много често ние инициираме даването на подкупи на служителите. Проучване сред жителите на 5 града, проведено през 2001 от *Spinter* (агенция за изследване на общественото мнение и маркетингови проучвания) показа, че 64% от запитаните казват, че подкупът е поискан директно или индиректно от служителя, докато 36% се съгласяват, че гражданите предлагат подкупи на служителите.

Много хора смятат, че корупцията е някакъв вид вроден дефект на държавните власти, който абсолютно не зависи от тяхната воля и контрол.

Индекса за възприемането на корупцията, създаден от „Transparency International“ през 2002, разкрива, че нивото му за Литва се е запазило непроменено от миналата година, оценен с 4,8 от 10, като не са достигнали само 0,2 пункта, за да може Литва да бъде страната с най-ниско равнище на корупция сред изследваните. Този индекс показва оценката на корупцията от страна на бизнесмените и на международните експерти. Литва дели с Беларус, ЮАР и Тунис позициите от 36 до 39. В таблица, съставена от 102 страни, последни в списъка са Ангола, Мадагаскар, Парагвай, Нигерия и Бангладеш, а тези на челни позиции са Финландия, Дания, Нова Зеландия,

Исландия, Сингапур и Швеция. През 1999 Литва беше на 50 място. За период от 3 години се е изкачила с 14 позиции. Литва прие около 10 закона, които по един или друг начин осигуряват превенция срещу корупцията. Прие също така и няколко антикорупционни програми. Но все пак „законите не действат сами“, както е казал един китайски филозоф.

Корупцията = (монополна власт + секретност) – отчетност

Корупция има там, където монополното вземане на решения в областта на ценностите и добродетелите се прави, без да се информира обществеността и без да се осъществява отчетност и оценка на риска от направения избор.

ФОРМИ НА КОРУПЦИЯ, ЗАБЕЛЯВАНИ В ЛИТВА

Най-често срещаният тип корупция в Литва (най-голям брой подобни случаи) е **корупцията в бюрокрацията**, когато лице, желаещо да ускори бюрократичната процедура дава подкуп на служител. Разбира се, служителят също може да отправи искане за подкуп, като злоупотреби със служебното си положение при вземането на решение и като забавя съответната информация.

Корупцията в бизнеса е свързана с една или друга негова разновидност и се е превърнала в средство за бизнеса.

Превантивната корупция има тройно предназначение: придобиване на информация, получаване на „опрощения“ (еднократно или многократно) и осигуряване на защита (протекция). Лицата, които се занимават с криминални деяния или нелегален бизнес, винаги се радват да получат информация за действия или доказателства срещу тях и за хода на разследването. Осигуряването на протекция гарантира, че никакво съдебно производство няма да наруши нелегалните им или полулегални сделки.

Регулационната корупция е комплексен феномен и се случва, когато се разрешава спор за собственост, обикновено между бизнес партньори. Поради погрешно законодателство или непълна регулация на взаимоотношенията на пазара на развиващата се икономика, подобни спорове могат да се решат еднакво успешно в полза на едната или другата страна.

Корупция без последствия може да се извърши при административни процедури или в началните етапи на криминално разследване. Преди завършването на случая или преди прекратяването му лицето може да избегне отговорността. Корупция без последствия са също и опитите да се намали наложеното от съда наказание.

ПРОБЛЕМИ ПРИ БОРБАТА С КОРУПЦИЯТА В ЛИТВА

Корупцията по своята природа и по своята причинност е комплексен социален феномен, обхващащ почти всички сфери на живота в нашата страна. Липсата на радикални промени в борбата с това престъпление се обяснява със следните причини:

- преди 1997 в Литва не е имало специализирана институция, която да се бори с корупцията и нейните прояви;
- подценяван е бил фактът, че корупцията е свързана с трафикантство, продажба на оръжия, трафик на наркотици, пране на пари, трафик на нелегални емигранти и др. и, че не става въпрос за национален, а за международен проблем;
- недостатъчна от техническа и организационна гледна точка защита на националните граници;
- липса на опит на държавните институции в борбата с тези специфични и мащабни престъпления;
- неефикасна процедура по избора на държавни служители.

Сложно е за институциите, работещи в правната сфера, да събират и използват разузнавателна информация за корупцията в съдебната сфера и по-специално – в съдилищата, поради следните причини:

- тези престъпления са скрити;
- защото гражданите поради различни причини не желаят да сътрудничат с агенциите, които се занимават с разузнаване, и парите обикновено се предават чрез посредници (адвокати, роднини или много близки приятели), които не желаят да сътрудничат на съда;
- общественият принос към разкриването на корупционни престъпления е все още твърде малък. Нежеланието на обществото да се включи в разкриването на корупцията се дължи на факта, че няма ефективна държавна система, която би гарантирала сигурност, социално и материално благополучие.

ЕТИЧЕН КОДЕКС НА УЧИТЕЛИТЕ В ЛИТВА

ЦЕЛ НА УЧИТЕЛСКИЯ ЕТИЧЕН КОДЕКС

Настоящият учителски етичен кодекс (по-нататък УЕК) би трябвало да установи основните норми на професионалната етика:

- регулиране на отношенията между учители и ученици и останалите членове на учебните и обучителни заведения;
- поддържане на техните човешки ценности и достойнство;
- поддържане качеството на професионалната работа на учителите и честта на професията;
- развиване на култура на учебни и обучителни заведения, основаваща се на доверие, отговорност и справедливост.

Нормите на УЕК би трябвало да се прилагат за всички учители в Република Литва и за целия персонал в обучителните учреждения, които работят с деца и младежи.

ИЗТОЧНИЦИ И ПРИНЦИПИ НА УЧИТЕЛСКАТА ЕТИКА

Нормите на учителската етика би трябвало да се формират на основата на общочовешките и морални норми, демократичните традиции на Република Литва; осигуряването на човешките права и правата на детето.

Основата на УЕК би трябвало да се формира на база на следните ключови принципи: хуманност, справедливост, професионализъм, отговорност, толерантност, демократичност, партньорство и солидарност.

ОСНОВНИ НОРМИ

А) *Личността на учителя*

1. Професионалната етика на учителя изисква усещане за призвание, обвързаност с работата и чувство за отговорност при изпълнението на задълженията;
2. От учителя ще се изисква и амбициозност. Той също така трябва да бъде интроспективен, самопознавателен и самообразоващ се.
3. Учителят се нуждае от постоянно усъвършенстване на своето познание. Трябва да се грижи за образованието си, за повишаването на квалификацията и откриването на по-добри (по-съвременни) методи за работа.

Б) *Отговорност*

4. Учителят трябва да носи отговорност за качеството и резултатите на преподаването (обучението), което цели.

5. Учителят трябва да носи отговорност за физическата, интелектуалната, емоционалната и духовната защита на децата оставени под негов надзор.
6. Учителят трябва да носи отговорност за функциите, които изпълнява и ресурсите, които са му дадени от администрацията.

В) Авторитет, чест, репутация

7. Чрез своето собствено поведение, учителят трябва да пази честта на тази историческа професия.
8. Учителят трябва да пренесе културните ценности на нацията и човечеството до по-младото поколение и да даде най-доброто, на което е способен, за да участва в процесите на развитие на културата. Не бива да става част от некултурни действия нито в пряката си работа, нито извън рамките на учебното заведение, в което работи.
9. Когато комуникира с учениците си и във всички останали случаи, учителят трябва да подхожда с нужното уважение, да бъде любезен и дискретен. Трябва да бъде внимателен за изискванията на ситуацията и да се съобразява с определените правила.
10. Авторитетът на учителя трябва да се основава на компетентност, честност, тактичност и грижа за учениците му. Учителят не бива да изгражда авторитета си по недискретен начин и не бива да се възползва от него.
11. Учителят трябва да възпитава останалите чрез личен пример. Не бива да изнася проповеди, да съди останалите или да изисква те да се съобразяват с правила, които той самият не може да спазва.
12. Учителят трябва да има правото на лична неприкосновеност, дори и начинът му на живот да не подрива престижа на професията, не бива да изкривява отношенията си с учениците и колегите си или в противен случай се нарушават професионалните му задължения.
13. Злоупотребата с алкохол и други интоксикаращи вещества би била недопустима и несъвместима с учителската професия.
14. Учителят трябва да пази своята репутация.

Д) Отношението с другите хора

Комуникацията на учителя с неговите ученици

15. Учителят трябва да избере правилен начин за комуникация със своите ученици, който да се основава на взаимно уважение.
16. Учителят основно трябва да изисква от себе си. Стриктността му към ученика трябва да е позитивна и добре мотивирана. Учителят винаги трябва да е умерен и съдържан.
17. Учителят трябва да избере методи на работа, които изграждат позитивни характеристики у учениците и в техните междуличностни отношения, включително: независимост, самоконтрол, самообучение, желание за сътрудничество и помощ на другите.

18. Когато се оценяват поведението и постиженията на учениците с оценки, учителят трябва да се стреми да изгради тяхното самоуважение и самочувствие, наблюдайки на подобряване на възможностите им и повишаване на мотивацията им за учене.
19. Учителят трябва да бъде безпристрастен, показвайки еднакво добра воля и да бъде еднакво любезен към всички ученици. Ако неговото отношение неоснователно унижава ученика, той трябва да се опита да го коригира незабавно.
20. Когато оценява постиженията на учениците с оценки, учителят трябва да се стреми да бъде обективен и справедлив. Не трябва да му се позволява да завишава или занижава оценките или в опит да получи изкуствено добри резултати, да коригира грешките на учениците по време на писмените изпитвания или на тестовите.
21. Учителят трябва да обръща особено внимание на езика, който използва докато комуникира с учениците. Речта му не трябва да съдържа псувни, вулгарности, груби или обидни думи.
22. Учителят трябва да се държи дискретно. На учителя не е позволено да предава информация, която ученик му е доверил лично, освен в случаите, постановени от закона.
23. Учителят не бива да злоупотребява с позицията си. Не може да тормози учениците и да изисква от тях да извършват някакви услуги или друго за него.
24. Учителят не бива да изисква ученикът да му плаща за неговата работа, в това число и за допълнителната. Ако учителят има частна практика, условията за заплащането трябва да се договорят в началото и да се изложат точно и ясно в споразумение.
25. Учителят трябва да е толерантен към убежденията и религиозните вярвания на своите ученици. Няма право да задължава учениците си със собствените си вярвания.

Отношенията между учителите

26. Отношенията между учителите трябва да се основават на колегиална подкрепа, партньорство и уважение. Учителят трябва да пази авторитета на своите колеги така, както пази своя. Не бива да унижава колегите си в присъствието на ученици или други хора.
27. Учителите трябва да избягват неоснователни и скандални конфликти помежду си. Ако възникнат различия, те трябва да се постараят да ги разрешат конструктивно.
28. Учителите от едно и също учебно заведение трябва да избягват конкуренцията, затрудняваща партньорството им при извършване на съвместната работа. Вътрешната връзка между учителите е тяхната взаимна подкрепа, помощ, откритост и доверие.
29. Задължение и право на учителя е да оценява работата, изпълнявана от колегите му и администрацията. Не трябва да се преследва учител, заради неговата критичност. Критиката трябва да бъде вътрешна, например, да се обсъжда от учителите в съответното учебно заведение, вместо извън него. Трябва да се изразява директно, а не зад гърба на колегите. Училището или друго учебно заведение не бива да толерира клюкарството.
30. Критиката трябва да се изразява открито само, ако не ѝ бъде обърнато внимание или ако администрацията предприеме преследване срещу критиката и изглежда, че е извършено криминално деяние.
31. Критичното отношение към работата на колегите или администрацията или към оценяването на техните действия, решения, възгледи и поведение не бива да унижава лицето, към

което е насочено това отношение. Критиката трябва да бъде конструктивна, тактична, направена добронамерено и без обиди. Най-важните проблеми свързани с учителите трябва да се решават в отворена и свободна дискусия помежду им.

32. Учителят не трябва да прикрива грешки или обидите на колеги.

Отношения с администрацията

33. Учебното заведение трябва да се ръководи от принципите на свобода на изразяването и убежденията, толерантност, демократичност и справедливост.

34. Учебното заведение трябва да насърчава общуването между служителите, основано на взаимно уважение, доброжелателство и консенсус. Отговорността за поддържането на подобна атмосфера е част от задълженията на Директора или на друго учебно заведение.

35. Администрацията на училището или на друго учебно заведение трябва да бъде толерантно към разнообразието на: политическите, религиозните и философски възгледи, вкусовете и мненията и трябва да създаде условия за споделяне на възгледите, да преговаря и постига споразумение. Различното положение на учителите, тяхната квалификационна степен и позиция не бива да се превръща в пречка за никого от тях, за да могат равнопоставено да изразят мненията си и да защитят убежденията си.

36. Администрацията не трябва да дискриминира, игнорира или преследва учители заради убежденията им, собствените им желаниа или нежеланиа. Отношенията между администрацията и всеки учител трябва да се основават на принципа на равенството.

37. Администрацията не бива да изисква или събира информация за личния живот на учителите, която не е свързана с работата им.

38. Оценяването и решенията на Директора на училището или на друго учебно заведение трябва да се основава на действителните заслуги на учителя, на реалните факти и трябва да са непредубедени. Кандидатите за по-висока квалификация трябва да бъдат избрани и подкрепени независимо от това колко близки или в каква степен подчинени са били учителите на Директора на администрацията.

39. На учителите трябва да се даде право да получават информация от администрацията, отнасяща се до тяхната работа и действията на учебното заведение. Администрацията няма право да укрива или изкривява информация, оказваща влияние върху кариерата или качеството на работа на учителя. Учебното заведение трябва да вземе и разпространи решенията, свързани с общността, следвайки принципите на отвореност и участие.

40. Интригите, нерешените конфликти, причиняващи щети на останалите и подкопаването на учителската общност пречат на учебното заведение да изпълнява своите функции. Директорът на училището или на друго учебно заведение, който не успее да разреши грубите и продължителни конфликти трябва да подаде оставка.

41. Училището или друго учебно заведение трябва да цени репутацията си. Ако бъдат разкрити престъпления или други сериозни деяния, за които са отговорни учителите, Директорът трябва да подаде оставката си.

Отношенията със родителите и настойниците на учениците

42. Учителят трябва да даде съвет на родителите или настойниците на ученика, когато се опитват да разреши проблемите свързани с отглеждането им и трябва да смекчи конфликтите между родители и деца.
43. Учителят трябва да пази мнението на учениците за техните родители и настойници и обратното в тайна. Учителят има правото да разкрие мнението изразено от лицето за друго лице само с разрешението на лицето.
44. Учителите трябва да демонстрира уважение и добра воля, комуникирайки с родителите на учениците...
45. Отношенията между учителите и родителите на техните ученици не трябва да оказват никакво влияние при оценяването на детето и неговите постижения.
46. Отношенията между учителите и родителите на техните ученици не трябва да зависят от подкрепата, която оказват на учителите или настойниците на училището или за друго учебно заведение.

Е) Отношения с обществото

47. Учителят не само трябва да преподава и да обучава учениците, но и да образова обществеността, да пази нейните културни ценности и да бъде достоен и възпитан човек.
48. Учителят трябва да се бори да допринесе за общественото съгласие. В обществения, както и в личния живот, той трябва да избягва конфликти, препирания и несъгласия. Той трябва повече от останалите да предвижда и разрешава проблеми и различия и да знае как да се справи с тях.
49. Учителят е наясно и изпълнява гражданските си задължения и социалната си роля. Той трябва да избягва да бъде извънредно различен, въпреки че не трябва и да бъде конформен към заобикалящата го среда, изгубвайки собствената си идентичност.

Ж) Свобода в ученето и свобода на словото

50. Учителят трябва да има правото да използва няколко източника на информация.
51. След подбирането и поднасянето на информация на учениците, учителят трябва да спазва принципите на обективност, удачност и благоприличие. Информацията не бива да бъде изкривявана или правата върху нея да бъдат променяни.
52. Учителят трябва да бъде внимателен в избора на образователните дейности и да създаде нови начини на преподаване, които да бъдат правилни, професионални и благоприлични.
53. Учителят трябва да използва правото си да се изразява (писмено или устно) относно образователната политика в училище, местните власти или държавата и за действията предприети от участниците в образователния процес, без неговите твърдения да са неточни, злонамерени или обидни.
54. Учителят не бива да разкрива конфиденциална информация, която ще се използва за вътрешни цели на училището или на друго учебно заведение.

3) *Използване на информация и източници*

55. Учителите и административния персонал трябва да бъдат пестеливи и да използват по най-полезен начин материали или други ресурси на училището. Те не бива да използват имуществото (помещения, мебелировка, телефон, факс, компютри, копирни машини, друго оборудване, пощенски услуги, транспорт, уреди и материали) на училището или на друго учебно заведение и тяхното работно време за собствени нужди.

И) *Лични интереси и изключване на себе си*

56. Учителят или Директорът на училището или на друго учебно заведение трябва да бъде обективен и да не бъде егоистичен. Официалните му решения не бива да са повлияни от неговите лични интереси или от интересите на членове на семейството му, роднините или приятелите му.

57. Ако учителят е член на: съвет, комисия или работна група, която се занимава с вземане на решения за личен интерес и следователно, за които не може да не бъде безпристрастен, той трябва да уведоми хората, които вземат решението и да се оттегли без да гласува или да взема каквото и да било друго решение.

58. Учителят не бива да представлява своето учебно заведение в случай, че има лични интереси или взаимоотношения с партньори от друго учебно заведение, фирма или физическо лице и извлича лична полза. Той трябва да уведоми директора на администрацията и хората, занимаващи се със случая относно личния си интерес във връзка с нея.

К) *Подаръци и подкрепа за училището*

59. Учителят трябва да бъде честен и стриктно да следва законите. Вземането или даването на подкуп не може да се съвместява с професионалната етика на учителя.

60. Ако преподавател види, че е уважаван от учениците, от техните родители или настойници и те са добронамерени към него, той може да приеме подаръците им в знак на благодарност при определени случаи.

61. Учител може да приеме подаръци, които (1) му се дават доброволно, (2) не съдържат и не могат да съдържат някакво подкупно намерение и (3) са сравнително скромни, например, неща изработени от родителите или от учениците, цветя, бонбони, сувенири или други нескъпи стоки.

62. Учителят не трябва да прави никакви подмятания, да изразява желаниа и не трябва да се договаря с други учители да организират учениците или родителите да уреждат даването на подобни подаръци.

63. Директорът или учителят в учебното заведение могат да приемат от родителите на учениците всякаква безвъзмездна подкрепа за учебното заведение. Обществото трябва да е уведомено за осигуряването на такава подкрепа и на тези, които осигуряват подкрепата трябва да се изказва публична благодарност.

Л) Назначение и повишение

Когато назначава или повишавате хора, Директорът на училището или на друг вид учебно заведение, трябва да бъде безпристрастен. Не може да посочва член на семейството или роднина за свой заместник, да завежда определен отдел или да се ползва от други привилегии.

64. Учителят не бива да налага натиск на администрацията да избира за назначение или повишение член на неговото семейство, познат или приятел в учебното заведение, в което работи. Той не бива да присъства на учителския съвет, когато се взема важното решение.
65. Не трябва да получава възнаграждение под никаква форма за назначението, да се повишава квалификацията му, да бъде повишаван или др.

ЕТИЧЕН КОДЕКС НА ЛИТОВСКИТЕ ЖУРНАЛИСТИ И ИЗДАТЕЛИ

Журналистиката е справедлива и честна, когато журналистът упражнява свободата на печата и словото, гарантирана от закона, когато е наясно с ролята на средствата за масова информация в съвременното общество и поема отговорността за своята работа. За съжаление, в условията на конкуренция някои средства на масова информация забравят за принципите на обективната журналистика, търсейки едnodневна популярност и изгода.

Ето защо, ние, участниците в общата среща на журналистите, представители на Съюза на литовските журналисти, Обществото на литовските журналисти, Литовското радио и телевизия, Асоциацията на литовските радио и телевизия и Журналистическия център към Фондация "Отворено общество", Литва, и съблюдавайки Конституцията на Република Литва, Европейската конвенция за правата на човека и Резолюцията на парламентарната асамблея на Съвета на Европа по въпросите на етиката и журналистиката, приемаме този Етичен кодекс на литовските журналисти и издатели и обещаваме да го следваме.

25 март 1996, Вилнюс

I. Истина, Честност, Приличие

- Възможността да се получава и разпространява информация е едно от основните права на индивида. Разпространителите на публична информация не бива да я считат за своя собственост и не бива да търгуват с нея.
- Съблюдавайки правото на човека за достъп до информация, журналистът публикува точни новини и разнообразни мнения.
- Новините са факти и данни, основани на истината, която се установява по съответните начини за проверка и чрез съответните доказателства.
- Мненията се изразяват от упълномощени от редакционната колегия журналисти или от всяко друго лице, публикуващо бележките и коментарите по отношение на идеите и новини от общ характер. Въпреки че мненията непременно са субективни, авторът трябва да се увери, че мнението е представено честно и етично, без изкривяване на фактите или данните.
- Новините и мнението трябва да бъдат ясно разграничени.
- С оглед разнообразието на мнения, журналистът представя колкото се може повече мнения на независими едно от друго лица. Това е особено важно, когато информацията от медиите се отнася до важни, съмнителни или противоречиви житейски въпроси.
- Журналистът трябва да оцени информационните източници по критичен начин, изследвайки внимателно фактите с особено усърдие на основата поне на два източника.
- Журналистите трябва да бъдат солидарни, когато защитават свой колега от преследване на критиката.
- Журналистът трябва да положи всички необходими усилия да събере информация от всички възможни източници, като се увери, че тя е достоверна, пълна и цялостна.
- Информацията трябва да се събира по етичен и законен начин.

- Когато събира информация, журналистът трябва да се представя, да пояснява медията, на която е представител, и позицията, която заема, предупреждавайки лицето, че твърденията (изказванията) му може да бъдат публикувани в средствата за масова информация, освен в случаите, когато се събира официално недостъпна или скрита информация.
- Журналистът няма право да оказва натиск или да предлага на източника на информация възнаграждение в замяна на получената от него информация.
- Журналистът и издателят трябва да се отнесат особено внимателно към информацията получена от лице, което се намира в състояние на стрес или шок, което е в безпомощна позиция или когато лицето комуникира за първи път с представител на средствата за масова информация.
- Журналистът не бива да използва аудио и видео записващи устройства, когато цитира директно, в случаите когато информаторът е против тяхната употреба или, ако се намира в условията на стрес, шок или има очевидни физически дефицити.
- Журналистът трябва да уточни източника си на информация. Поради тази причина, той трябва да получи разрешение да се позове на името на информатора. Ако източникът на информация не желае името му да се разкрива, журналистът няма право да го разкрива.
- При публикуването на новини, журналистът няма право да ги допълва с измислени факти, да изопачава или пропуска съществени въпроси.
- Журналистът трябва да прави разлика между новините за публично достойние и тези, които задоволяват човешкото любопитство.
- Не бива да се представят като сензации или като съществени въпроси спорни или незначителни факти и събития.
- Не бива да се публикуват слухове или доклади на анонимни източници, освен в случаите, когато новините са от жизнена важност за обществото и тогава трябва да се представят като непотвърдени.
- Журналистът или издателят не бива да нарушават човешките права и достойнство.
- Журналистът не бива да унижава или да се подиграва с името, расата, националността, религиозните убеждения, възрастта, пола или физическите дефицити на лицето, дори и в случаите, когато то е извършило престъпление.
- Журналистът не бива да публикува подправени снимки или подправени подписи под снимки, които могат да обидят заснетите лица. Журналистите не бива да публикуват подправени аудио или видео материали, които изопачават идеите или фактите получени от информатора. Това не се отнася за публикуването на карикатури, шаржове или комикси.
- Журналистът не бива да публикува критични творби, аргументите за които се основават на действителни събития от личния му живот, като създават впечатлението, че става въпрос за уреждане на лични отношения на журналиста.
- При цитирането на думи казани от дадено лице, журналистът трябва да се опита да предаде не само съдържанието на казаното, но и начинът, по който е казано.
- Масмедииите трябва незабавно да коригират всякакви грешки и неточности, които са допуснали, които могат да обидят определени лица и те да предявят иск за нанесена обида.

- В случай, че информацията на някое средство за масова информация очевидно съдържа неверни факти, тя трябва да бъде пояснена или грешните факти да бъдат незабавно отречени, като се публикуват на подходящо място в следващото издание или в следващото радио или телевизионно предаване.
- Критикуваното лице винаги трябва да има правото да се защити и да даде обяснение. Ако няма такава възможност, обществеността трябва да бъде информирана за това.
- Необходимо е да се оповестяват оценките на Комисията по етика на журналистите и издателите.

II. Независимост на журналистиката и нейните отговорности

- Журналистът не може да изпълнява поръчки на никакви власти, частни структури или отделни индивиди и трябва да се ангажира само с поръчките, възложени от ръководството на медиите.
- Журналистите нямат право да приемат подаръци или безплатни пътувания, да излизат в платен отпуск или да получават други жестове на благоволение, които може да засегнат тяхната независимост. Ако в изключителни случаи, журналист пътува безплатно (по служебни въпроси), той трябва да обяви този факт в своя материал.
- Журналистът не може да извлича ползи от никого, освен от своята редакция, от професията и от неправителствените обществени организации.
- Хората имат право да познават собственика на медията и неговите икономически интереси.
- Журналистът и издателят не бива да използват професионална информация за собствена полза.
- Средствата за масова информация трябва да разграничават ясно обявите, рекламните и поръчковите статии от материалите (произведенията) на журналистите.
- Трябва да се забрани публикуването на прикрити като безпристрастна информация реклами. Журналистът не бива да получава възнаграждения за скрита реклама.
- Журналистът трябва да помисли дали е подходящо да се използва името му, лицето или гласа му с рекламна цел, освен в случаите, когато става въпрос за хуманни цели, а не за рекламни.
- Не само медията, но и нейните журналисти трябва да бъдат свободни. Те трябва да откажат да изпълнят поръчка на ръководителите на медията в случай, че тя е в противоречие с националното законодателство, журналистическата етика и неговите собствени убеждения. Журналистът има правото да не се подписва под собствения си материал, в случай, че при редактирането му смисълът е бил променен без неговото съгласие и това е довело до изопачаване на идеята или са се появили идеи, които не са дело на автора.
- Журналистът трябва да притежава професионална квалификация.

III. Защита на професионалната чест, достойнството и личния живот

- Журналистът няма право да публикува факти за личния живот на хората без тяхно съгласие, освен в случаите, когато става въпрос за високопоставен служител и тези факти са важни за обществото или са разкрити криминални престъпления.
- Журналистът трябва да се съобразява с презумпцията за невинност. Само съдът има право да обвини индивида и да приведе обвинението в действие.
- Ако в интерес на обществото е разкрита фамилията на човек, заподозрян в извършване на престъпление, а впоследствие престъпно деяние не е било доказано, журналистът веднага трябва да съобщи за това.
- Журналистът и издателят не бива да публикуват неоснователни и непотвърдени обвинения.
- Журналистът не бива да публикува имената на жертви на престъпления, особено в случаите на сексуална агресия.
- Журналистът и издателят трябва да помислят дали си струва да публикуват имената на престъпници дори и в случаите, когато вината им е доказана в съда и е установена от закона.
- Не е правилно да се публикуват имената на лица, които са извършили дребни престъпления и на които са били наложени леки наказания, освен в случаите, когато тези лица са високопоставени служители.
- Журналистите не бива да обсъждат старо престъпление, извършено от лице, което вече е излежало присъдата си. Това правило не се прилага в случай на безспорен рецидивизъм: ако това лице продължава да работи дейност, свързана с извършеното от него престъпление, и ако заема висок пост в обществото.
- Журналистът трябва да помисли дали си заслужава публикуването на факти за семейни скандали.
- Журналистът и издателят не трябва да прекаляват с използването на снимки на катастрофи, бедствия, инциденти или насилие, което може да нарани чувствата на близките, а така също да се отрази и на чувствителността на читателите или зрителите.
- Журналистът трябва да бъде особено внимателен при публикуването на факти за самоубийства и опити за самоубийства, избягвайки споменаването на имена.
- При публикуването на лична кореспонденция трябва да се получи съгласието на автора на кореспонденцията и на нейния получател или на техните законни представители.
- Журналистът не бива да публикува непотвърдена медицинска информация.
- Журналистът трябва да показва особено уважение към правата на деца и възрастни с физически или умствени дефицити.

IV. Отношенията между журналистите

- В служебните си задължения журналистите трябва да следват баланса между честната конкуренция и професионалната солидарност.

- Журналистът не трябва да възпрепятства свой колега да събере информация, като го заблуждава нарочно и докладва за това на властите.
- Нито самият журналист, нито отделни редакции трябва да уреждат своите стари отношения чрез средствата за масова информация. Подобно поведение уронва не само собствения им престиж, но и престижа на професията.
- Плагиатството трябва да се изтъкне като една от най-сериозните обиди в журналистическата професия.
- Ако в свой материал журналистът е използвал факти от други автори, той е длъжен да поясни първоначалния източник дори и в случаите, когато не цитира тези автори, а пре-работва (адаптира) материалите им.
- Журналистът не трябва да работи в медия, която толерира принципите на нечестната журналистика или нелоялната конкуренция.
- Журналистът не бива да пише вместо друго лице или да се подписва под чужд материал.
- Журналистът няма право да предлага работата си на никоя друга медия без съгласието на ръководителите на редакцията.
- В случай, че журналист на свободна практика предлага своята работа на няколко редакции едновременно, той трябва да предупреди гореспоменатите за това.
- Журналистът трябва да спазва конфиденциалност за редакцията, когато тайните не са свързани с нарушение на законите и на етичния кодекс.
- Журналистът трябва да пази професионалната чест и престиж.

**ПРОФЕСИОНАЛЕН ЕТИЧЕН КОДЕКС
И КОДЕКС НА ПОВЕДЕНИЕ
НА ПОЛИТИЦИТЕ В РЕПУБЛИКА ЛИТВА**

ЧАСТ ПЪРВА

ОБЩИ УСЛОВИЯ

§ 1. Предназначение и цели на Професионалния етичен кодекс и Кодекса на поведение на политиците в Република Литва.

1. Предназначението на Професионалния етичен кодекс и кодекса на поведение на политиците в Република Литва (за кратко „Кодекса“) е изпълнението на конституционния принцип за държавните власти, служещи на хората, подобряването на демократичното управление, засилването на общественото доверие в държавните власти, търсенето на отговорност от политиците за техните действия и отчетността им пред масовата общественост.
2. За в бъдеще Кодексът ще установи принципите на професионалната етика и поведение на политиците в Република Литва, изискванията и мерките, на които се основават, гарантиращи, че професионалната етика и поведението на политиците са в унисон с изискванията на Кодекса.

§ 2. Основни понятия, използвани в Кодекса

1. **Подарък** означава всяко нещо, което има материална стойност; гостоприемност или друга облага предлагана или осигурявана на политик безплатно или на неразумно ниска цена, която влияе или се смята, че влияе пряко или косвено на действията или решенията му.
2. **Конфликт на интереси** означава ситуация, при която политик, изпълняващ служебния си дълг е задължен да вземе или може да вземе решение, да участва при вземането на решение или да изпълнява други действия в нарушение на обществените интереси за облагодетелстване на лични интереси или на личините интереси на близките му хора.
3. **Политиците в република Литва** (за кратко политиците) означава:
 1. Президентът на Републиката, членовете на Парламента, Министър-председателят, министрите, заместник министрите и председателите на общини;
 2. Хора, регистрирани като кандидатстващи за Президент на Републиката, членове на Парламента, кметове на общини, заместник-кметове и общински съветници;
 3. Бивш Президент на Републиката, бивши членове на Парламента, бивш Министър-председател, бивши министри, бивши заместник министри и председатели на общини в рамките на две години от датата, на която са престанали да заемат гореспоменатите постове;
 4. Бивши кметове на общини, бивши заместник кметове и бивши председатели в рамките на една година от датата, на която са престанали да заемат гореспоменатите постове.

4. **Повтарящо се нарушение** означава нарушение на принципите на професионалната етика и поведение на политиците (точки 4–12) в рамките на две години след нарушаването на някое от установените изисквания.
5. **Деклариране на личните права на политиците** означава осигуряване на данни за частните интереси на политиците от Регистъра за частните интереси на политиците на Република Литва.
6. **Регистър на частните интереси на политиците** е счетоводна система от декларации и други данни, осигурени от политиците за техните лични/частни интереси.
7. **Хора, близки до политиците** означават: съпруга, деца, родители и други хора, свързани с политиците чрез собственост, лични неимуществени взаимоотношения, кръвно родство или друго родство.
8. **Личен живот** означава личният живот на политиците и дейностите, които не са свързани с професионалната им политическа дейност.
9. **Лични интереси** означава материални или нематериални интереси на политик или на негов близък, които могат да се възприемат като оказващи влияние на решенията му при изпълнението на задълженията му.
10. **Професионална дейност** означава дейностите свързани с изпълнението на задълженията на политиците.
11. **Обществен живот** означава публичното поведение в обществото и публичните дейности на политика, които са пряко или косвено свързани с изпълнението на професионалния му дълг.
12. **Публични интереси** означават универсално приети цели и задачи пред нацията или държавата, които са в съответствие с правните и етични норми също и с интересите на обществото за това политиците да служат на хората почтено, безпристрастно и честно.
13. **Нарушаване на публични или държавни интереси** означава негативният ефект причинен от политик, който нарушава принципа на професионалната етика и поведение, карайки хората да страдат от нанесени материални или нематериални щети или от наличието на друго видимо нарушение на законовите интереси на хората, държавните институции, представителите на бизнеса, неправителствените организации, а така също държавата и обществото.

ЧАСТ ВТОРА

ПРИНЦИПИ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА И ПОВЕДЕНИЕ НА ПОЛИТИЦИТЕ

§ 3. Принципи на професионалната етика и поведение на политиците

Основните принципи на професионалната етика и поведение на политиците трябва да съдържат:

- 1) нравствена принципност;
- 2) прозрачност;
- 3) добросъвестност;
- 4) отговорност и отчетност;

- 5) служба на обществените интереси и въздържане от нарушения;
- 6) зачитане на закона и на човешките права;
- 7) безпристрастност и обективност;
- 8) уважение към хората;
- 9) да дава пример.

§ 4. Нравствена принципност

Понятието нравствена принципност включва в себе си следните изисквания:

- 1) в професионалните си действия, публичния и личен живот, политиците трябва да спазват честно, достойно поведение и да не излагат себе си, нацията, държавата или нейната Конституция;
- 2) Политиците трябва да изпълняват задълженията си, следвайки универсално приети норми на морално поведение и трябва да знаят, че от тях се очаква да отговарят на по-високи стандарти на поведение от другите хора;
- 1) Политиците трябва да се въздържат от участие в незаконни, недостойни или неморални споразумения и сдружения.

§ 5. Прозрачност

1. Прозрачността трябва да отговаря на следните изисквания:

- 1) политическата дейност, с изключение на случаите показани в параграф 2 на тази точка, трябва да е публична и трябва да се осигурят условия за обществен мониторинг, подоробно разглеждане и оценяване на изказванията на политиците, действията им или решенията им;
- 2) в случай, че гражданите поискат, политиците трябва да ги информират за техните права и задължения и да им осигуряват всякаква информация и обяснения, свързани с взетите решения или извършените действия;
- 3) политикът трябва да помага на хората да получат достъп до информация събрана за тях от държавните власти, освен в случаите, когато тази информация не може да бъде разкрита поради законови разпоредби;
- 4) политикът трябва да осигурява на хората информация за законовите действия и организациите в района, който той представлява, да помага на физическите и юридически лица да научат за правата на споменатите и задълженията на държавните власти и държавните служители.

2. Ако се сдобие с информация, която поради законовите разпоредби не може да бъде разкривана и разпространявана, политикът няма право да я използва в личния си живот, срещу политическите си опоненти или за облагодетелстване на личните му интереси или на интересите на други лица или други групи. Това изискване трябва да остане валидно и след като политикът напусне заемания пост.

§ 6. Добросъвестност

Добросъвестността трябва да отговаря на следните изисквания:

- 1) политикът трябва да получава възнаграждение, определено от закона и не трябва да придобива пряко или косвено никакви други пари или подаръци от хора, които може да са заинтересовани от определени действия или решения на политика;
- 2) политикът трябва да спазва дадените обещания, да се бори за думата и действието, да не се вълчи в мошеничества или измами и да избягва добиването по нечестен начин на политическо преимущество;
- 3) политикът не бива да ползва професионалната си дейност, работни средства, финансови или материални ресурси, осигурени от държавата или общината, за да задоволи свои лични нужди или нуждите на свои близки.

§ 7. Отговорност и отчетност

Отговорността и отчетността трябва да отговарят на следните изисквания:

- 1) политикът трябва да изпълнява професионалните си задължения на база на личната отговорност за резултатите от взетите от него решения и действия, възможните облаги и вреди, краткосрочните и дългосрочни последствия;
- 2) политикът трябва да поеме отговорност за изпълнението на задълженията си и не бива да го избягва, като се позовава на колективни решения;
- 3) политикът трябва да отчита пред обществото, електората, пред държавната организация, която представлява и не бива да дава информация за нея и да бъде готов да я разгласи.

§ 8. Служба на обществените интереси и въздържане от нарушения

Службата на обществените интереси и въздържането от нарушения трябва да отговарят на следните изисквания:

- 1) когато развива, мисли или взема решения или участва в някаква друга политическа дейност, политикът трябва да работи само и единствено по посока на обществения интерес; той не трябва да използва позицията си и да влияе за собственото си благо или за благо на близките около него хора или на тези, чиито цели са обществени; не бива да използва позицията си за незаконна протекция на близките си, останалите членове на политическата партия, към която принадлежи; настоящите и бившите му колеги;
- 2) Политикът трябва да обяви личните си интереси по уместен и подходящ начин; не бива да създава условия да се случват конфликти на интереси, да вземе мерки да ги разреши (ако възникнат такива); трябва да поставя приоритет на държавата и обществото;
- 3) При изпълнението на своите задължения, политикът не бива да се включва в търговска дейност и не бива да получава директно или чрез посредничеството на другите, някакво друго допълнително възнаграждение с изключение на творческата работа;
- 4) Политикът трябва да изпълнява длъжността си спрямо държавните и обществени изисквания, той трябва да развие, инициира и приеме законодателство и други законови дейности в съответствие с обществените необходиминости, да поддържа интересите и да преследва целите на държавата и обществото, отколкото да преследва бързо постижими лични цели или тези на малката група или на политическата партия.

§ 9. Зачитане на закона и на човешките права

Зачитането на закона и на човешките права включва следните изисквания:

- 1) в своя личен и обществен живот политикът трябва да действа в съответствие с Конституцията на Републиката, международните спогодби, законите и другите законови действия и ако се нарушават то други хора, политикът трябва да вземе необходимите мерки да спре тези действия и да ги оцени;
- 2) без да злоупотребява с правомощията си, политикът трябва да играе ключова роля в обсъждането и приемането на законови действия и да ги спазва в съответствие с универсално приетите човешки права, Конституцията на Републиката и международните спогодби;
- 3) политикът трябва да се води от принципа на разделение на властите и не бива да се намесва в делата на съдебно-изпълнителната власт;
- 4) в своите изявления, действия, предлагани решения, критика към законовите действия или държавните власти, политикът не трябва да нарушава човешките права, да подрива държавата и законите ѝ, не бива да подбужда правен nihilizъм в социален или национален план или да води към расови размирици;
- 5) политикът трябва да използва властта си, за да информира обществеността за човешките права и начините за тяхната защита; не бива да се позволява да се използва заемания пост или да се подобрява политическата ситуация за някого чрез възползване от незнанието на хората.

§ 10. Безпристрастност и обективност

Безпристрастността и обективността трябва да отговарят на следните изисквания:

- 1) политикът трябва да действа обективно и да се води от принципа за това, че всички хора са равни пред закона; ако се сблъска с различни изисквания на отделните избиратели, политическите партии, заинтересованите групи, колеги или други хора, политикът не трябва да има никакви неоснователни очаквания и трябва да разрешава конфликтите, поставяйки на първо място държавните и обществени интереси;
- 2) когато обсъжда и приема закони, посочва кандидати за предвиждани позиции, подписва споразумения или в други случаи, политикът не трябва да защитава предубежденията си относно определен гражданин, фирма, група от хора или институции и трябва да вземе решения, следвайки ясни оценъчни критерии, избягвайки личните забележки, потискайки емоциите си и зачитайки мнението на своите опоненти, експертите и неправителствените организации, а така също и обективните фактори.
- 3) Ако се мисли, че обсъждано проектоспоразумение, решение или законово действие може да подбуди корупционни мотиви или да създаде условия за корупция, политикът трябва да изиска проектоспоразумението да се подложи на антикорупционно преизглеждане.

§ 11. Уважение към хората

Уважението към хората трябва да отговаря на следните изисквания:

- 1) политикът трябва да служи на хората доброволно и с разбиране, без да отдава значение на техните лични цели, обществено положение или класова принадлежност, трябва да се отнася към колегите си и представителите на останалите институции с необходимата учтивост, без значение от политическите им виждания или принадлежността им към определена партия;

- 2) политикът трябва да изслушва хората и да взема всички необходими мерки да им помага; трябва да отговаря на молбите и предложенията на граждани и организации;
- 3) в своите изказвания, действия или предлагани решения, политикът не трябва да дискриминира определени хора или групи хора по отношение на техния пол, сексуална ориентация, възраст, раса, религия, цвят на кожата, националност и материален статус и трябва да вземе законови мерки да спре забелязани прояви на дискриминация.

§ 12. Да дава пример

За да дава пример, политикът трябва да отговаря на следните изисквания:

- 1) професионалната дейност, обществения или личен живот, начинът, по който изглежда политикът, изказванията и поведението му трябва да бъдат пример за останалите и той трябва да се води от общоприетите правила на поведение;
- 2) политикът трябва да се грижи за образа на своята институция и на цялата страна; трябва да общува с представителите на други нации и държави, показвайки уважение и чест и не бива да подкопава устоите на Литва;
- 3) политикът не трябва да показва презрение към колегите си, не бива да ги обсъжда или да се кара с тях и не бива да проявява насилие спрямо тях;
- 4) политикът не трябва да злоупотребява с алкохол, да тормози хора, да се появява в публичното пространство под влиянието на алкохол и не бива да ругае.

ЧАСТ ТРЕТА: Осигуряване на съгласие с принципите на професионалната етика и поведение на политиците

ГЛАВА ПЪРВА.

КОНТРОЛ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА И ПОВЕДЕНИЕ НА ПОЛИТИЦИТЕ

§ 13. Форми на контрол на професионалната етика и поведение на политиците

В Република Литва, контрол на професионалната етика и поведение на политиците трябва да:

- 1) обществен контрол;
- 2) институционален (вътрешен) контрол;
- 3) национален (държавен) контрол;
- 4) контрол на политическите партии и организации.

§ 14. Обществен контрол

Когато има достатъчно основания да се счита, че политиците са нарушили кодекса, физическите лица и юридически лица, също и асоциация, неправителствени организации и мас-медията трябва да имат правото да предоставят подобна информация на подробно публично обсъждане и да отнасят до организациите представени в Кодекса от гледище на проверени и оценени твърдения.

§ 15. Институционален (вътрешен) контрол

1. Институционален (вътрешен) контрол трябва да бъде както следва:

- 1) Сейма и Комисия по етика и процедурни въпроси към Сейма контролират членовете на Сейма, кандидатите за него и бившите членове на Сейма, притежаващи статута на политици съгласно подпараграф 3., параграф 9., § 2.
 - 2) Главната комисия за институционална етика контролира министрите, Министър-председателя, заместник министрите, както и бившите министри, бившия Министър-председател и бившите заместник министри, притежаващи статута на политици съгласно подпараграф 3., параграф 9., параграф 2.
 - 3) комисиите по професионална етика и поведение на общинските съвети контролират общинските съветници, кметовете и заместник кметовете, кандидатите за тези постове и бившите общинските съветници, кметовете и заместник кметовете, притежаващи статута на политици съгласно подпараграф 4, параграф 3, § 2.
2. Институционалният (вътрешен) контрол на професионалната етика и поведение на политиците трябва да се прилага и разследванията за нарушенията на настоящия Кодекс трябва да се провеждат в съответствие с членовете на Сейма, в съответствие с процедурите установени със статута на Сейма и регулацията на Комисията по етика и процедурни въпроси към Сейма; по отношение на министри и Министър-председателя на Правителството и заместник министрите, в съответствие с процедурите установени според правилата на Главната комисия за институционална етика; по отношение на общинските съветници, кметовете и заместник кметовете, в съответствие с регулациите на общинските съвети и правилата на общинските служители.

§ 16. Национални органи за контрол

Националните органи за контрол включват:

1. Съвет по въпросите на професионалната етика на държавната власт на Република Литва;
2. Главната комисия за институционална етика.

§ 17. Съвет по въпросите на професионалната етика на държавната власт на Република Литва

1. Съветът по въпросите на професионалната етика на държавните власти на Република Литва осигурява препоръки към настоящия Кодекс и други въпроси на законовата регулация свързани с професионалната етика на държавните власти и прилагането им; също да прави обобщения на нормативни (законови) актове и предложения, относно подобрения.
2. Съветът изпълнява функциите установени в регулациите, осигуряващи спазването на конституционния принцип на държавните власти, служещи на хората. Съветът по въпросите на професионалната етика на държавните власти на Република Литва трябва да включва и хора с безупречна репутация, които не притежават статута на политици или на държавен служител. Състава на Съвета трябва да бъде одобрен от Сейма по препоръка на Президента. Процедурата по избора на кандидатите за Съвета трябва да бъде записана ясно в регулациите на Съвета по въпросите на професионалната етика на държавните власти на Република Литва
3. Сеймът трябва да одобри регулациите на Съвета по въпросите на професионалната етика на държавните власти на Република Литва.

§ 18. Главната комисия за институционална етика

1. Трябва да се гарантира практическото приложение на принципите на професионалната етика и поведение на политиците, Главната комисия за институционална етика трябва да осигури методическа подкрепа и експертиза.
2. Процедурата по съставянето на Главната комисия за институционална етика, неговото опериране и процедурата по одобряването на регулациите му трябва да са установени от закона.

§ 19. Контрол на политическите партии и политическите организации

Съгласно настоящия Кодекс и § 2. от Закона за политическите партии и политическите организации, политическите партии и политическите организации трябва да установят начините за упражняване на контрол на професионалната етика и поведение на политиците, както и на членовете, а така също и на средствата за обмислените твърдения относно нарушенията на принципите на професионална етика и поведението на политиците и прилаганите санкции.

§ 20. Деклариране и регистрация на частните интереси на политиците

1. Политиците са задължени да декларират частните си интереси в съответствие с установените от закона процедури.
2. Политиците трябва да регистрират частните си интереси в Регистъра на частните интереси на политиците.
3. На основата на декларациите на частните интереси на политиците и проверените данни, Регистърът на частните интереси на политиците трябва да установи и да запази следните данни за политиците и близките до тях хора: техните доходи, приходи, разходи, получените от тях подаръци и други материални или нематериални облаги, когато количеството им е предмет на деклариране в съответствие със закона.
4. Регистърът на частните интереси на политиците се учредява и се администрира от Правителството.
5. Процедурата по администрирането на Регистърът на частните интереси на политиците, предоставянето на данни за него и използването и съхраняването им трябва да се установи от правилник. Правилникът трябва да се одобри от Правителството по предложение на Главната комисия за институционална етика.

ГЛАВА ВТОРА.

ПРОЦЕДУРИ ЗА РАЗСЛЕДВАНЕ НА НАРУШЕНИЯТА НА ПРИНЦИПИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА И ПОВЕДЕНИЕ НА ПОЛИТИЦИТЕ

§ 21. Етапи на процедурата по разследването

Разследването на твърденията, за неспазване на принципите на професионалната етика и поведение на политиците трябва да се проведе в следните няколко етапа:

- 1) представяне на твърденията за нарушение;
- 2) проверката им;
- 3) вземане на решение.

§ 22. Представяне на твърденията за нарушение

1. Ако политик е нарушил принципите на професионалната етика и поведение, всяко физическо или юридическо лице трябва да има правото да подаде жалба (твърдение) пред създадената за целта разследваща организация в настоящия Кодекс.
2. Твърденията за неспазване трябва да се разглеждат като информация осигурена в докладите на държавни или общински организации, както и в медиите, интернет и в другата официална или публична информация, съдържаща твърдения за неспазване с принципите на професионалната етика и държанието на политика.
3. Ако жалбата (твърдението) е подадена от лице, работещо в същата институция като политика, трябва да се забрани разкриването на самоличността на подателя, освен ако горепосоченото лице даде писмено съгласие за това.

§ 23. Проверка на твърденията от организациите за институционален (вътрешен) контрол

1. Твърденията за неспазване на принципите на професионалната етика и поведение създадени установени в настоящия Кодекс трябва да бъдат потвърдени както следва:
 - 1) Комисия по етика и процедурни въпроси към Сейма трябва да провери твърденията за нарушение, отнасящи се до: членовете на Парламента, кандидат членовете и бившите членове на Парламента, имайки предвид статуса на въпросния политик според параграф 3., член 9., параграф 2.;
 - 2) Главната комисия по институционална етика трябва да провери твърденията за нарушения, отнасящи се до: министри, министър-председателят и заместник министрите, също и бившите министри, бившия министър-председател и бившите заместник министри, вземайки под внимание статуса на въпросния политик според параграф 3., член 9., параграф 2.;
 - 3) Комисиите за професионална етика и поведение на общините трябва да проверят твърденията, отнасящи се до общинските съветници, кметовете и заместник кметовете, вземайки под внимание статуса на въпросния политик съгласно параграф 3., член 2., параграф 2..

§ 24. Правомощия на Главната комисия по институционална етика

1. При постъпило твърдение за нарушение от страна на Президента на Републиката или на Министър-председателя или на лица, изпълняващи техните задължения и притежаващи статута на политици съгласно подпараграф 3., параграф 8., § 2., Главната комисия по институционална етика трябва да се обърне към Председателството на Сейма с молба да инициира сформирването на предварителна комисия, която да разследва нарушението и да се произнесе по него.
2. При постъпило твърдение за нарушение от страна на други политици, Главната комисия по институционална етика трябва да се обърне към следните органи: Комисията по етика и процедурни въпроси към Сейма, за да разследват поведението на политиците съгласно подпараграф 1., параграф 1., § 23.; Комисията по професионална етика към Правителството, с молба да разследват политиците съгласно подпараграф 2., параграф 1., § 23.; Комисиите по професионална етика и поведение към общинските съвети с молба да разследват политиците съгласно подпараграф 3., параграф 1., § 23.

§ 25. Краен срок за започване на разследване и последствия от невъзможността да бъде изпълнено.

1. Разследването трябва да започне не по-късно от 10 дни от представянето на твърденията за несъответствие. Решението за започването на разследване или отказването му трябва

да бъде обсъдено с тъжителя. Комисията по професионална етика към Правителството трябва също така да уведоми горепосочения за подадената жалба (твърдение).

2. Главната комисия по институционална етика трябва да разследва твърденията за неспазване и трябва да отсъди, ако Комисия по професионална етика към Правителството и Комисиите по професионална етика на общинските съвети и поведение не могат да отговорят на жалбата в рамките на 10 дни от внасянето ѝ от нея (комисията) или от други хора. Ако няма отговор на жалбата (твърдението) внесена от нея или от други хора от Комисия по професионална етика към Сейма, Главната комисия по професионална етика трябва да докладва на Президента на Републиката, на говорителя на Сейма на Съвета по професионална етика на държавните власти на Република Литва.
3. Ако неизпълнението на задълженията (невъзможност за разследване) от страна на комисиите за контрол на етиката определени в съответствие с правата на човека доведат до нарушаване на тези права, трябва да се предприеме действие в съответствие със законите и административни процедури.

§ 26. Решение

Решенията, отнасяща се до твърденията за политиците трябва да бъде постановена правилно от организациите, извършили проверката. Проверянето на твърденията и процедурата по произнасянето на присъдата трябва да се обезпечи в съответствие с настоящия Кодекс и статута на комисиите и регулациите на общинските съвети.

§ 27. Видове решения

Организацията, извършила потвърждението (верифицирането) на твърденията, трябва да вземе едно от следните решения:

- 1) не потвърждава твърденията за нарушения от страна на политика;
- 2) установява, че засегнатият политик е нарушил принципа на професионална етика и поведение според Кодекса, но като е взела предвид незначителността на нарушението, се въздържа от последващо разследване и от налагане на глоба;
- 3) установява, че засегнатият политик е нарушил принципа на професионална етика и поведение, установени в сегашния Кодекс, и налага някоя от възможните глоби, а където е необходимо, да го накара да изпълни някое от задълженията в част 2., § 28. по-долу;
- 4) установява, че засегнатият политик е нарушил принципа на професионална етика и поведение, установени в сегашния Кодекс, и налага някоя от възможните глоби и, ако изглежда необходимо, го принуждава да изпълни някое от задълженията в част 2., § 28. по-долу и да се обръща към Главната комисия по институционална етика, с молба да се предяви съдебен иск за прекратяване на трудовия договор или сделката или за обявяването му за невалиден (в случаите, когато решението не е направено от Главната комисия по институционална етика);
- 5) установява, че засегнатият политик е нарушил принципа на професионална етика и поведение, установени в сегашния Кодекс, и налага някоя от възможните глоби; ако изглежда необходимо, да го принуди да изпълни някое от задълженията в част 2., § 28. по-долу; да предприеме съдебно действие, засягащо прекратяване на трудовия договор или обявяването му за невалиден или сделката, която е приключила в нарушение на Кодекса (в случаите, когато решението не е направено от Главната комисия по институционална етика);

ГЛАВА ТРЕТА. ОТГОВОРНОСТ НА ПОЛИТИЦИТЕ ЗА НЕСПАЗВАНЕ НА ПРИНЦИПИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА И ПОВЕДЕНИЕ

§ 28. Санкции и задължения

1. Резултатът от невъзможността на политиците да се съобразят с някои от принципите на професионалната етика и поведение установени в точки 4–12 ще доведе до пояснението в точки 31–39 глоби.
2. Във връзка с глобата, политикът може да бъде задължен (което варира в зависимост от типа нарушение) както да прекрати определена дейност, която е в несъответствие с принципите на професионалната етика и поведение, така и да предприеме определени действия.
3. Налагането на глоби споменати по-горе в параграф 1, предходната точка, не бива да се превръща в пречка за компетентните власти да предприемат определени други действия срещу политика в случаите, когато и в съответствие с процедурата установена от закона, както следва: отстраняване от офиса, обвинение/дискредитиране, криминално преследване, административни, граждански или други дисциплинарни санкции. Прилагането на тези санкции не трябва да се възприемат като нарушение на *ne bis in idem* принципа.
4. Налагането на санкция за неизпълнението на дълг или задължението не бива да освобождава политика от изпълнението на задълженията му, установени от принципите на професионалната етика и поведение и прекратяването на дейностите, забранени от принципите. Невъзможността да изпълни задължението правилно или да прекрати непозволената дейност би означавало, че е направено повторно нарушение.

§ 29. Смекчаващи вината обстоятелства

- 1) политикът доброволно, преди произнасяне на решението е обезщетил материално или нематериално нанесената щета;
- 2) политикът да признае публично, че е виновен, че съжалява и че поднася извиненията си;
- 3) политикът съдейства за откриването на истината по време на разследването.

§ 30. Обстоятелства, утежняващи вината

Обстоятелства, утежняващи вината са:

- 1) политикът е извършил повторно нарушение в срок от една година;
- 2) политикът е подкопал публично принципите на професионалната етика и поведение;
- 3) политикът е възпрепятствал разследването и не успял да представи исканите документи, които са негово притежание или е дал подвеждаща информация.

§ 31. Санкции при нарушаване на принципа за интегритет

Невъзможността да се изпълни принципа за интегритет (точка 4 от Кодекса), довежда до следните дисциплинарни действия:

- 1) устно или писмено предупреждение;
- 2) ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 32. Санкции при нарушаване на принципа на прозрачност

Невъзможността да се изпълни принципа на прозрачност (точка 5 от Кодекса), довежда до следните дисциплинарни действия:

- 1) устно предупреждение, ако политикът не е в състояние да изпълни изискванията описани в първа част на точка 5 от Кодекса;
- 2) ограничаване на правата на политика за период до 1 месец без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или при невъзможност да изпълни изискванията описани във втора част на точка 5 от Кодекса;
- 3) ограничаване на правата на политика за период до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 33. Санкции при нарушаване на принципа за добросъвестност

Неизпълнение на принципа за добросъвестност (точка 6 от Кодекса), довежда до следните дисциплинарни действия:

- 1) писмено предупреждение или ограничаване на правата на политика за период до 1 месец без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати;
- 2) ограничаване на правата на политика за период до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 до 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 34. Санкции при нарушаване на принципа за отговорност и отчетност

Невъзможността да се изпълни принципа за отговорност и отчетност (точка 7 от Кодекса), ще доведе до следните дисциплинарни действия:

- 1) устно или писмено предупреждение;
- 2) ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 35. Санкции при нарушаване на принципа за служба на обществените интереси и въздържане от нарушение

Невъзможността да се изпълни принципа за служба на обществените интереси и въздържане от нарушение (точка 8 от Кодекса), ще доведе до следните дисциплинарни действия:

- 1) устно предупреждение или ограничаване на правата на политика за период до 1 месец без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати;
- 2) ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 36. Санкции при нарушаване на принципа за зачитане на закона и човешките права:

Невъзможността да се изпълни принципа за зачитане на закона и човешките права (точка 9 от Кодекса), ще доведе до следните дисциплинарни действия:

1. устно или писмено предупреждение или ограничаване на правата на политика за период до 1 месец без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати;
2. ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 37. Санкции при нарушаване на принципа за безпристрастност и обективност

Невъзможността да се изпълни принципа за безпристрастност и обективност (точка 10 от Кодекса), ще доведе до следните дисциплинарни действия:

1. устно или писмено предупреждение;
2. ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 38. Санкции при нарушаване на принципа за уважение на хората

Невъзможността да се изпълни принципа за уважение на хората (точка 11 от Кодекса), ще доведе до следните дисциплинарни действия:

1. устно или писмено предупреждение или ограничаване на правата на политика за период до 1 месец без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати;
2. ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

§ 39. Санкции при нарушаване на принципа за даване на пример

Невъзможността да се изпълни принципа за даване на пример (точка 12 от Кодекса), ще доведе до следните дисциплинарни действия:

1. устно или писмено предупреждение или отстраняване от залата за срещи, както и ограничаване на правата на политика за период до 1 месец без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 10 минимални работни заплати;
2. ограничаване на политическите права до 2 месеца без заплащане или със заплащане на глоба не превишаващата 20 минимални работни заплати в случай на повторно нарушение или нанасяне на съществена щета на обществените или държавни интереси.

ЕТИЧЕН КОДЕКС НА СЛУЖИТЕЛИТЕ В ПРЕВИТЕЛСТВОТО НА САЩ

(приет на 11 ноември 1958 г.)

Конгресът (със съгласието на Сената) постановява, че всички държавни служители, включително чиновниците, трябва да се придържат към следните правила за поведение.

Всяко лице, което е на правителствена служба, е задължено:

1. Да поставя лоялността към най-високо моралните принципи и страната над лоялността към правителствените лица, партията или департамента.
2. Да поддържа Конституцията, законите и законовите регулации на САЩ и на всички правителства и никога да не става част от тяхното избягване.
3. Да работи на пълен работен ден при целодневно заплащане; да изпълнява задълженията си, влагайки сериозни усилия и най-добра умисъл.
4. Да търси начини да намери най-ефективните и икономични начини да изпълни поставените задачи.
5. Никога да не дискриминира нечестно поради определени заслуги или привилегии никого, независимо дали става дума за заплащане, или не и никога да не приема за себе си или за семейството си услуги или облаги поради обстоятелства, които могат да се възприемат като влияещи на изпълнението на правителствените му задължения.
6. Да не дава лични обещания, които под някаква форма са обвързани със служебните му задължения, тъй като няма право да изразява лично мнение, което би могло да го обвързва по някакъв начин по време на изпълнение на обществените му задължения.
7. Да не се обвързва с бизнес с Правителството, независимо пряко или косвено, който е в несъответствие със съвестното изпълнение на правителствените му задължения.
8. Да не използва никаква информация, която достига до него конфиденциално при изпълнението на правителствените му задължения като средство за извличане на лична полза.
9. Да излага на показ корупция, когато такава бъде открита.
10. Да съблюдава тези принципи, съзнавайки винаги, че обществената служба означава обществено доверие.

Източник: <http://www.nlpc.org/code.htm>

БЪЛГАРСКИ ИЗТОЧНИЦИ

Възможности за интегриране на антикорупционна проблематика при обучението по дисциплините от културно-образователна област „Обществени науки, гражданско образование и религии“

(Обобщени резултати от мониторинг на държавни образователни изисквания за учебно съдържание и учебни програми)

Докладът е разработен от фондация „Пайдея“ в рамките на проект «Анти-корупция и гражданство», осъществен в рамките на Програма за малки проекти „Гражданското общество срещу корупцията“ с финансовата подкрепа на Коалиция 2000 и Американската агенция за международно развитие.

За контакти: paideia@mail.orbitel.bg;

www.paideiafoundation.org/.

Използвани съкращения:

ДОИ – Държавни образователни изисквания

ГО – Гражданско образование

КОО – Културно-образователна област

ЗП – Задължителна подготовка

ЗИП – Задължително избираема подготовка

ПП – Профилирана подготовка

Основната цел на проведеното изследване е да идентифицира възможностите за интегриране на антикорупционна проблематика в обучението по дисциплините от Културно-образователна област (КОО) „Обществени науки, гражданско образование и религии“ за гимназиален етап в рамките на задължителна и профилирана подготовка. Резултатите от него са основа за разработване на учебна документация (учебни програми и разпределения за интегрирано обучение, учебно-помощна литература за учители и ученици).

С оглед основната цел на проекта, специално внимание бе отделено на задължителната подготовка, тъй като възможностите, който тя съдържа за интегриране на антикорупционна проблематика се отнасят до всички български средни училища, без разлика от вида и профила им. Предвид значението на антикорупционното образование като интегрална част от мерките за превенция на корупцията, е важно учебната документация да се разработва върху нормативни рамки, които позволяват най-широко приложение на антикорупционно образование в национален мащаб.

Програмите за профилирана подготовка, бяха включени в обхвата на изследването, заради възможността, която те дават на училищата с хуманитарен профил (повече от половината от училищата

в гимназиален етап), да отделят по-голям брой часове за занимания посветени на антикорупционни мерки и действия в рамките на гражданското образование. Идентифицираните от екипа на проекта възможности за интеграция на антикорупционна проблематика в рамките на профилирана подготовка, следва да се използват при разработването на методически предложения за практически занимания (проучвания, контакт с институции, симулации на реални ситуации и пр.), за каквито профилираната хуманитарна подготовка дава двойно повече възможности от задължителната.

Настоящото изследване е извършено върху ДОИ (стандарти) за учебно съдържание и учебни програми за задължителна и профилирана подготовка дисциплините от КОО “Обществени науки, гражданско образование и религии” за гимназиален етап както следва:

ДОИ (стандарти) за гимназиален етап:

- Гражданско образование
- Предметен цикъл философия
- История и цивилизация
- География и икономика

Програми за гимназиален етап – общо 22

- История и цивилизация (9-11 клас ЗП; 9-12 клас ПП) - 7 програми
- География и икономика (9-10 клас ЗП; 9-12 клас ПП) - 6 програми
- Предметен цикъл философия общо – 7 програми
- Психология и логика (9 кл. ЗП, ПП)
- Етика и право (10 кл. ЗП, ПП)
- Философия (11 кл. ЗП; 11-12 кл. ПП)
- Свят и личност (12 кл. ЗП, ПП) – 2 програми

1. Общи изводи

(1.1) Държавните образователни изисквания (стандарти) за учебно съдържание на обучението по дисциплините от КОО „Обществени науки гражданско образование и религии“, **позволяват безпроблемна интеграция на антикорупционна проблематика**. Възможности за такова интегриране съдържат **средно 60 %** от стандартите във всички дисциплини от КОО.

(1.2) Специално предимство за успешната интеграция на антикорупционната проблематика представлява наличието на интегралните (междупредметни) стандарти по Гражданско образование, които позволяват практическо интегрирано обучение в разглежданата КОО. Антикорупционното образование не би достигнало ефективни резултати без възможността да бъде **интегрирано в обучението по гражданско образование**, и по този начин – превърнато в основа на гражданското поведение на младите българи.

(1.3) На **ниво учебни програми**, съществуващите възможности за интегриране на антикорупционна проблематика в обучението по дисциплините от КОО “Обществени науки и гражданско образование” са неравномерно разпределени в отделните години на обучение между отделните дисциплини. Това е още един аргумент в полза **интегрирания характер на антикорупционното образование**, който

единствено може се осигури равномерен ритъм и ефикасност на заниманията с антикорупционна проблематика през целия гимназиален етап на обучение.

(1.4) При анализ на съдържанието на стандартите и програмите по обществени науки и гражданско образование лесно се открояват няколко **тематично-проблемни области**, в които са заложили най-добри възможности за интегриране на антикорупционна проблематика:

- значението на **върховенството на закона** и на нормативната уредба за функционирането на демократичното общество;
- функциите и работата на **институциите**;
- разбирането и прилагането на **гражданските права и задължения** от всеки член на демократичното общество;
- ролята на **гражданското общество** за контрола върху институциите;
- ролята на **международното сътрудничество** за развитието на съвременния свят и решаването на глобалните проблеми;

(1.5) Разработването на примерни учебни програми за свободно-избираема подготовка и примерни разпределения на учебен материал несъмнено би улеснило много преподавателите при интегрирането на антикорупционна проблематика в заниманията по обществени науки и гражданско образование, но предвид констатираните много добри възможности на съществуващите програми, на настоящия етап приоритетно внимание следва да се отдели на разработването на адаптирани за нуждите на учебния процес **учебни помагала** с антикорупционно съдържание, които да могат да се ползват заедно със съществуващите учебници.

2. Антикорупционната проблематика интегрирана на ниво ДОИ за учебно съдържание при обучението по дисциплините от Културно-образователна област обществени науки, гражданско образование и религия в гимназиален етап (IX-XII клас) на средната образователна степен - На съдържателно ниво средно при **60 %** от стандартите във всички дисциплини от културно-образователна област "Обществени науки и гражданско образование" е налице възможност за интегриране на антикорупционна проблематика при учебните занимания за постигането им. Това са най-общо стандартите за придобиване на знания и изграждане на умения свързани с разбирането и прилагането на гражданските права и задължения, с работата на институциите, със значението на върховенството на закона и по-общо – на нормативната уредба за функционирането на демократичното общество, с ролята на международното сътрудничество за развитието на съвременния свят и решаването на глобалните проблеми. Екипът, осъществил изследването, смята че по този показател са налице необходимите условия за безпроблемна интеграция на антикорупционна проблематика в обучението по обществени науки и гражданско образование в гимназиален етап.

2.1. ДОИ за учебно съдържание по Гражданско образование (9-12 кл.) – ДОИ по гражданско образование имат **интегрален характер**. Те се отнасят за учебното съдържание, което се усвоява във всички класове от определен етап на образователната степен и се предполага да бъдат покрити в рамките на **обучението по отделните дисциплини** от КОО „Обществени науки, ГО и религии“ през целия етап. В гимназиален етап това са 6 дисциплини:

- История и цивилизация (9-11 клас ЗП; 9-12 клас ПП)
- География и икономика (9-10 клас ЗП; 9-12 клас ПП)
- Психология и логика (9 кл. ЗП, ПП)
- Етика и право (10 кл. ЗП, ПП)

- Философия (11 кл. ЗП; 11-12 кл. ПП)
- Свят и личност (12 кл. ЗП, ПП) – 2 програми

Всяка от тях има свои ДОИ за учебно съдържание и в този смисъл и за настоящето и за бъдещи изследвания на ефективността на нормативната рамка за учебно съдържание по обществени науки е от съществено значение въпросът дали е налице в необходимата степен покритие на стандартите по ГО от „собствените“ стандарти на отделните дисциплини, включени в КОО „Обществени науки, гражданско образование и религии“.

ДОИ по ГО са **32**, организирани в **6 тематични ядра** на учебно съдържание. От тях **22 (т.е. 70 %)** от позволяват интегриране на антикорупционна проблематика, като за три от тематичните ядра (II. Гражданите, властта и държавата, IV. Граждани, права и отговорности и V. Гражданите и икономиката) този процент е 100 – практически всеки от стандартите в тях позволява интегрирането и на антикорупционен ъгъл на разглеждане на материала:

Ядро I – Гражданите, политиката, демокрацията

- Анализира характеристиките на правовата държава.
- Аргументира ролята на България като фактор за регионална стабилност в Югоизточна Европа.
- Коментира разширяването на Европейския съюз към Югоизточна Европа и оценява възможностите на България за членство.

Ядро II - Гражданите, властта и държавата

- Обяснява механизмите на властта: структурата и функциите на държавните и общоевропейските институции.
- Осъзнава смисъла и значението на разделението на властите и взаимодействието между тях.
- Обяснява ролята и значението на регионалното устройство на държавата.
- Разбира същността на местното самоуправление.
- Познава и може да участва във форми на граждански контрол върху държавните институции.
- Изказва аргументирани оценки по граждански и политически аспекти на социалния живот.

Ядро III - Националната идентичност и различия в обществото

- Разграничава основните социални групи и общности и коментира интересите и проблемите им.
- Показва готовност за противодействие срещу насилието и стремеж към разрешаване на конфликтни ситуации.

Ядро IV - Граждани, права и отговорности

- Проследява развитието на идеята за гражданско общество.
- Анализира и съпоставя идеите за свободата, човешките права и гражданските права.
- Демонстрира готовност да защитава своите (и на другите) граждански права и отговорности.
- Дава оценка на обществени събития от позициите на правата на човека и българското законодателство.

- Познава международни документи за правата на човека и малцинствата, интерпретира степента на приложението им у нас и представя резултатите в писмена форма.

Ядро V - Гражданите и икономиката

- Демонстрира знания за същността на пазарната икономика и нейните механизми, разкрива особеностите им в България.
- Анализира и привежда примери за икономическите условия в България и предлага обосновани решения за развитие.
- Дискутира върху механизмите и инструментите на съвременната икономическа политика на България.
- Аргументира ролята на евроинтеграцията и на Европейския съюз.

Ядро IV - България и светът

- Разбира мястото на България в глобалното развитие.
- Осъзнава значението на глобалните проблеми на човечеството и обсъжда възможните им решения.

2.2. ДОО за учебно съдържание по История и цивилизация (9-12 кл.) – ДОО по „История и цивилизация“ са **32**, организирани в **4 тематични ядра** на учебно съдържание в 2 равнища, които съответстват на задължителната и профилираната подготовка – 22 първо равнище (ЗП), 10 второ равнище (ПП). От тях 19 (т.е. 60 %) от позволяват интегриране на антикорупционна проблематика, като за две от тематичните ядра (I. *Фундаментите на съвременния свят* и IV. *Източници на историята*) такава интеграция на антикорупционна проблематика е възможна и в стандартите за второ равнище. Интерес представлява възможността, която съдържат стандартите по история и цивилизация, антикорупционна проблематика да бъде интегрирана в заниманията за изграждане на практически умения за работа с информация (събиране, анализ и синтез, интерпретация и пр.) които преобладават в тематично Ядро IV.

Ядро I - Фундаментите на съвременния свят

Първо равнище

- Установява и обяснява връзката между политически, стопански, идейни и социални промени.
- Обяснява значимите процеси в еволюцията на съвременния свят и определя мястото на България в тях.

Второ равнище

- Използва познания и методи от история, литература, философия и изкуство при анализ, обобщение и тълкуване на събития от националната и световната история.
- Формулира критерии за сравнение на исторически явления и процеси.
- Аргументира ролята на България като фактор за стабилност на Балканския полуостров.
- Проследява развитието на идеи за промени на обществото.

Ядро II - Национално и световно историческо и културно наследство

Първо равнище

- Използва познания за националните ценности и традиции при анализ на събития от националната история.

Ядро III - Човекът в историята

Първо равнище

6. Описва и съпоставя еволюцията на правата и свободите на гражданите в различните общества.
7. Установява различия в начините на живот, религиозните вярвания и в разбиранията за ценностите в различните общества.
8. Определя и обяснява глобални проблеми на човечеството и ролята на човека за разрешаването им.
9. Оценява значението на използването на научните и техническите открития за динамичния напредък на отделни общества.

Ядро IV - Източници на историята

Първо равнище

- Извлича и интерпретира информация от различни типове източници (исторически документи, карти, диаграми, снимки, афиши, статистически данни и др.).
- Търси, подбира и обработва информация с помощта на средствата и ресурсите на ИКТ.
- Прави заключения въз основа на съпоставяне на информация от различни исторически източници.
- Различава факти, аргументи, идеи и средства за разрешаване на противоречия.
- Изразява критично отношение при анализ на информация от различни източници.

Второ равнище

- 2) Служи си с основни техники за самостоятелно набавяне, представяне, аргументиране и анализ на данни.
- 3) Открива противоречия и формулира решения на проблеми.
- 4) Преструктурира информация и съставя писмени текстове-разсъждения по конкретен проблем.

2.3. ДООИ за учебно съдържание по География и икономика (9-12 клас) - ДООИ по “География и икономика” са **57**, организирани в **6 тематични ядра** на учебно съдържание в 2 равнища, които съответстват на задължителната и профилираната подготовка – **30** първо равнище, **27** второ равнище. От тях **22** стандарта от 4 тематични ядра (т.е. **40 %**) от позволяват интегриране на антикорупционна

проблематика в обучението и на първо и на второ равнище. Както по история и цивилизация, така и тук е налице възможността антикорупционна проблематика да бъде интегрирана в заниманията за изграждане на практически умения за работа с информация (събиране, анализ и синтез, представяне в графичен вид, интерпретация на информация и пр.).

Ядро III - Политическа и стопанска организация на обществото

Първо равнище

- Разбира основните механизми на пазарната икономика; степенува по значимост факторите за развитие на световното стопанство.
- Групира икономическите отрасли по сектори: първичен(добивен), вторичен (обработващ), третичен (обслужващ), и характеризира тяхната териториална структура.
- Излага знания за глобалните проблеми на съвременността (суровинно-енергиен, екологичен, продоволствен и др.) и аргументира пътищата за тяхното решаване.
- Обяснява принципите на международното сътрудничество и дейността на някои международни организации; прави заключения относно ролята на “глобализацията” за нарастващата зависимост между страните.

Второ равнище

Дискутира политическите и икономическите събития в света.

- Обяснява ролята на специализацията, конкуренцията и инвестициите за развитието на икономиката.
- Анализира основните форми на международното икономическо сътрудничество.

Ядро IV - Географски региони в света и страни в тях

Първо равнище

- Обяснява ролята на историческите и географските фактори за различията в развитието на регионите.
- Характеризира избрани страни в регионите на основата на проблемно-страноведския подход.
- Очертава проблемите на регионите и дискутира решаването им съобразно концепцията за устойчивото развитие.

Второ равнище

- Сравнява степента на стопанско развитие на отделни страни по основни социално-икономически показатели; извежда проблеми и тенденции.
- Анализира географските и икономическите аспекти на регионалните конфликти.
- Оценява ролята на международните организации за мира и стабилността в света.

Ядро V - География на България

Първо равнище

- Обяснява особеностите на прехода към пазарно стопанство; характеризира националното стопанство, стопанските сектори, отделните отрасли и дейности в тях.

Второ равнище

- Прави заключение за промяната на функциите на държавните граници на България.
- Оценява геополитическия, природно-ресурсния и човешкия фактор за реструктуриране на икономиката, развитие на инфраструктурата и подобряване на качеството на живот.
- Разбира необходимостта от интегрирането ни в европейското политическо, икономическо и културно пространство.

Ядро VI - Източници на информация и работа с тях

Първо равнище

4. Анализира статистически таблици и графични материали с географско и икономическо съдържание и прави изводи.
5. Проучва и анализира различни видове документи и извлича информация от тях; съставя реферат и есе с географско съдържание.

Второ равнище

3. Систематизира и представя в графичен вид географска и икономическа информация.
4. Коментира научни текстове и документи, съдържащи географска и икономическа информация.
5. Разработва ученически проекти с географска и икономическа тематика

2.4. ДОО за учебно съдържание по предметен цикъл Философия (9-12 клас) - ДОО за дисциплините от предметен цикъл "Философия" са **54**, организирани в **5 тематични ядра** на учебно съдържание в 2 равнища, които съответстват на задължителната и профилираната подготовка – 29 първо ниво, 25 второ ниво. От тях 31 стандарта (т.е. 60 %) позволяват интегриране на антикорупционна проблематика в стандартите и за първо и за второ равнище. За стандартите от тематично ядро *III. Свобода и законност* този процент е практически 100.

Ядро I - Себепознание и взаимност

Първо равнище

- Разбира значението и функционирането на общността; познава ролята на основните социални общности (семейството, приятелите, колегите) за личностното и кариерното развитие.
- Познава основните принципи на комуникативността, правенето на избор и вземането на решения.

Второ равнище

- Умее да осмисля поведението си, да анализира предпоставките му и демонстрира готовност за самоусъвършенстване и промяна.
- Умее да решава конфликти и да води преговори.
- Определя и обяснява различни модели на социално поведение и влияние (конформизъм, насилие и алтруизъм).

Ядро II - Свобода и отговорност

Първо равнище

- Познава алтернативни подходи към основни морални ценности (свобода, щастие, смисъл на живота) и разбира тяхната роля за самоопределянето и моралното поведение.
- Може да прилага основни етически правила в анализ на междуличностни отношения и конфликти.
- Умее да анализира основите на собствения си морален опит, да прави автономен и отговорен морален избор.

Второ равнище

- Разпознава и анализира ценностните основания и моралните последици на човешкото поведение в различни социални сфери.
- Различава етическите и правните основания на човешкото поведение.
- Оценява моралните измерения на правни и политически решения.

Ядро III - Свобода и законност

Първо равнище

- Разбира легитимността на властта, законите, държавата и ролята им за социалното общуване.
- Разбира идеята за демокрация, характера на правовата държава и ролята на медиите в обществения живот.
- Познава основните човешки права и свободи и разпознава случаи на тяхното нарушаване.
- Анализира връзката между права и задължения, като се позовава на основни документи за правата на човека.
- Разбира идеята за гражданско общество и начините на функционирането му.
- Има готовност за защита на правата си и осъзнава ролята на гражданското участие в социалния живот.

Второ равнище

- Познава ролята на държавното управление и финансирането му чрез данъци.
- Познава ролята на гражданското общество за създаването на законите и тяхната промяна.
- Сравнява правата си на гражданин в Република България и в Европа и начините за отстояване.

нето им.

- Обяснява връзката между идеите за свобода, човешки права и граждански права.
- Съзнава предимствата и недостатъците на законодателството в демократичните общества.
- Анализира правни и социални аспекти на глобализацията и на прехода към информационно общество.

Ядро IV - Критическо мислене и създаване на смисъл

Първо равнище

- Умее да формулира теза по даден проблем и да дава аргументирана подкрепа в нейна защита.
- Разпознава типове аргументация (включително и грешки) в умозаклучения, философски текстове и други сфери.
- Умее да задава въпроси за по-задълбочено аргументиране и по-нататъшно изследване.
- Демонстрира отвореност и толерантност към различни схващания.

Второ равнище

- Решава проблеми чрез изследване на контекста, смяна на гледната точка и формулиране на хипотези.
- Развива контрааргументи на собствените си тези и съзнава, че има различни подходи при разбирането на истината и реалността; различава истината и интереса.

Ядро V - Човекът и неговият свят

Първо равнище

- Ориентира се в отношенията между индивидуално, общностно и универсално.

Второ равнище

- Съзнава заплахите за съществуването на човечеството и важността на неговото устойчиво развитие.

За предмета “Свят и личност” изучаван в 12 клас в рамките и на ЗП и ПП няма разработени отделни ДОО за учебно съдържание. Приема се, че неговото съдържание се определя от ДОО по Гражданско образование, които са общи за цялата КОО.

3. Антикоруptionната проблематика интегрирана на ниво учебни програми за ЗП за дисциплините от КОО “Обществени науки, гражданско образование и религия” в гимназиален етап (IX-XII клас) на средната образователна степен. - Учебните програми по отделните дисциплини, конкретизират тематично съдържанието, чрез което ще бъдат постигнати стандартите за учебно съдържание. В този смисъл, очакването на екипа на изследването беше количествените показатели за възможностите за интегриране на антикорупционна проблематика при обучението на ниво програми да съвпадат с тези на ниво ДОО (стандарти). Констатирана беше обаче, разлика от 10 %. Докато средно 60 % от стандартите позволяват интегриране на антикорупционна проблематика, то този процент на ниво

учебна програма е средно 50%. При отделните дисциплини това отклонение варира доста силно между различните класове. Подобно разминаване не влияе върху общия извод на изследването за наличие на **много добри възможности за интегриране на антикорупционна проблематика** в обучението по обществени науки и гражданско образование и на ниво учебни програми. То се отнася към по-общия проблем за качеството на нормативната рамка за съдържание на учебния процес в българското училище, който е извън предмета на настоящето изследване.

В хода на изследването беше идентифицирано присъствие на идентични теми в програмите по различни дисциплини, което би могло да е резултат или на стремежа да бъдат постигнати интегралните общи стандарти по гражданско образование, или на липса на координация между екипите, разработвали учебните програми². По наше мнение, по-ясно формулиране на повтарящите се теми и очакваните резултати по предмети, което да показва спецификата на общия проблем, която ще бъде усвоена в часовете по конкретния предмет, би допринесло много за усъвършенстване на качеството работата на преподавателите по обществени науки. То ще улесни и изграждането на междупредметни връзки при обучението, което е цел на модернизацията на училищното образование и гаранция за ефективност на учебния процес. За настоящето изследване наличието на едни и същи теми/очаквани резултати в програмите по различни предмети се приема като източник на още по-добра възможност за отделяне на учебно време за занимание с антикорупционна проблематика.

3.1. Задължителна подготовка IX клас

² Например устройството на **държавата, институциите и политическите системи** се изучават в 9 кл. В часовете по География и икономика, в 10 кл. - в часовете по Философия и по География и икономика, в 11 кл. - отново в часовете по География и икономика. Подобно е положението с темата за **международните организации**: 9-кл. - География и икономика, 10 кл. - Философия и отчасти История (ЕС), 11 кл. - География и икономика и 12 кл. - Свят и личност (основно ЕС). Същият феномен се наблюдава с темите за **глобализацията** (9 кл. – История и цивилизация и География и икономика, 11 кл. – География и икономика). Тези примери са само от програмите за задължителна подготовка. Като се добавят към тях и честотите на срещане в програмите за профилирана подготовка, повторемостта на темите би могла да надхвърли разумните граници на оптималния баланс в училищата с хуманитарен профил.

Философия (64 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Част I Психология Тема 4: Светът на възрастните. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Анализира семейството и училището като социални общности и се ориентира в отношенията “в” и “между” тях. 	семейна система система на училището
	Тема 5: Личностни различия и общуване. <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава особеностите на комуникацията между хората и изследва комуникативните си умения. ▪Различава основни движещи сили на поведението и описва нивата на морално развитие. ▪Познава и прилага основни принципи за правене на избори, вземане на решения и решаването на конфликти. 	мотиви психични различия комуникативни умения вземане на решение решаване на конфликти
	Част II Логика. Тема 3: Въпроси и отговори. <ul style="list-style-type: none"> ▪Умее да анализира текст или ситуация с цел да формулира твърдение или теза. ▪Разпознава аргументите на дадена теза или твърдение в текст или ситуация. 	теза твърдение проблем анализ
Тема 4: Истина и аргументация. <ul style="list-style-type: none"> ▪Умее да конструира собствени умозаклучения използвайки основните методи на логическо мислене. ▪Познава различни видове аргументация и може да дава различни аргументи при разграничаване на истина от грешка ▪Може да привежда различни факти в подкрепа или опровержение на дадена теза 	въпрос сравнение интерпретация	
История и цивилизация (72 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	
	Тема 2 - Държавни и политически модели на нова Европа <ul style="list-style-type: none"> ▪Различава основните държавно-политически модели на Новото време. 	модели на държавно управление
	Тема 3 - Експанзията на Европа и нейните пътища <ul style="list-style-type: none"> ▪ Различава регионални особености в процеса на глобализацията на света. 	модернизация
	Тема 4 - Обществото през Новото време <ul style="list-style-type: none"> ▪ Разграничава темповете на социалната динамика в различните общества. ▪ Познава основните права, извоювани през Новото време. ▪ Контекст и дейности за цялата програма: ▪ да се запознаят със структурата, компетенциите и начините на действие на органите на властта от различни нива: местни, регионални, централни; ▪ да се запознаят с нормативни актове и законови разпоредби от областта на гражданското право, трудовото право, екологията и др. 	масова култура

География и икономика (54 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	<p>Тема 1: Политическа система</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава същността на държавата и особеностите на видовете държави и политически системи; ▪Анализира връзката между геополитика, геостратегия, политико-географско положение; икономическо географско положение; 	<p>геополитика геостратегия</p>
	<p>Тема 2: География на световното стопанство</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Характеризира белезите на пазарното стопанство и разбира неговите механизми; ▪Коментира съвременните социално-икономически проблеми и аргументира пътища за тяхното решаване. 	
	<p>Тема 6: Полюси на световното стопанство</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Знае причините за различията в социално-икономическото развитие на страните в света; ▪Анализира статистически и графични материали и формулира изводи; 	
	<p>Тема 7: Глобални проблеми на съвременността</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разкрива ролята на концепцията за устойчиво развитие за решаване на глобалните проблеми; ▪Разработва есе и реферат по посочените проблеми. 	
	<p>Тема 8: Световни регионални и международни организации</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Обяснява принципите на международното сътрудничество; 5. Осъзнава необходимостта от разширяването на ЕС за страните от Източна Европа; 6. Изготвя реферат за дейността на основните международни организации 	
	<p>Тема 1: Регионална география</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Коментира особеностите и проблемите в развитието на главните географски региони. 	
	<p>Тема 2: Географски региони в Европа, Азия и Америка</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Обосновава значението на международното икономическо сътрудничество за развитието на географските региони; ▪Посочва проявлението на регионалните проблеми. 	
	<p>Тема 3: Стопанско развитие на регионите и страните в тях</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Дискутира стопанските проблеми на страните в формулира изводи 	
	<p>Тема 5: Глобални проблеми на съвременността и тяхното проявление по региони</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Степенува проблеми по значимост; ▪Проучва опита на съответния регион за тяхното решаване; ▪Разкрива значението на международното сътрудничество за решаване на регионалните проблеми; 	
<p>Тема 4: Работа с информационни материали с географско и икономическо съдържание</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава основните източници на географска и икономическа информация; ▪Прави библиографски проучвания и съставя специализирана географска и икономическа библиография; ▪Извлича и анализира географска и икономическа информация от различни източници; ▪Съставя реферат и есе по зададена тема или проблемен въпрос 		

3.2. Задължителна подготовка X клас

Етика и право (54 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	<p>Част I Етика:</p> <p>Тема 1. Морал и етика</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разглежда морала и моралните феномени като устойчиви и относително постоянни регулатори на съвместния живот на хората. ▪Обяснява отношението морално/неморално чрез универсалната опозиция добро/зло, характерна за всички културни традиции. ▪Описва основни сфери на приложната етика(биоетика, медицинска етика, професионална етика). 	<p>Морал/Етика</p> <p>Добро/Зло</p> <p>Ценности/Норми</p>
	<p>Тема 4. Етически феномени, регулиращи междуличностни отношения</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪При анализ на морални ситуации и дилеми различава и определя прояви на срам, съвест, достойнство, чест, справедливост. ▪Оценява ролята на светския морал и етика във всекидневните отношения и постъпки. 	<p>Съвест/Чест</p> <p>Достойнство</p>
	<p>Тема 5. Моралната свобода.</p> <p>4) Обяснява връзката свобода-отговорност /Ерих Фром и <i>Бягство от свободата</i>/ или дълг-свобода /категоричният императив на Кант/.</p> <p>5) Разглежда отношението свобода-отговорност както в поведението на хората (хуманизъм, толерантност), така и в ситуации на личен избор.</p>	<p>Справедливост</p> <p>Отговорност</p> <p>Дълг</p>
	<p>Част II Право:</p> <p>Тема 1. Въведение в правото.Възникване и същност на правото.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разбира нуждата от правна регулация на социалните отношения. ▪Умее да различава морални и правни норми. ▪Ориентира се в отношенията между държава, право и власт. ▪Посочва основни източници на правото. 	<p>Политика/Право</p> <p>Власт/Закон</p> <p>Обичай/Норма</p>
	<p>Тема 2. Човешки права и гражданско общество</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава конституционната уредба на основните човешки права и различава случаи на тяхното нарушаване. ▪Разбира значението на гражданското общество за защита и реализация на човешките права. ▪Знае как се създават и функционират гражданските организации. 	<p>Човешки права</p> <p>Гражданин</p> <p>Гражданско общество</p> <p>Собственост</p> <p>Договор</p>
	<p>Част II Право</p> <p>Тема 3. Държавата</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава идейните основи на различни типове държавност. ▪Разбира значението на разделението на властите и върховенството на закона за функционирането на правовата държава. ▪Запознат е с избирателните си права и с механизмите за избор на централна и местна власт. ▪Описва същностни характеристики на авторитарната и демократичната държава. ▪Познава основни нарушения на правните норми и техните санкции; разбира смисъла на престъплението и наказанието. 	<p>Държава</p> <p>Конституция</p> <p>Парламент</p> <p>Правителство</p> <p>Съд</p> <p>Престъпление/Наказание</p> <p>Демокрация</p>
	<p>Тема 4. Международен правен ред</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разбира съотношението между международни и национални правни норми. ▪Познава основни международни правни институции и организации (ООН, Международен съд в Хага, Европейски съд, Хелзинкски комитет за защита правата на човека). 	

История и цивилизация (72 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 1: Държавата между реалността и утопията: ▪Разбира особеностите на българското държавно-политическо развитие.	демокрация икономическа криза
	Тема 2: Опити за налагане на световен ред: ▪Проследява етапите на развитие на международните отношения. ▪Открива мястото на България и Балканите в опитите за налагане на световен ред.	глобализъм
	Тема 4:Обединена Европа – новите надежди на стария континент ▪Различава европейските организации. ▪Разбира перспективите на евроинтеграцията за България.	европейска интеграция Европейски съюз
	Тема 5: Обществото на съвременната епоха: ▪Определя глобалните проблеми на съвременното общество. ▪Познава основните характеристики на гражданското общество. ▪Разбира трудностите на българското общество в преход.	държави в преход
География и икономика (54 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 3: Държавно устройство и административно-териториално деление на България ▪Знае държавното устройство и органите на държавната власт и обяснява техните функции; ▪Обсъжда източниците на напрежение в международните отношения на Балканите и изказва становище за позицията на България; ▪Оценява предимствата на демокрацията като форма на управление и ролята ѝ за международното сътрудничество;	държавно устройство на България
	Тема 1: Национално стопанство: структура, фактори, показатели 1) Оценява стопанските процеси и явления по основни икономически показатели и чрез тях доказва промените в структурата на стопанството.	икономическа политика; печалба; конкуренция; стимули; пазар; пари; БВП; национален доход, приватизация
Тема 2: Стопанството на България днес 2) Демонстрира знания за механизмите на пазарното стопанство и доказва, че България е в условията на преход към пазарна икономика; 3) Формулира проблемите на националното стопанство в контекста на националното стопанство в контекста на глобалните проблеми; 4) Изказва лично мнение (изразява отношение) относно стремежа на България за присъединяване към европейските структура.	стопански сектор, стопански отрасъл, структурна реформа, мениджмънт и управление	

3.3. Задължителна подготовка XI клас

Ф-я (36 ч.)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 4: Човек и общество ▪Разбира свободата и културата като индивидуализирана всеобщност	

История и цивилизация (72 ч.)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 2: Власт и институции <ul style="list-style-type: none"> ▪Разграничава българските проекции на основните политически идеологии. ▪Проследява развитието на институциите на властта. 	легитимност референдум
	Тема 3 Общество и обществен живот <ul style="list-style-type: none"> ▪Открива елементите на гражданското общество в българската съвременност. ▪Разбира трудностите на българското общество в преход. ▪Открива случаи на погазване на гражданските права в България. 	посткомунистическо общество гражданско общество
	Тема 4: Светът на българите: околна среда и манталитети <ul style="list-style-type: none"> ▪Проследява навлизането на елементите на модерността във всекидневието на българите 	манталитет
	Тема 7: Българите и света: <ul style="list-style-type: none"> ▪Коментира българската перспектива за евроинтеграция; 	евроинтеграция
География и икономика (3П 54)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 7: Глобални проблеми <ul style="list-style-type: none"> ▪Знае принципите, целите и значението на концепцията за устойчиво развитие; ▪Коментира дейността и ролята на международни, правителствени и неправителствени организации по проблемите на устойчивото развитие. 	глобален проблем, устойчиво развитие;
	Тема 1: Политическа система <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава същността на държавата и особеностите на видовете държави и политически системи; ▪Анализира връзката между геополитика, геостратегия, политико-географско положение; икономогеографско положение; ▪Обосновава значението на политическата география и геостратегията за развитие на световното стопанство за преодоляване на регионалните конфликти. 	геополитика геостратегия
	Тема 2: География на световното стопанство <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава същността на световното стопанство и съвременния му географски модел; ▪Характеризира белезите на пазарното стопанство и разбира неговите механизми; ▪Коментира съвременните социално-икономически проблеми и аргументира пътища за тяхното решаване. 	световно стопанство
	Тема 6: Полюси на световното стопанство <ul style="list-style-type: none"> ▪Знае причините за различията в социално-икономическото развитие на страните в света; ▪Анализира статистически и графични материали и формулира изводи 	
	Тема 7: Глобални проблеми на съвременността <ul style="list-style-type: none"> ▪Разкрива ролята на концепцията за устойчиво развитие за решаване на глобалните проблеми; ▪Разработва есе и реферат по посочените проблеми. 	
	Тема 8: Световни регионални и международни организации <ul style="list-style-type: none"> ▪Обяснява принципите на международното сътрудничество; ▪Осъзнава необходимостта от разширяването на ЕС за страните от Източна Европа; ▪Изготвя реферат за дейността на основните международни организации 	

3.4. Задължителна подготовка XII клас

свят и личност (02 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	<p>Тема 1: Основни проблеми на съвременния свят</p> <p>5. Познава основните икономически и политически проблеми на европейските държави в преход.</p> <p>6. Събира информация от различни източници за основни проблеми на съвременността и я обобщава.</p>	<p>глобализъм</p> <p>регионализъм</p>
	<p>Тема 3: България и процесът на европейска интеграция</p> <p>8. Познава особеностите на бизнес-средата в България и ЕС.</p> <p>9. Обосновава кандидатурата на България за членство в ЕС чрез основните ресурси на страната.</p>	<p>Наднационална институция</p>
	<p>Тема 4: Личността, демократическите институции и върховенството на закона</p> <p>▪Познава целите на институциите на основните европейски организации.</p> <p>▪Аргументира с примери от своя регион участието на гражданските организации в обществения и политическия живот.</p> <p>▪Разбира ролята на неправителствените организации в системата на средното училище в своята община.</p>	<p>неправителствени организации</p>
	<p>Тема 5: Правата на човека</p> <p>▪Познава основните права и илюстрира с примери от българския обществен живот спазването или нарушаването им.</p> <p>▪Познава механизмите за защита на правата на човека и процедурата за подаване на жалба пред Европейския съд за правата на човека.</p> <p>▪Обосновава връзката между индивидуални права и граждански задължения.</p> <p>Проучва състоянието на гражданските права в своята община.</p>	<p>Европейски съд за правата на човека</p> <p>самоуправление</p> <p>конвенция</p> <p>група за натиск</p> <p>граждански инициативи</p>
	<p>Тема 6: Икономика и социална политика в Европейския съюз</p> <p>1) Аргументира глобализацията на икономиката и политиката на ЕС.</p> <p>2) Познава основни промени в българското стопанство през 90-те години, връзката между тях и изискванията на евроинтеграционния процес.</p> <p>3) Познава основни белези на системата на валутен борд и интерпретира икономическите последици от нея (финансова стабилност, инвестиционен климат).</p> <p>4) Познава общите политики на ЕС.</p>	<p>инвестиционен климат</p> <p>сива икономика</p>
<p>Тема 8: Регионално развитие и конфликти</p> <p>▪Обосновава политиката на България като фактор на стабилност в региона на Балканите след 1989 г.</p>	<p>решаване на конфликти</p> <p>позитивни нагласи</p> <p>диалогичност</p> <p>регионална сигурност</p>	

4. Антикорупционната проблематика интегрирана на ниво учебни програми за ПП за дисциплините от КОО «Обществени науки, гражданско образование и религия» в гимназиален етап (IX-XII клас) на средната образователна степен

4.1. Профилирана подготовка IX клас

	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
Философия (54 часа)	<p>Част I Социална психология</p> <p>Тема 1: Възприемане на човек от човекa</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ориентира се в основните аспекти на социалното познание ▪ Описва влиянието на социалната структура върху междугруповите отношения ▪ Анализира ролята на моралната зрялост в междуличностните отношения. 	<p>социално познание</p> <p>групова динамика</p> <p>морална зрялост</p>
	<p>Тема 2: Социални нагласи и поведение</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Обяснява влиянието на общността върху индивидуалното поведение. ▪ Анализира различни видове социално взаимодействие (алтруизъм, конформизъм, насилие). 	<p>нагласи</p> <p>групови очаквания</p> <p>социо-културни различия</p>
	<p>Тема 3: Общуването</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Познава условията за ефективна комуникация. ▪ Анализира различни социални роли в процеса на общуването. ▪ Заема активна позиция в комуникацията с другите. 	<p>социални роли</p> <p>комуникативни бариери</p>
История и цивилизация (72 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	
	<p>Тема 2: Държавни и политически модели на нова Европа</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Различава основните държавно-политически модели на Новото време. 	<p>модели на държавно управление</p>
	<p>Тема 3: Експанзията на Европа и нейните пътища</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Различава регионални особености в процеса на глобализацията на света. 	<p>модернизация</p>
	<p>Тема 4: Обществото през Новото време</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Разграничава темповете на социалната динамика в различните общества. ▪ Познава основните права, извоювани през Новото време. ▪ Контекст и дейности за цялата програма: <ul style="list-style-type: none"> ▪ да се запознаят със структурата, компетенциите и начините на действие на органите на властта от различни нива: местни, регионални, централни; ▪ да се запознаят с нормативни актове и законови разпоредби от областта на гражданското право, трудовото право, екологията и др. 	<p>масова култура</p>
	<p>Тема 8: Между Европа и Ориента – българските проекции на Новото време:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Открива устойчиви характеристики на българското общество, маркиращи посоките на развитието му и днес. 	

География и икономика (ЗП 54)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 1: Електорална география (институции, партии, избори) <ul style="list-style-type: none"> ▪Анализира социологични анкети и прогнозира бъдещи избори; ▪Коментира съвременни политически събития и формулира изводи; 	
	Тема 2: Развитие и специфика на световното стопанство <ul style="list-style-type: none"> ▪Сравнява специфични особености на централизираното и пазарното стопанство; ▪Илюстрира с примери връзката между специализацията, конкуренцията и икономическото развитие; 	конкуренция инвестиции
	Тема 3: Съвременни форми на международната икономическа интеграция <ul style="list-style-type: none"> ▪Проследява появата и развитието на интернационалните и глобализационни процеси в световното стопанство – транснационални компании; ▪Оценява регионалните особености на световното стопанство – ФАО, СТО, ЕС, НАФТА, ЕАСТ; <p>Оценява предимствата на зоните на свободна търговия.</p>	транс-национални компании зони за свободна търговия
Тема 1: Съвременни проблеми и тенденции в социално-икономическото развитие на страните в света. <ul style="list-style-type: none"> ▪Анализира причините за различната степен на социално-икономическо развитие на страните в света; ▪Познава съвременната класификация на страните по стопанско развитие; ▪Сравнява страните по степен на икономическо развитие; ▪Дискутира проблемите на различните групи страни. 	индекс на живот брутен национален продукт	

4.2. Профилирана подготовка X клас

Философия (90 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	<p>Част I Етика</p> <p>Тема 2: Професионален морал и професионална етика</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разглежда някои професии (напр. адвокат, учител, журналист,) през призмата на отношението професионален дълг-социално призвание. ▪Познава основни правила на бизнесетиката. 	<p>Професия</p> <p>Професионален дълг</p> <p>Бизнесетика</p> <p>Лоялност</p>
	<p>Тема 4: Политика, право и морал</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разбира политическата етика като балансирана игра на конкретни, социално значими интереси; разглежда прояви на корист и корупция като нарушаване на баланса частно-общо в името на частното. ▪Разглежда политическия морал и етика като професионална етика с висок коефициент на отговорност в социалното управление. ▪Различава морални мотиви и правни основания в поведението на хората. ▪Установява и дава примери за съответствие или противоречие между морални ценности и правни норми.; ориентира се в аргументите “за” и “против” смъртното наказание. 	<p>Съвест/Чест</p> <p>Достойнство</p>
	<p>Част II Право</p> <p>Тема 1: Данъци и държавно управление.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Умее да се ориентира в данъчните отношения между индивида, общината и централната данъчна администрация. ▪Знае как да попълва данъчна декларация. ▪Знае как граждански организации могат да упражняват контрол върху държавната администрация (хуманизъм, толерантност), така и в ситуации на личен избор. 	<p>Данъци</p> <p>Държавна администрация</p>
	<p>Тема 3: Право на ЕС</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Разбира необходимостта от хармонизиране на законодателството на България с това на ЕС. 	<p>Политика/Право</p> <p>Власт/Закон</p> <p>Обичай/Норма</p>
	<p>Тема 5: Социален и политически контекст на правните проблеми в модерни демокрации</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪Умее да защитава своя позиция при сравняване на различна степен на защитеност на човешките права в модерните демокрации. 	<p>Лоби/Лобиране</p> <p>Гражданско не-подчинение</p>

История и цивилизация (144 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 1: Държавата между реалността и утопията: ▪Разбира особеностите на българското държавно-политическо развитие.	демокрация икономическа криза
	Тема 2: Опити за налагане на световен ред ▪Проследява етапите на развитие на международните отношения. ▪Открива мястото на България и Балканите в опитите за налагане на световен ред.	глобализъм
	Тема 4: Обединена Европа – новите надежди на стария континент ▪Различава европейските организации. ▪Разбира перспективите на евроинтеграцията за България.	европейска интеграция Европейски съюз
	Тема 5: Обществото на съвременната епоха: 9) Определя глобалните проблеми на съвременното общество. 10) Познава основните характеристики на гражданското общество. 11) Разбира трудностите на българското общество в преход.	държави в преход
	Тема 9: Една или две Европи – България и българите през съвременната епоха ▪Разширява познанията си за проблемите пред съвременното българско общество. ▪Разбира същността на европейския избор на България. ▪Открива съвременните проекции на устойчивите характеристики на българското общество.	
География и икономика (90 ч.)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 1. Граници на България ▪Да оценява стопанското значение на държавните граници; ▪Да прогнозира промените на функциите на границите в процеса на евроатлантическата интеграция на страната.	Евроатлантическа интеграция; черноморско икономическо сътрудничество;
	Тема 1. Географски аспекти на прехода в политическата, военната и стопанската ориентация на България ▪Обяснява предимствата на от присъединяването на България към ЕС и НАТО; ▪Познава дейността на правителството по присъединяването на България към ЕС;	

4.3. Профилирана подготовка XI клас

Философия (144 ч.)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Модул 2: Философия на интеркултурността Тема 2: Културна идентичност и универсални ценности ▪Познава и проблематизира универсални регулативи на социално поведение,	общност, справедливост, благо,
	Модул 5: Глобални проблеми на Съвременността Тема 5: Глобалният пазар и проблемите на човешкото съществуване ▪Разбира проблемите, произтичащи от глобалната информационна връзка ▪Ориентира се във философските проблеми на използването на Интернет ▪Разбира отговорността на участието в глобалното сътрудничество	Световно пазарно стопанство Глобализация Интернет Информационно общество

История и цивилизация (72 ч.)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 2: Власт и институции: <ul style="list-style-type: none"> ▪Разграничава българските проекции на основните политически идеологии. ▪Проследява развитието на институциите на властта. 	легитимност референдум
	Тема 3: Общество и обществен живот <ul style="list-style-type: none"> ▪Открива елементите на гражданското общество в българската съвременност. ▪Разбира трудностите на българското общество в преход. ▪Открива случаи на погазване на гражданските права в България. 	посткомунистическо общество гражданско общество
	Тема 4: Светът на българите: околна среда и манталитети <ul style="list-style-type: none"> ▪Проследява навлизането на елементите на модерността във всекидневието на българите 	манталитет
	Тема 7: Българите и света <ul style="list-style-type: none"> ▪Коментира българската перспектива за евроинтеграция; 	евроинтеграция
География и икономика (ЗП 144)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 7: Глобални проблеми <ul style="list-style-type: none"> ▪Знае принципите, целите и значението на концепцията за устойчиво развитие; ▪Коментира дейността и ролята на международни, правителствени и неправителствени организации по проблемите на устойчивото развитие. 	глобален проблем, устойчиво развитие;
	Тема 1: Политическа система <ol style="list-style-type: none"> 4. Познава същността на държавата и особеностите на видовете държави и политически системи; 5. Анализира връзката между геополитика, геостратегия, политико-географско положение; икономогеографско положение; 6. Обосновава значението на политическата география и геостратегията за развитие на световното стопанство за преодоляване на регионалните конфликти. 	геополитика геостратегия
	Тема 2: География на световното стопанство <ul style="list-style-type: none"> ▪Познава същността на световното стопанство и съвременния му географски модел; ▪Характеризира белезите на пазарното стопанство и разбира неговите механизми; ▪Коментира съвременните социално-икономически проблеми и аргументира пътища за тяхното решаване. 	световно стопанство
	Тема 6: Полюси на световното стопанство <ul style="list-style-type: none"> ▪Знае причините за различията в социално-икономическото развитие на страните в света; ▪Анализира статистически и графични материали и формулира изводи 	
	Тема 7: Глобални проблеми на съвременността <ul style="list-style-type: none"> ▪Разкрива ролята на концепцията за устойчиво развитие за решаване на глобалните проблеми; ▪Разработва есе и реферат по посочените проблеми. 	
	Тема 8: Световни регионални и международни организации <ul style="list-style-type: none"> ▪Обяснява принципите на международното сътрудничество; ▪Осъзнава необходимостта от разширяването на ЕС за страните от Източна Европа; ▪Изготвя реферат за дейността на основните международни организации 	

4.4. Профилирана подготовка XII клас

свят и личност (124/155 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 3: Регионални и общоевропейски институции ▪Разбира значението на общеевропейските институции за защита на гражданските права;	
	Тема 4: Централна власт и местно самоуправление ▪Разкрива взаимоотношенията между основните държавни институции в разделението на властите; ▪Обяснява структурата на регионалното управление и на местното самоуправление; ▪Познава формите на гражданска активност при местното самоуправление; ▪Разбира възможностите за усъвършенстване на централната власт и местното самоуправление чрез усвояване опита на Европейския съюз.	
	Тема 5: България и устойчивото развитие ▪Обяснява причините за спецификата в икономическото развитие на страната; ▪Оценява резултатите от икономическата реформа в България; ▪Аргументира позицията за тенденциите в развитието на страната	
	Тема 6: Личността и обществените промени ▪Определя и защитава своето участие в обществения живот на страната; ▪Обосновава лична позиция по актуални стопански и социални проблеми в България; ▪Мотивира мястото си в процесите на европейската интеграция.	
история и цивилизация (144 часа)	Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
	Тема 2: Нацията и нейните институции в Западна Европа ▪Разбира ролята на модернизационните процеси в Западна Европа за развитието на Балканите.	национални институции
	Тема 7: Модернизация и държавност на Балканите (XIX-XX в.) ▪Проследява специфичните интерпретации на идеята за демокрация в процеса на модернизация на балканските държави. ▪Разбира трудностите на модернизацията на Балканите.	институционална модернизация
	Тема 12: Балканските нации между историята и медиите ▪Разбира рисковете на медийната глобализация	

Теми и очаквани резултати по теми	осн. понятия
<p>Тема 1: Пазар, пазарна ситуация и конкуренция.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Дава примери за ролята на конкуренцията като фактор за развитие ▪ Изработва маркетингово проучване 	<p>пазарна ситуация икономически фактор</p>
<p>Тема 2: Инвестиционен процес, чуждестранни инвестиции и икономически растеж.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Разкрива ролята на смесените търговски предприятия, валутните курсове и търговския дефицит за икономическия растеж на страните. ▪ Използва възможностите на Интернет за проучване на чуждестранните инвестиции в различни региони и страни и ги коментира. 	<p>дефицит чуждестранни инвестиции</p>
<p>Тема 3: Световни икономически организации – Световна банка, Световна търговска организация /СТО/, Международен валутен фонд /МВФ/. Роля и функции за поддържане на постоянен икономически растеж в националните стопанства.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Доказва ролята на световните икономически организации за икономическия растеж на националните стопанства. 4. Проучва дейността на световните икономически организации и ролята им за икономически растеж в страните от третия свят и страните на преход към пазарна икономика. 	<p>Световна банка Световна търговска организация /СТО/ Международен валутен фонд /МВФ/</p>
<p>Тема 4: Роля и функции на транснационалните корпорации /ТНК/ в съвременното стопанство. ТНК в стопанствата на икономически развитите страни, на страните в преход към пазарно стопанство, на страните от третия свят.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Познава функциите на ТНК и ролята им за развитие на съвременното световно стопанство. 5. Дава примери за ТНК в страните с различна степен на икономическо развитие. 	
<p>Тема 5: Развитие на световното стопанство: от регионализация към глобализация.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Доказва тенденцията за глобализация на световното стопанство. ▪ Проучва причините за възникването на движението антиглобализъм. Анализира материали от периодичния печат и се запознава с мотивите на противниците на глобализацията. 	<p>Регионализъм; Глобализация</p>

I. Общи бележки: Програма "Антикорупция" представлява част от гражданското образование в училище и е предвидена за часовете по СИП в гимназиалната образователна степен от IX до XII клас. Тя се основава на утвърдените от МОН ДООИ за учебно съдържание по гражданско образование. Програмата дава възможност на учениците да разширят и задълбочат гражданските си познания, умения и компетентности в областта на една от приоритетните задачи на цялото общество - противодействието срещу корупцията.

Програмата има интердисциплинарен характер и предполага ангажирането на учениците с повече практически дейности. Тя задава общата тематична рамка по проблемите, свързани с корупцията и борбата срещу нея, ориентирайки учителите при разработването на свои собствени програми, според възможностите на предмета, който преподават, отчитайки както интересите и възрастовите особености на учениците си, така и проблемите на местната общност.

II. Цел: Да се подпомогне формирането на познания за корупцията като отрицателно обществено явление и се развият умения и компетентности у учениците за ефективно противодействие срещу нейните прояви в ежедневието им живот като граждани.

Задачи:

- да се повиши чувствителността на учениците по проблемите на корупцията и корупционните практики в обществото;
- да се подпомогнат учениците в изграждането на собствена гледна точка и ценностна нагласа спрямо корупционни действия;
- да се насърчат учениците към поведение, което изключва корупционните действия в социалните отношения.

III. Очаквани резултати		IV. Учебно съдържание (теми, понятия, контекст и дейности, междупредметни връзки)			
Колона 1	Колона 2	Колона 3	Колона 4	Колона 5	Колона 6
Ядра на учебното съдържание	Очаквани резултати на ниво учебна програма	Очаквани резултати по теми	Основни нови понятия (по теми)	Контекст и дейности за цялата програма	Възможности за междупредметни връзки
Ядро 1 Гражданите, политиката, демокрацията	Стандарт 2 <i>Анализира характеристиките на правовата държава:</i> - 1. Разбира корупцията в контекста на идеята за демокрация и права на гражданите; - 2. Анализира правовите основания за санкционирането на корупцията.	Ученикът трябва да усвои: Тема 1 <i>Корупцията като обществено явление.</i> - анализира основните причини пораждащи корупционна среда и корупционни практики в различни сфери на обществения живот ; - идентифицира корупционни явления в ежедневието; - различава корупцията от другите престъпления; - определя сферите от обществения живот с висока степен от риск за пораждаване на корупционна среда;	корупционна среда корупционна практика	На учениците се дава възможност: - да работят с различни източници на информация;	Предметите от КОО "Обществени науки, гражданско образование и религия;

<p>Ядро II Гражданите, властта, политиката</p>	<p>Стандарт 1 <i>Обяснява механизмите на властта: структурата и функциите на държавните и общоевропейските институции:</i> -1. Осъзнава ролята и значението на институциите за осъществяване на обществения живот; -2. Разбира корупцията в контекста на идеята за разделението на властите; - 3. Познава принципите и нормите, върху които се основават действията на властите.</p> <p>Стандарт 5 <i>Познава и може да участва във форми на граждански контрол върху държавните институции:</i> -1. Разбира смисъла на гражданския контрол над институциите по въпросите на антикорупцията; - 2. Умее да проектира и да участва в конкретна акция за противодействие на корупционна практика; - 3. Развива умения за участие в местни инициативи с антикорупционна насоченост.</p> <p>Стандарт 6 <i>Изказва аргументирани оценки по граждански и политически аспекти на социалния живот:</i> - 1. Осъзнава противообществения характер на корупцията; - 2. Анализира последиците от корупцията върху обществото; - 3. Оценява корупцията от позициите на общочовешките ценности и морал.</p> <p>Стандарт 1 <i>Проследява развитието на идеята за гражданско общество.:</i> -1. Разбира ролята на гражданското общество като гарант на човешките и гражданските права; -2. Аргументира ролята на гражданина и общността като фактори за идентифициране и превенция на корупцията.</p> <p>Стандарт 3 <i>Демонстрира готовност да защитава своите / и на другите/ граждански права и отговорности:</i></p>	<p>Тема 2 <i>Корупционни механизми.</i> - анализира връзката между конфликт на интереси и корупцията; - познава специфични корупционни механизми, присъщи на съвременното общество; - умее да се предпазва от възможни въвлечения в корупционни практики; - описва функционирането, разгръщането и развитието на корупционните действия.</p> <p>Тема 3 <i>Власти и корупция.</i> - разпознава злоупотребата с власт сред основните фактори, пораждащи условия за корупция; - осмисля корупцията в контекста на идеята за демокрация и права на гражданите; - анализира взаимозависимостта между съществуващия политически модел и корупцията; - познава основни корупционни престъпления извършвани в сферата на централната и местната администрация; - изследва връзката между интересите на икономически мощните среди с политическата власт при възникването на корупционни практики; - анализира отношенията на политическата корупция с властта и ресурсите на държавата.</p> <p>Тема 4 <i>Права и корупция.</i> - разграничава общественото явление "корупция" от "корупционно престъпление"; - умее да аргументира с помощта на официални национални документи с антикорупционно съдържание в конкретни житейски ситуации. - осъзнава корупционните действия като посегателство срещу правата на другите; - разбира спецификата на начините за санкциониране на корупцията, произтичащи от природата на правата държава; - умее да се обръща към съответни институции при конкретни случаи на корупция.</p> <p>Тема 5 <i>Форми на корупция в институциите.</i></p>	<p>корупционни механизми</p> <p>конфликт на интереси</p> <p>дискреционна власт</p> <p>клиентелизъм</p> <p>непотизъм</p> <p>корупционно престъпление</p>	<p>- да извършват проучвателна дейност, свързана с корупционни практики;</p> <p>- да посещават и извършват наблюдение в институциите и органите на властта от различни нива (местно, регионално, национално);</p>	<p>български език и литература;</p> <p>чужди езици;</p> <p>информатика и информационни технологии;</p>
<p>Ядро IV Граждани, права и отговор-</p>	<p>Стандарт 3 <i>Демонстрира готовност да защитава своите / и на другите/ граждански права и отговорности:</i></p>	<p>Тема 5 <i>Форми на корупция в институциите.</i></p>			

<p>ности</p> <p>Ядро V Гражданите и икономиката</p>	<p>-1. Разбира отговорностите на гражданина спрямо корупцията; -2. Привежда морални и правни основания в защита на гражданските права; -3. Владее различни методи и техники за ангажиране на общността по антикорупционни въпроси.</p> <p>Стандарт 4 <i>Дава оценка на обществени събития от позициите на правата на човека и българското законодателство:</i></p> <p>-1. Ориентира се в многообразието на корупционните действия; -2. Познава конституционно гарантирани права и отговорности. -3. Анализира антикорупционни инициативи на институциите.</p> <p>Стандарт 3 <i>Анализира и привежда примери за икономическите условия в България и предлага обосновани решения за развитие:</i></p> <p>-1. Анализира особеностите на икономическите условия в България с оглед антикорупционните изисквания за членство в Европейския съюз; -2. Осъзнава потребността от синхронизиране на националните и общоевропейските институции за успешно противопоставяне на корупцията в икономиката.</p>	<p>- използва опита си с институциите за да изследва наличието на корупция; - разбира връзката между процедурите за действие на институциите и различните форми на корупция; - привежда примери за обичайни корупционни практики в институции; - аргументира възникването на предпоставки за корупция в институциите с нарушаването на основните принципи на тяхната дейност. - проявява критичност към случай на корупция в местната власт.</p> <p>Тема 6 <i>Социални последици от корупцията.</i></p> <p>- разпознава последиците от корупцията за различни общности, обособени по географски, икономически, професионални, спортни, научни, възрастови и др. признаци; - осъзнава, че корупцията застрашава морала, правата и свободите на гражданите; - доказва, че корупцията води до накарняване на интересите и сигурността на обществото; - оценява последиците от корупцията от гледна точка на индивидуалните и обществени интереси.</p> <p>Тема 7 <i>Антикорупционни стратегии.</i></p> <p>- разбира необходимостта от институционално противодействие срещу корупцията; - оценява приложимостта на наличните антикорупционни стратегии; - познава основни начини за антикорупционна борба на централно и местно ниво; - познава примери за успешни антикорупционни практики в институциите; - осъзнава ограничените възможности на институциите и правните механизми за ефективно противодействие на корупцията.</p> <p>Тема 8 <i>Гражданското общество срещу корупцията.</i></p> <p>- осъзнава необходимостта от постигане на консенсус между трите сектора /публичен сектор, частен бизнес, гражданско общество/; - разбира ролята на общественото мнение и медиите в борбата против корупцията; - осъзнава личната отговорност в противодействието срещу корупцията; - умее да търси подкрепа от представители на гражданското общество при конкретни случаи на корупция.</p>	<p>лобизъм</p> <p>бюро-крация</p> <p>анти-корупционни</p> <p>омбудсман</p>	<p>- да овладяват интерактивни методи (решаване на казуси и проблеми, организиране и участие в симулационни игри, дебати и др.);</p> <p>- да работят в екип;</p> <p>- да споделят собствен опит за случаи на корупция;</p>	
--	--	--	--	--	--

<p>Ядро VI България и светът</p>	<p>Стандарт 3 <i>Осъзнава значението на глобалните проблеми на човечеството и обсъжда възможните им решения:</i> - 1. Разбира корупцията като глобален проблем на човечеството; - 2. Позовава се на международни инструменти и документи за противодействие на корупцията.</p>	<p>Тема 9 <i>Глобализация и корупция.</i> - осъзнава зависимостта на членството на България към ЕС от намаляването на нивото на корупцията в страната; - свързва трансграничната корупция със увеличаването на някои престъпления; произтичащи от глобализацията /международен тероризъм, контрабанда, пране на пари/; - осъзнава необходимостта от международни антикорупционни мерки; - умее да се позовава на международни документи, свързани с борбата срещу корупцията; - умее да намира информация за антикорупционна дейност на международни институции и организации.</p>	<p>публичност мони-торинг</p>	<p>- да разработват индивидуални или групови проекти;</p> <p>- да организира антикорупционни инициативи на местно равнище</p>	
---	---	---	--	---	--

III. Специфични методи и форми за оценяване на постиженията

Новостта и спецификата на проблематиката, нейният интердисциплинарен характер и общата насоченост на учебната програма “Антикорупция” към развитие на гражданската култура, откриват широко поле за творческа изява и свобода, както на учителите, така и на учениците. Подходящ ориентир в работата могат да бъдат одобрените от МОН “Общи пояснения, методически препоръки и специфични форми за оценяване по “Свят и личност” (2004 г.).

Учебната програма “Антикорупция” – СИП за IX-XII клас е разработена от **комисия в състав:**

Председател:

доц. д-р З. Захариев – Национален институт по образование

Членове:

гл. ас. Веселин Дафов – ФФ, СУ “Св. Кл. Охридски”

Цветан Цветански – председател на УС “Център за образователни инициативи”

Даниела Добрева – учител по философия 12 СОУ “Цар Иван Асен II”

Албена Чупетловска – гл. експерт по философия – МОН – координатор

Ралица Браилска – гл. експерт- Комисия за борба с корупцията МП

Стратегия за прозрачно управление и за превенция и противодействие на корупцията за периода 2006-2008

26 Януари 2006

Въведение

Отчитайки постигнатите до момента резултати за ограничаване на корупцията и оценката от изпълнението на Националната стратегия за противодействие на корупцията 2001 - 2005 г., настоящата стратегия доразвива и конкретизира приоритетните области за превенция и противодействие на корупцията, включително по високите етажи на властта чрез:

- гарантиране на прозрачно управление и отчетност в дейността на държавната администрация;
- регламентиране на ясни и ефективни правила за взаимодействие между гражданите и служителите в администрацията;
- увеличаване на прозрачността при вземане на решения на управленско ниво;
- утвърждаване на ценности като почтеност и морал в обществените отношения;
- предотвратяване на корупционни практики;
- повишаване на общественото доверие в институциите, засилване на гражданския контрол.

Корупцията е една от сериозните заплахи за основните принципи и ценности на съвременното демократично общество. Тя подкопава доверието на гражданите в демокрацията, разрушава върховенството на закона, представлява отрицание на правата на човека и възпрепятства общественото и икономическото развитие. Постигането на осезаеми резултати в предотвратяването на корупционните практики е важно мерило за успеха на всяко правителство, мерило за утвърждаващата се роля на гражданското общество и за въвеждането на съвременни стандарти на прозрачност и демократичен контрол.

Убедени сме, че обществото има право да изисква почтено и прозрачно управление, необременено от корупционни практики и рискове. Всеки български гражданин може и следва да изисква от всеки служител в администрацията, на всяко ниво, почтено отношение. За да отговори напълно на тези изисквания на гражданите, правителството ще провежда активна антикорупционна политика.

За ефективно противодействие на корупцията не са достатъчни само институционалните мерки. Необходимо е създаването на нов тип политическа и икономическа култура на нетърпимост към нея, а това е невъзможно без съвместните усилия на всички държавни институции, медиите, неправителствените организации и гражданите. Трябва да съществуват ясни граници на допустимо и недопустимо поведение, механизми, които ще създадат неблагоприятна за развитие на корупцията институционална и правна среда и обществена осведоменост за последиците от корупцията и причините за нейното съществуване.

Цели и принципи

Стратегията е насочена към реално намаляване както на административната корупция, така и на корупцията по високите етажи на властта и забележимо повишаване на доверието в институциите, на убедеността във върховенството на закона и равенството на всички пред него. Корупцията не трябва да е пречка за свободната стопанска инициатива, нормално функциониращата пазарна икономика и ефективното и ефикасно управление на страната. Във връзка с това стратегията поставя следните конкретни цели:

- Повишаване на общественото доверие в институциите и засилване на гражданския контрол.
- Повишаване на ефективността по предотвратяване на корупционните практики и ограничаване на корупционния риск.
- Създаване на гаранции за прозрачност и отчетност в дейността и вземането на управленски решения на политическите лица и държавната администрация.
- Регламентиране на ясни и ефективни правила за взаимодействие между гражданите и служителите в администрацията.
- Утвърждаване на ценности като честност, почтеност и морал у служителите в държавните органи и в обществените отношения като цяло.

Изпълнението на стратегията ще се основава на следните **принципи**:

- Върховенство на закона за гарантиране ефективната защита на правата на човека, разделението на властите и равенство на всички граждани пред закона.
- Добро управление и задължение правителството да предприеме ясни и ефективни действия, които напълно да удовлетворяват нуждите на гражданите.
- Прозрачност и активни консултации с гражданското общество и бизнеса при формулирането на политики и в процеса на вземане на управленски решения.
- Превенция на корупцията чрез предприемане на ефективни мерки от правителство по предварително идентифициране на причините и условията, които биха могли да доведат до корупционно поведение, и ограничаването и/или елиминирането им.
- Ефективно противодействие на корупцията чрез въвеждане на механизми за бързо идентифициране и прекратяване на съществуващите корупционни практики.

I. Мерки в публичната сфера

Антикорупционната институционална и правна рамка в България е вече изградена. В изпълнение на приетите стратегически документи за противодействие на корупцията бяха въведени важни антикорупционни институционални механизми и правни инструменти. Предприетите антикорупционни мерки в публичната сфера доведоха до определени резултати в ограничаването на корупцията, но тя продължава да бъде един от основните източници на недоверие на гражданите към институциите, затруднява значително дейността на бизнеса и поставя сериозни пречки пред икономическото развитие на страната.

1. Превенция и противодействие на корупцията по високите етажи на властта

Предприетите досега действия бяха насочени главно към ограничаване на корупция по ниските етажи на държавната власт, засягаща най-широк кръг граждани, и в по-малка степен – към противодействие на корупцията по високите етажи на властта, чието разкриване и доказване е трудно и изисква специфични средства. Общественият интерес за разкриване на корупцията е по-голям от интереса за запазване на личните данни на лицата, заподозрени в корупция, особено когато тези лица са публични личности. Разкриването на случаи на корупция при никакви условия не може да бъде разглеждано като заплаха за сигурността на Република България и няма да бъде класифицирано като държавна или служебна тайна.

- Мерките срещу корупцията по високите етажи на властта ще бъдат концентрирани в две главни сфери: първо, въвеждане на механизми на отчетност и контрол на лицата, заемщи висши държавни длъжности, и, второ, гарантиране на отчетността и прозрачността на финансирането на политическите партии. За постигането на тези цели правителството ще предприеме следните мерки:

- Разработване на механизъм, гарантиращ ефективно прилагане и контрол на мерките, заложен в **Етичния кодекс на лицата, заемащи висши длъжности в изпълнителната власт**.
- Осигуряване на условия за прозрачност на **финансово-имущественото състояние** на държавните служители на всички нива, включително на лицата, заемащи висши държавни длъжности.
- Регламентиране на **лобистката дейност** съобразно добрите практики в страните от Европейския съюз и дефиниране случаите на конфликт на интереси и други обстоятелства, които поставят под съмнение почтеността и професионалната роля на лицата, заемащи висши държавни длъжности.
- Обучение по проблемите на корупцията, конфликтите на интереси и професионалната етика за всички министри, заместник-министри, членове на политически кабинети, областни управители, заместник областни управители, председатели и директори на агенции, членове на комисии и кметове.

2. Прозрачно партийно финансиране

За утвърждаване на демократична партийна система и прозрачно финансиране на политическите партии ще бъдат предприети по-нататъшни мерки за по-ясно разграничаване на публично-държавната и частно-партийната сфера и за стесняване на възможностите за прилагане на партийни критерии в управлението на държавната собственост, облагодетелстване на близки до партиите търговски дружества и нестопански организации и назначаване и освобождаване на държавни служители на ръководни длъжности в администрацията правителството ще предприеме следните действия:

- Въвеждане на механизми, гарантиращи пълна **прозрачност за източниците на финансиране** на политическите партии, включително на провежданите от тях предизборни кампании.
- **Санкции** за партии, които не осигуряват такава прозрачност или предоставят невярна информация за източниците и размера на финансирането си.
- Анализ на използването на **държавните субсидии** от политическите партии и засилване на контрола върху тяхното разходване и върху партийните финанси изобщо.
- Законодателно регламентиране на възможността политическите партии да извършват само определен вид **стопанска дейност**.

3. Мерки в централната и местната администрация

В хода на реформата в държавната администрация бяха въведени редица механизми за отчетност и добро управление. Необходимо е обаче предприемането на по-нататъшни мерки за подобряване на резултатите от дейността на различните администрации за постигане на прозрачност и откритост в организацията на тяхната работа. Антикорупционната политика в тази сфера ще бъде насочена към създаването на гаранции за прозрачност и отчетност в дейността на държавната администрация на централно и местно ниво, регламентиране на ясни и ефективни правила за взаимодействие между гражданите и служителите в администрацията и увеличаване на прозрачността при вземането на решения на управленско ниво. Правителството ще предприеме следните мерки:

- Постигане на единност и прозрачност в прилагането на **процедурата по назначаване на служителите** в администрацията, както и на отговорност за нейното неспазване, с цел да се стимулира конкуренцията, основана на професионални качества, и да не се допуска назначаването на служители по политически, личен, родов, приятелски или по друг нелегитимен белег.

- **Мобилност и ротация** на служителите в особено чувствителните към корупционен натиск сфери.
- **Контрол** за спазване на разграничаването между назначенията в политическите кабинети и назначенията на другите служители.
- По-нататъшно оптимизиране на **процедурите за оценяване и професионално развитие** и на **конкурсите** за вътрешен подбор, както и превръщане на механизмите на **атестиране** в реално действащ инструмент, който да гарантира високия професионализъм на държавните служители; засилване на антикорупционните „филтри“ в подбора и текущото оценяване и антикорупционната насоченост на професионалното обучение.
- Оптимизирането на системата за **допълнително материално стимулиране** в посока на по-ясното ѝ регламентиране и намаляване на елементите на субективизъм, преместването на акцента от стимулиране на административната принуда към стимулиране на управлението на доброволното изпълнение на задълженията и по-ясното ѝ обвързване със системата за индивидуално текущо оценяване.
- Укрепване капацитета на **инспекторатите** за разкриване и предотвратяване на случаи на корупция, конфликт на интереси и други нарушения на служебните задължения, включително чрез предвиждането на възможност инспекторатите да извършват проверки по молби, жалби и сигнали на граждани и въвеждане на механизми за мониторинг и анализ на тяхната дейност с оглед разработването на обща методика на инспекционната дейност.
- Усъвършенстване на регламента за **избягване конфликт на интереси** при преминаването на работа в частния сектор на служители от държавната администрация.
- Въвеждане на по-детайлни правила за личното поведение на служителите, както и за разкриване нарушения на **Кодекса за поведение на служителите в държавната администрация** и санкционирането им.
- Създаване на адекватна система на **защита за лицата, които добросъвестно уведомяват за съмнения за корупция** в публичната администрация, и въвеждане на обучение на държавните служители за уведомяване при такива съмнения.
- Задължително **обучение по проблемите на корупцията**, конфликтите на интереси и професионалната етика за всички служители в администрацията.
- Превръщане на задължението **всяка администрация да се отчита за ежегодната си дейност пред Министерския съвет** от формално изискване в ефективен инструмент за реална оценка на ефективността на българската администрация.
- Повишаване **отчетността на администрацията пред обществото**, включително чрез механизмите и процедурите за предоставяне на достъп до обществена информация, електронен регистър за подадени жалби и сигнали и електронна система за обратна връзка.
- Усъвършенстване **правната уредба на държавната служба** и засилване ефективността на контрола върху работата на административните структури по прилагането ѝ.

4. Прозрачно и ефективно управление на системата на здравеопазването

Акцент в антикорупционната политика на правителството ще бъде поставен върху превенцията и противодействието на корупционните практики в системата на здравеопазването, която съсредоточава значителен обществен финансов ресурс и е от важно значение за социалното развитие на страната.

За ограничаване на корупционния потенциал в здравната система ще бъдат предприети целенасочени и последователни усилия в следните направления:

- Анализ и **оценка на корупционния риск** в различните части от системата на здравеопазването.
- Ясно дефиниране и разделяне на функциите в сектора по отношение на източниците за финансиране на цялата здравна система, разпределението на финансирането и използването на ресурсите за осигуряване на здравни услуги. Установяване на **прозрачни механизми за движение на паричните потоци**.
- Създаване на механизми, гарантиращи прозрачно, ефективно и целесъобразно разходване на средствата за здравеопазване, в т.ч. въвеждане на **електронно здравеопазване**. Създаване и поддържане на система на отчетност, мониторинг и контрол на здравноосигурителните плащания.
- Усъвършенстване ефективността на осъществявания по отношение на лечебните заведения **финансов контрол**. Оптимизиране системата на разплащане в здравеопазването и подобряване независимостта на финансиращите структури.
- Въвеждане на **ефективен одитен процес** от страна на контролните органи чрез подобряване на връзката между разкриване на нарушенията и налагането на адекватни санкции.
- Създаване на по-широки възможности за предоставяне на **частни здравни услуги**, включително стимулиране на доброволното здравно осигуряване при ясно определени условия и строг контрол за спазването им.

5. Прозрачно и ефективно управление на системата на образованието

- В сферата на **образованието** антикорупционните мерки ще бъдат част от общите усилия за реформиране на сектора за повишаване качеството на услугата. Правителството ще предприеме действия за:
- Извършване на **оценка на корупционния риск** на всички нива в сферата на образованието.
- Стимулиране на висшите училища да предприемат **конкретни антикорупционни мерки и програми** както по отношение на административното обслужване, така и по отношение на образователната услуга.
- В професионалното обучение и в системата на средното и висшето образование ще бъдат разработени и въведени **програми за стимулиране на почтеността и за поемане на лична отговорност**.
- Провеждане на **активна информационна политика** и стимулиране на партньорството между образователните институции, местните власти и неправителствените организации.
- Извършване на **проверки за избягване на конфликт на интереси** от членовете на комисиите за оценяване и одобряване на учебници и учебни помагала.

6. Предоставяне на качествени обществени и административни услуги

Правителството ще продължи да работи за подобряване качеството на обществените и административните услуги, които имат пряко отношение към бизнес средата, и ограничаване на възможностите за корупционно поведение в държавната администрация. Основните цели на антикорупционната политика в тази област ще бъдат насочени към по-ефективното прилагане на приетата законова рамка за административна дейност. Тези мерки ще намалят цената за доброволно спазване на правилата от страна на бизнеса и гражданите и ще повишат доверието им в държавните институции:

- Продължаване изграждането на елементите на **електронно правителство** за непристъпен достъп до централната и местната държавната администрация; засилване

ефективността на хоризонталния контрол върху работата на административните структури чрез въвеждане на централизирани информационни системи на държавната администрация.

- Изграждане на **централизирана административна електронна система за регистрация на търговските дружества** и юридическите лица с нестопанска цел за създаване на по-добри условия за започване и извършване на бизнес и общественополезна дейност – сигурност, бързина, надеждност, равни възможности, както и преодоляване на грешките и корупцията във всичките ѝ възможни разновидности.
- Ускоряване на процеса по предоставяне на **услуги „на едно гише“** с акцент върху стандартите за обслужване и каналите за комуникация и обратна връзка с клиентите. Облекчаване на административните процедури, когато те включват съвместна или последователна работа на няколко различни институции, т.е. въвеждане на **интегрирано административно обслужване**, което да замени предоставянето на услуги от няколко отделни администрации.
- Популяризиране и по-ефективно прилагане на разпоредбите на **Закона за ограничаване на административното регулиране и административния контрол върху стопанската дейност**, включително чрез ефективното въвличане в процеса на местната администрация, чиято роля във взаимодействието с бизнеса непрекъснато ще нараства след присъединяването на страната към Европейския съюз и по-широкото въвеждане на принципа за „мълчаливото съгласие“.
- Продължаване на работата по **намаляването на лицензионните и разрешителните режими** и прехвърлянето на специфични дейности по лицензирането към браншовите организации, като държавните институции се ограничат до контрола, включително върху отказите от издаване на разрешения и лицензи.
- Допълване на принципа за самооценка на държавната администрация с принципа за отчетност чрез приемане на стандарти за предоставяните административни услуги (например за време на предоставяне) и въвеждане на отворена и публична система за **оценка на качеството на обществените услуги**.

7. Институции за независим контрол и ограничаване на политическата и административната корупция

От особено значение за постигането на по-добри резултати в противодействието на административната корупция и корупцията по високите етажи на властта е ефективното функциониране на вече създадените механизми за независим контрол. За превръщането на тези механизми в ефективен инструмент за превенция и противодействие на корупцията ще бъде оказано съдействие за:

- Укрепване на капацитета и разширяване на правомощията на **Сметната палата**, включително за осъществяване на контрол върху достоверността на информацията в подадените декларации по Закона за публичност на имуществото на лица, заемащи висши държавни длъжности, подобряване на координацията между дейността на Сметната палата с финансовоконтролните и регулаторните структури за противодействие на корупционни практики.
- Утвърждаване на институциите **парламентарен омбудсман и местни обществени посредници** като ефективни механизми за подобряване работата на администрацията на централно и местно ниво и за превенция и противодействие на корупцията: инициране на законодателни промени за усъвършенстване на правната им рамка, осигуряване на подходящи материално-технически условия за осъществяване на тяхната дейност и въ-

веждане на вътрешноадминистративни процедури за оказване на съдействие и съобразяване с отправяните от тях препоръки.

8. Ефективност на наказателната политика срещу корупцията

Провеждането на наказателната политика на държавата, включително по отношение на корупцията, в голяма степен зависи от качеството на антикорупционното наказателно законодателство, ефективността на съда, прокуратурата, следствието и институциите извън съдебната власт, непосредствено свързани с дейността ѝ, както и от ефективното им взаимодействие. Правителството ще предприеме своевременни действия за:

- Подобряване на **диалога със законодателната и съдебната власт** за провеждане на наказателната политика срещу корупцията и повишаване капацитета на правоприлагащите органи, в т.ч. създаване на високопрофесионален дознателски апарат.
- По-тясно сътрудничество и координиране на усилията между **антикорупционните звена в трите власти**.
- Анализ на **антикорупционното наказателно законодателство**, ефективността от неговото прилагане и налаганите наказания и инициране на необходимите промени.
- Подобряване **обмена на информация** между отделните звена на съдебната власт и между тях и другите компетентни органи, ангажирани в противодействието на престъпността и корупцията, в т.ч. ефективно въвеждане в действие на предвидената в Закона за съдебната власт **Единна информационна система за противодействие на престъпността**.
- Унифициране и периодично актуализиране на **статистическа информация** за образуването и хода на наказателните дела за корупционни престъпления въз основа на **единна система от показатели**.

II. Мерки в стопанската сфера

При взаимодействието на държавата с частния сектор съществуват множество възможности за възникване на конфликт между обществения и частния интерес, които, при липса на ясна регламентация, силни институции и компетентна администрация, създават потенциал за корупция и преразпределение на икономическите ресурси на страната извън формалните институции на пазара и правовата държава.

През последните години беше постигнат съществен напредък във финансовата стабилизация, либерализацията и изграждането на институционално-правната рамка на българската пазарна икономика, което доведе до създаването на по-добра бизнес среда, намаляването на дела на скритата икономика и ограничаването на корупцията в стопанската сфера. Българското правителство ще продължи своята политика за намаляване обхвата на държавната намеса за сметка на засилване на държавността и правовия ред. По този начин, ще се намалят възможностите за административна корупция, ще се подобри качеството на предлаганите услуги и ще се облекчи бизнес средата.

Много от предприетите до момента антикорупционни мерки са с дългосрочен характер и изискват по-нататъшни усилия за постигане на устойчивост на техните резултати. Основните антикорупционни усилия на правителството в стопанската сфера ще бъдат насочени към:

- **Прозрачно управление и контрол на обществените приходи и разходи** на централно и местно ниво (вкл. финансовите средства на Европейския съюз) в сферите на обществените поръчки, концесиите, данъчното и митническото обслужване.

- **Подобряване на качеството и отчетността при предоставянето на обществени и административни услуги за бизнеса и по отношение на големи и важни публични сектори като здравеопазването и образованието.**
- **Въвеждане на ясни правила за публично-частно партньорство и създаване на среда за повече прозрачност в частния сектор.**

1. Прозрачно управление на обществените финанси

Обществените финанси, включително управлението на средствата от Европейския съюз, са основен инструмент за взаимодействие на държавата с частния сектор. Прозрачното и ефективно управление е основен инструмент за **ограничаване на корупцията**. В периода 2006–2008 г. антикорупционните мерки на правителството ще бъдат съсредоточени в следните области:

1.1. Прозрачност и превенция на корупцията в администрирането на данъчните и митническите приходи

Ограничаването и предотвратяването на корупцията в администрацията по приходите и митническата администрация са ключови за подобряване на бизнес средата, за равноправно третиране на стопанските субекти и за намаляване на възможностите за нерегламентиран политически натиск върху бизнеса. Осигуряването на независимост и отчетност при данъчните и митническите услуги е основен инструмент за ограничаването на финансовите възможности на организираната престъпност. Политиката на правителството в тази сфера ще бъде насочена към:

- **Противодействие на измамите с ДДС.** По своя механизъм и мащаби това данъчно-финансово престъпление се доближава повече до формите на организираната престъпност, отколкото до конвенционалното укриване на данъци. По-конкретно възможностите за ограничаване на измами с ДДС ще се търсят чрез:
 - Засилване на контрола за пресичане на схеми за фиктивен износ и фокусиране на вниманието върху сделките в Европейския съюз и действието на специалните ДДС режими;
 - Ограничаване на възможностите за избягване на отговорност от получилия данъчен кредит, включително чрез предложение за регламентирането на наказателна отговорност за измами с ДДС.
- Засилване на координираните действия на Министерството на икономиката и енергетиката, Министерството на финансите и Министерството на труда и социалната политика за по-нататъшното **ограничаване на проявленията и въздействието на сивата икономика**. Особено внимание ще бъде отделено на сфери с идентифициран повишен риск.
- Оптимизиране на **контролно-ревизионната дейност** на администрацията по приходите. Сегашната организация на контролно-ревизионната дейност е ориентирана повече към увеличаване на тежестта и обхвата на контрола, отколкото към оптимизиране на селекцията чрез използване на съвременни техники за оценка на риска. Във връзка с това са необходими мерки за оптимизиране на процеса за насочване, възлагане и отчитане на контролно-ревизионната дейност.
- Изграждане на ефективна **система за наблюдение и оценка** на данъчната и митническата практика. Разработване и внедряване на съвременни методологии, техники и индикатори за разкриване на измами, нередности и корупционно поведение.

1.2. Обществени поръчки и концесии

Обществените поръчки и концесиите са източник за насочване на държавни средства към частния сектор. Същевременно те са обект на административна корупция за получаване на не-лоялен бизнес достъп до обществени ресурси и инструмент за политическо разплащане при осигуряване на

гурена от бизнеса финансова подкрепа. За да ограничи възможностите за корупция, правителството ще подобри максимално прозрачността при управлението на обществените поръчки и концесиите чрез:

- Укрепване на административния капацитет на първостепенните разпоредители с бюджетни средства за **многогодишно програмиране** на разходите и за приемане на разчети за планирани през годините обществени поръчки, концесии и управление на средства от бюджета на Европейския съюз.
- Подобряване на **системата по обжалване на процедурите по обществените поръчки** в съответствие с практиките на Европейския съюз.
- **Засилване на специализирания и обществения контрол** над процеса на отдаване на обществени поръчки както на местно, така и на централно равнище. Разширяване прилагането на електронните пазари за малки обществени поръчки. Осъществяване на ефективен контрол при разходването на **средствата по европейските фондове** и сключването и изпълнението на концесионни договори.
- Подобряване на качеството и нивото на подробност на предоставяната информация от **Регистъра на обществените поръчки и Регистъра на концесиите**, за да бъде гарантирана по-висока степен на медиен и обществен контрол.
- Спазване на принципа в националното законодателство по отношение на обществените поръчки и концесиите **да не се добавят никакви допълнителни норми** освен задължителните по европейското законодателство.
- Повишаване на административната и финансовата осигуреност на работата на **Агенцията по обществени поръчки**, особено по отношение на нейните аналитични, информационни и контролни функции. Подготвяне на годишен анализ на законността и целесъобразността на договорените обществени поръчки сключени след пряко договаряне и под праговете, определени от Закона за обществените поръчки.
- Подобряване и модернизиране на системата за финансово управление и контрол в публичния сектор. Осигуряване на по-добро взаимодействие между Агенцията за финансово разузнаване с другите финансово-регулаторни и контролни органи.

1.3. Прозрачност в отношенията държава - бизнес: регламентирание на формите на публично-частното партньорство

Правителството ще допълни и доразвие съществуващата в момента законова регламентация на отношенията държава - бизнес в рамките на обществените поръчки и концесиите с правно регламентирание на формите на публично-частното партньорство. Наличието на ясна законова регламентация ще намали възможностите за „разплащане” при корупцията по високите етажи на властта и ще позволи увеличаване на многообразието от ползотворни взаимодействия на публичния и частния сектор. Ще бъде заимстван опитът на Зелената книга за публично-частно партньорство на Европейския съюз от април 2004 г. и най-добрите практики в страните членки.

2. Утвърждаване на механизми за прозрачност в частния сектор: бизнес асоциации и корпоративно управление

Българското правителство ще работи за подобряване механизмите на корпоративно управление и на легитимни механизми за достъп на конкуриращи се икономически интереси до процеса на формиране на националната икономическа политика, които водят до намаляване на корупционния натиск от страна на бизнеса чрез:

- Подобряване на системата за **информирание на бизнеса**, особено на малките и средните предприятия, за законодателните инициативи и намеренията за промени в пазарните

правила на правителството. Различните министерства ще въведат системност, последователност и координация в своята информационна политика.

- Стимулиране на средата за **развитие и укрепване на бизнес асоциациите** като важен партньор на правителството в множество инициативи, например при провеждането на обществени поръчки, лицензирането на бизнес дейности, финансирането и предоставянето на публични услуги и др.
- Подпомагане развитието на по-добро **корпоративно управление** и корпоративна социална отговорност в частния сектор.

III. Граждански контрол и активизиране на сътрудничеството с гражданското общество

През последните години капацитетът на гражданските организации да оценяват въздействието на антикорупционната политика и да предлагат ефективни решения за превенция и противодействие на съществуващите корупционни практики и корупционни рискове значително се повиши. Противодействието на корупцията се превърна в основна сфера на дейността за редица български неправителствени организации, които със съдействието на медиите иницираха редица публични дебати за корупцията, както и за необходимите мерки за нейното ограничаване. Публично-частното партньорство допълва усилията на правителството за въвеждане на стандарти на прозрачност и отчетност и създава необходимите предпоставки за ограничаване на корупционните практики.

Натрупаният положителен опит показва целесъобразността от развиването на различни форми на публично-частно партньорство:

- Осъществяваният в течение на последните години независим (годишен и тримесечен) **мониторинг на корупцията** представлява форма на граждански контрол върху управлението и предоставя адекватни данни за ограничаване на корупционните практики и на корупционния натиск в различните обществени сфери.
- **Участие** на неправителствени организации в процеса на изработване на антикорупционни политики и инструменти, както и при оценката на тяхната ефективност.
- Антикорупционно сътрудничество между неправителствени и бизнес организации в процеса на изработване на съвместни механизми за **оценка на корупцията**.
- Въвеждане на програми за **обучение по проблемите на доброто управление** в рамките на съществуващата образователна система на страната, както и в контекста на образователните курсове, организирани от гражданските организации.
- **Регионално антикорупционно партньорство** с неправителствени организации и институции от съседните страни.
- Активно **международно сътрудничество** за въвеждане на съвременни стандарти на прозрачност и контрол върху бизнеса и финансовата сфера.

1. Институционализиране на гражданския контрол върху работата на администрацията, изработването и провеждането на политика на прозрачност

За да се утвърди наблюдаващата роля на организациите на гражданското общество и да се повиши превантивната функция на гражданския контрол, е необходимо по-нататъшното регламентиране на участието им в процеса на изработване и оценка на антикорупционни политики. Това ще се постигне чрез:

- Включване на представители на гражданските организации в работата на **основните държавни институции, изработващи политика за прозрачност**.

- Участие на неправителствени организации в сътрудничество с органите на местната власт и местното самоуправление в **антикорупционни инициативи и форуми на регионално и общинско равнище**.
- Сътрудничество с неправителствените организации и медиите при изработване и прилагане на **механизъм за публичност и прозрачност на антикорупционната политика и инструменти**.

2. Гражданско участие в превантивната дейност срещу корупцията

Гражданското общество е важен партньор и активен участник в противодействието на корупцията. Публично-частното партньорство ще бъде основна предпоставка за успеха на превенцията и противодействието на корупционните практики. Правителството ще насърчава следните форми на гражданско участие:

- Участие на неправителствени организации и ангажиране на медиите в **информационно-образователната дейност** с антикорупционна насоченост.
- Партньорство и координация с неправителствените организации при разработването и провеждането на **обучителни антикорупционни програми** за представители на публичния сектор и бизнеса.
- Подпомагане на неправителствените организации при разработването и реализирането на **антикорупционни програми** както в рамките на образователната система, така и чрез специализирани образователни програми.

3. Оценка на разпространението на корупцията и на ефективността на антикорупционните политики

Правителството ще сътрудничи с неправителствените организации при оценката на тенденциите в еволюцията на корупционните практики, както и на ефективността на провежданите антикорупционни политики. Правителството ще предприеме следните действия:

- Участие на представители на неправителствени организации в изработването на **оценките за тенденциите в развитието на корупционната среда** в страната и в съответните публични институции.
- Включване на представители на неправителствени организации при **оценката на изпълнението на стратегията** и програмата за нейното изпълнение.
- Гражданско участие в процеса на системно изучаване и прилагане на най-добрите български и международни методологии, включително такива на Европейския съюз, Световната банка и други, за определяне на **критериите за оценка на антикорупционната политика**, осъществяването на **антикорупционни одити**, включително при изработването на ново или промяна на съществуващо законодателство, и др.

4. Сътрудничество между държавните органи и гражданските организации в усвояването на най-добрите международни практики

Българските неправителствени организации имат богат опит в работата с водещите международни институции в противодействието на корупцията. Правителството ще разшири сътрудничеството си с неправителствените организации в следните области:

- Осъществяване на съвместни проекти за **прилагане и адаптиране към българските условия на успешните антикорупционни практики и инструменти**, особено онези, които се прилагат от страните - членки на Европейския съюз.
- Развиване с посредничеството на неправителствените организации на **антикорупционно сътрудничество и обмен на опит с други страни**.

IV. Координация и изпълнение на стратегията

Комисията по превенция и противодействие на корупцията (КППК) е координатор на изпълнението на Стратегията за прозрачно управление, превенция и противодействие на корупцията за периода 2006 - 2008 г. КППК ще бъде изградена на основата на Комисията за координация на работата по борбата с корупцията. Секретариат на комисията ще бъде дирекция "Главен инспекторат" на Министерския съвет.

Приоритетите на настоящата стратегия изискват Комисията по превенция и противодействие на корупцията (КППК) да изпълнява две основни функции:

1. Изработване на държавната антикорупционна политика

- На основата на стратегията КППК конкретизира основните параметри на държавната политика в областта на антикорупцията. Комисията предлага решения:
 - за приоритетите на антикорупционната дейност на правителството през съответните години;
 - за най-ефективните подходи за противодействие и превенция на корупцията в дадена обществено - политическа област;
 - за необходимите контакти с международни партньори и други.
- Изпълнението на тази задача налага и създаването на постоянен механизъм към Комисията за партньорство с бизнеса и неправителствените организации. Това сътрудничество има за цел да укрепи превантивната роля на КППК, като включи частния сектор и неправителствените организации в осъществяването на антикорупционни одити, включително при изработването на ново или промяна на съществуващото законодателство и др.

2. Контрол по изпълнението на стратегията и мониторинг на основните параметри на динамиката на корупцията в страната

- Всички държавни институции, които имат задължения по Стратегията за прозрачно управление и за превенция и противодействие на корупцията, периодично ще предоставят на Комисията информация за прилагането на мерките от стратегията и програмата за нейното изпълнение.
- Комисията ще одобрява системата от индикатори за изпълнението на стратегията и ефективността на антикорупционните мерки на държавните институции и ще обобщава информацията от тях.
- Комисията ще периодично ще обобщава напредъка в изпълнението на настоящата стратегия.
- КППК сътрудничи с институции на гражданското общество при провеждането от тях на периодични проучвания, оценяващи разпространението на корупцията в страната и нагласите на гражданите и бизнеса към качеството и резултатите от дейността на държавната администрация.

Закон за омбудсмана

Обн., ДВ, бр. 48 от 23.05.2003 г., в сила от 1.01.2004 г.

Глава първа. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. Този закон урежда правното положение, организацията и дейността на омбудсмана.

Чл. 2. Омбудсманът се застъпва с предвидените в този закон средства, когато с действие или бездействие се засягат или нарушават правата и свободите на гражданите от държавните и общинските органи и техните администрации, както и от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги.

Чл. 3. (1) В своята дейност омбудсманът е независим и се подчинява само на Конституцията, законите и ратифицираните международни договори, по които Република България е страна, като се ръководи от личната си съвест и морал.

(2) Омбудсманът осъществява дейността си въз основа на правилник за организацията и дейността му. Правилникът се изготвя от омбудсмана, одобрява се с решение от Народното събрание и се обнародва в „Държавен вестник“.

Чл. 4. Дейността на омбудсмана е публична.

Чл. 5. Омбудсманът се подпомага в своята дейност от заместник-омбудсман.

Чл. 6. Държавните и общинските органи и техните администрации, юридическите лица и гражданите са длъжни да предоставят информация, поверена им по служба, и да оказват съдействие на омбудсмана във връзка с жалбите и сигналите, които са изпратени до него.

Чл. 7. Дейността на омбудсмана и неговата администрация се финансира от държавния бюджет и/или от други публични източници. Омбудсманът е първостепенен разпоредител с бюджетни кредити.

Глава втора. ЗАЕМАНЕ НА ДЛЪЖНОСТ. ПРАВНО ПОЛОЖЕНИЕ

Чл. 8. Омбудсманът се избира от Народното събрание за срок 5 години и може да бъде преизбиран на същата длъжност само за още един мандат.

Чл. 9. За омбудсман се избира български гражданин с висше образование, който притежава високи морални качества и отговаря на условията за избор на народен представител.

Чл. 10. (1) Предложение за избор на омбудсман могат да правят народните представители и парламентарните групи.

(2) Народното събрание избира омбудсман с тайно гласуване. Избран е кандидатът, получил мнозинство повече от половината от гласувалите народни представители.

(3) В случай че при първото гласуване никой от кандидатите не е получил необходимото мнозинство, произвежда се второ гласуване, в което участват двамата кандидати, получили най-много гласове. При второто гласуване за избран се смята кандидатът, който е получил гласовете на повече от половината от гласувалите народни представители.

Чл. 11. (1) Заместник-омбудсманът се избира от Народното събрание в срок един месец от избирането на омбудсмана, по негово предложение и за срока по чл. 8.

(2) Заместник-омбудсманът трябва да отговаря на критериите за избираемост по чл. 9.

Чл. 12. Омбудсманът встъпва в длъжност след полагане на следната клетва пред Народното събрание: „Заклевам се в името на Република България да спазвам Конституцията и законите на страната и да защитавам правата на човека и основните свободи, като изпълнявам добросъвестно и безпристрастно правомощията си.“

Чл. 13. Изборът за нов омбудсман се произвежда не по-късно от два месеца преди изтичането на мандата. Омбудсманът продължава да изпълнява задълженията си до встъпване в длъжност на новоизбрания омбудсман.

Чл. 14. Длъжността на омбудсмана и на заместник-омбудсмана е несъвместима с друга държавна длъжност, длъжност по управление в търговско дружество или юридическо лице с нестопанска цел, както и с членство в политическа партия или синдикална организация. Омбудсманът и заместник-омбудсманът не могат да извършват търговска дейност.

Чл. 15. (1) Правомощията на омбудсмана и на заместник-омбудсмана се прекратяват предсрочно от Народното събрание при:

1. Установяване на несъвместимост или неизбираемост;
2. Фактическа невъзможност да изпълнява правомощията си повече от шест месеца;
3. Влизане в сила на присъда за умишлено престъпление;
4. Несправяне със задълженията си и при нарушаване на Конституцията и законите на страната или общоприетите морални правила за поведение в обществото;
5. Оставка;
6. Смърт.

(2) Решението за предсрочно прекратяване на правомощията на омбудсмана или на заместник-омбудсмана по ал. 1, т. 1, 2 и 4 се приема от Народното събрание по искане най-малко на една пета от народните представители, а основанията по ал. 1, т. 3, 5 и 6 се обявяват от председателя на Народното събрание пред Народното събрание.

(3) Освен в случаите по ал. 1 заместник-омбудсманът се освобождава от Народното събрание и по мотивирано предложение на омбудсмана.

(4) Омбудсманът и заместник-омбудсманът имат право да бъдат изслушвани от Народното събрание в случаите по ал. 1, т. 1, 2, 4 и 5, а заместник-омбудсманът – и по ал. 3.

Чл. 16. (1) Омбудсманът се ползва с имунитета на народен представител.

(2) Имуניתетът на омбудсмана може да бъде снет при условията и по реда, предвидени за народни представители.

Чл. 17. (1) В случаите на предсрочно прекратяване на мандата на омбудсмана нов омбудсман се избира в срок един месец от влизането в сила на решението за прекратяване по чл. 15, ал. 1, т. 1, 2 или 4, или от обявяването по чл. 15, ал. 1, т. 3, 5 или 6.

(2) В случаите на предсрочно прекратяване правомощията на омбудсмана заместник-омбудсманът встъпва в неговата длъжност до избирането на нов омбудсман.

Чл. 18. (1) Омбудсманът получава месечно възнаграждение, равно на три средномесечни заплати на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в обществения сектор, съобразно данни на Националния статистически институт.

(2) Възнаграждението на заместник-омбудсмана е 80 на сто от възнаграждението на омбудсмана.

(3) Омбудсманът и заместник-омбудсманът не могат да получават друго възнаграждение по трудово или служебно правоотношение.

Глава трета. ПРАВОМОЩИЯ

Чл. 19. (1) Омбудсманът:

1. Приема и разглежда жалби и сигнали за нарушения на права и свободи от държавните и общинските органи и техните администрации, както и от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги;
2. Прави проверки по постъпилите жалби и сигнали;
3. Отговаря писмено на лицето, което го е сезирало, в едномесечен срок; ако случаят изисква по-обстойна проверка, този срок е три месеца;
4. Отправя предложения и препоръки за възстановяване на нарушените права и свободи пред съответните органи, техните администрации и лицата по т. 1;
5. Посреднички между административните органи и засегнатите лица за преодоляване на допуснатите нарушения и примирява позициите им;
6. Прави предложения и препоръки за отстраняване на причините и условията, които създават предпоставки за нарушения на правата и свободите;
7. Уведомява органите по чл. 150 от Конституцията, за да бъде сезиран Конституционният съд, ако се прецени, че се налага тълкуване на Конституцията или обявяване на противоконституционност на закона;
8. Уведомява органите на прокуратурата, когато има данни за извършено престъпление от общ характер.

(2) Омбудсманът действа и по своя инициатива, когато констатира, че не се създават необходимите условия за защита на правата и свободите на гражданите.

(3) Омбудсманът може да възлага на заместник-омбудсмана някои от своите правомощия.

Чл. 20. (1) Омбудсманът има право:

1. На достъп до органите, техните администрации и лицата по чл. 2, включително и да присъства при обсъждане и вземане на решения от тях;
2. Да иска и получава навременна, точна и пълна информация от органите, техните администрации и лицата по чл. 2;
3. Да изразява публично мнение и становища, включително в средствата за масово осведомяване.

(2) Омбудсманът няма право да огласява обстоятелства, станали му известни при изпълнение на неговите функции, които са държавна, служебна или търговска тайна или са от личен характер.

Чл. 21. Омбудсманът поддържа публичен регистър на постъпилите писмени и устни жалби и сигнали и тяхното движение.

Чл. 22. (1) Омбудсманът внася до 31 март всяка година ежегоден доклад за своята дейност в Народното събрание.

(2) Докладът съдържа информация за:

1. Постъпилите жалби и сигнали, по които проверките са приключили;
2. Случаите, когато намесата му е имала резултат;
3. Случаите, когато намесата му е останала без резултат, и причините за това;
4. Направените предложения и препоръки, както и дали са били взети предвид;
5. Зачитането на правата на човека и основните свободи и ефективността на действащото законодателство в тази област;
6. Отчет на разходите;
7. Резюме.

(3) Докладът по ал. 1 е публичен.

(4) По искане на Народното събрание или по своя инициатива омбудсманът изготвя доклади по отделни случаи от неговата практика.

Чл. 23. Омбудсманът издава годишен бюлетин за своята дейност.

Глава четвърта. ПОДАВАНЕ НА ЖАЛБИ И СИГНАЛИ

Чл. 24. Жалби и сигнали пред омбудсмана могат да подават физически лица без разлика на гражданство, пол, политическа принадлежност или религиозни убеждения.

Чл. 25. (1) Жалбите и сигналите могат да бъдат писмени или устни, подадени лично, по пощата или по друго традиционно средство за съобщение.

(2) Жалбата трябва да съдържа името и постоянния адрес на жалбоподателя, описание на нарушението, органа, администрацията или лицето, срещу които се подава жалбата. Към жалбата могат да бъдат приложени и писмени доказателства.

(3) Анонимни жалби и сигнали, както и такива за нарушения, извършени преди повече от две години, не се разглеждат.

(4) Ако жалбата е устна, се съставя протокол, в който се съдържа информацията, изискуема по ал. 2.

Чл. 26. Подаването на жалби пред омбудсмана е безплатно.

Чл. 27. Получените жалби и сигнали се вписват в регистъра по чл. 21. В регистъра се отбелязват и предприетите по всеки конкретен случай мерки и резултатът от тях.

Чл. 28. Органите и лицата по чл. 2, до които се отнасят становищата, предложенията и препоръките на омбудсмана, са длъжни да ги разгледат в 14-дневен срок и да уведомят омбудсмана за предприетите от тях мерки.

Глава пета. АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Чл. 29. Който възпрепятства омбудсмана да изпълни служебните си задължения, се наказва с глоба до 600 лв., ако не подлежи на по-тежко наказание.

Чл. 30. Който не представи в определения от омбудсмана срок поискани от него сведения, документи или актове, се наказва с глоба до 500 лв., ако не подлежи на по-тежко наказание.

Чл. 31. Който не изпълни друго задължение, произтичащо от този закон или от нормативен акт по прилагането му, се наказва с глоба до 300 лв., ако не подлежи на по-тежко наказание.

Чл. 32. Административното наказание по чл. 29-31 се налага от съответния районен съд. Актът, с който се установява административното нарушение, се съставя от длъжностно лице, определено от омбудсмана, и се изпраща на съответния районен съд.

Чл. 33. Съдът съобщава на лицето, чието наказване се иска, за постъпването на материалите по чл. 32, определя му срок за запознаване с тях, за възражения и посочване на доказателства в тяхна подкрепа. Срокът не може да бъде по-малък от един месец.

Чл. 34. (1) След изтичане на срока по чл. 33 делото се насрочва за разглеждане в открито съдебно заседание.

(2) Омбудсманът може да участва в производството пред съда, ако намери това за необходимо.

Чл. 35. (1) Районният съд разглежда делото по същество и се произнася с решение, с което налага предвиденото в този закон административно наказание, или оправдава лицето, чието наказване е поискано.

(2) Решението по ал. 1 подлежи на касационно обжалване пред окръжния съд по реда на Закона за Върховния административен съд. Касационна жалба може да подаде и омбудсманът.

Чл. 36. Доколкото в този закон не е установено друго, прилага се Законът за административните нарушения и наказания.

ДОПЪЛНИТЕЛНА РАЗПОРЕДБА

§ 1. По смисъла на този закон:

1. „обществени услуги“ са образователна, здравна, социална, водоснабдителна, канализационна, топлоснабдителна, електроснабдителна, пощенска, телекомуникационна, търговска дейност, дейности по охрана и по безопасност на движението, както и други подобни услуги, предоставяни за задоволяване на обществени потребности, по повод на чието предоставяне могат да се извършват административни услуги;

2. „традиционно средство за съобщение“ са писма, телефон, телеграф, телекс, факс и електронна поща.

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 2. В тримесечен срок от влизането в сила на този закон Народното събрание избира омбудсман.

§ 3. В едномесечен срок от встъпването в длъжност омбудсманът внася за одобрение в Народното събрание правилника за организацията и дейността си.

§ 4. Законът влиза в сила от 1 януари 2004 г.

Законът е приет от XXXIX Народно събрание на 8 май 2003 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание.

Етичен кодекс на българските медии

Съгласно конституцията на България и нейните международни споразумения в сферата на човешките права;

Като потвърждаваме, че всеки има основното право на свобода на изразяване, достъп до информация, защита на личното достойнство и неприкосновеността на личния живот и право на безопасност и сигурност;

Като потвърждаваме, че трябва да бъде гарантирано правото на медиите да работят без всякаква цензура;

Като съзнаваме, че за да се балансират тези права, медиите имат както свободи, така и отговорности, както права, така и задължения;

Като декларираме, че нашата основна цел, възприемайки духа и буквата на този Кодекс, е да уважаваме правото на обществото да получава и разпространява достоверна информация, за да могат гражданите да играят активна роля в условията на прозрачна демокрация;

Като признаваме своята отговорност да уважаваме тези права, ние, представителите на българските медии³, приемаме следните принципи⁴:

1. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ДОСТОВЕРНА ИНФОРМАЦИЯ НА ОБЩЕСТВОТО

1.1 Точност

1.1.1 Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.

1.1.2 Няма да публикуваме⁵ информация, за която знаем, че е невярна.

1.1.3 Няма да подвеждаме обществото и ясно ще посочваме къде са използвани манипулирани текстове, документи, образи и звуци.

1.1.4 Ясно ще разграничаваме фактите от коментарите и предположенията.

1.1.5 В коментарите и анализите ще се стремим да представяме разнообразни мнения и гледни точки.

1.1.6 При отразяване на спорове ще се стремим да дадем възможност на засегнатите страни да изразят своята позиция.

1.2 Поправки

1.2.1 Ще публикуваме ясна и достатъчно забележима поправка, щом бъде доказано, че е публикувана неточна или подвеждаща информация, и ще се извиним, ако е необходимо.

1.2.2 Ще предоставяме право на отговор на лица и организации, засегнати пряко от неточни или подвеждащи публикации.

1.3 Източници

³ Журналисти, редактори, продуценти, издатели и собственици на печатни и електронни медии.

⁴ Тези принципи формират основите на саморегулацията на българските медии. Медиите, които приемат този Кодекс, ще направят подходящи публикации за него.

⁵ По смисъла на този кодекс под „публикация“ се разбира всяко представяне на информация както в печатните, така и в електронните медии.

1.3.1 Ще се стремим да проверяваме информацията преди нейното публикуване, като търсим и използваме различни източници, и доколкото е възможно ще посочваме нейния произход.

1.3.2 Предпочитаме да използваме идентифицирани източници пред анонимните, чиято честност и надеждност не може да се прецени от обществото.

1.3.3 Няма да разкриваме поверителните си източници на информация.

1.3.4 Винаги ще посочваме, когато информацията не е потвърдена.

2. СЪБИРАНЕ И ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

2.1 Идентификация

2.1.1 Ще събираме информация с честни и законни средства, без да скриваме, че сме журналисти.

2.1.2 Ако използваме уловки, скрити камери и микрофони или друга специална техника, както и прикриване на професионалната си идентичност, това ще става, само ако няма друг начин да осигурим изключително важна за обществения интерес информация; ще посочваме в информацията, че са използвани такива методи.

2.2 Тормоз

2.2.1 Няма да използваме заплахи, принуда и тормоз за събиране на информация.

2.3 Неприкосновеност на личния живот

2.3.1 Уважаваме неприкосновеността на личния живот на всеки.

2.3.2 Ще избягваме публикуването на снимки и записи, направени извън обществените места, ако засегнатите лица не са съгласни.

2.3.3 Няма да засилваме мъката на хората, попаднали в беда или пострадали от престъпление, и ще съобщаваме такива информации със съчувствие и сдържаност.

2.3.4 Ще уважаваме желанието на хората да не бъдат безпокоени в скръбта си.

2.3.5 Само особено важен обществен интерес може да оправдае намесата на медиите в личния и семейния живот.

2.3.6 Съгласно практиката на Европейския съд за правата на човека публичните лица се ползват с по-ниска степен на защита на личния живот и затова информация за техния личен живот може да бъде разкривана, но само когато се налага от обществения интерес.

2.4 Деца⁶

2.4.1 Ще проявяваме специална отговорност за спазване на правата на децата, включително и правото им да бъдат чути.

2.4.2 Няма да се възползваме от тяхната неопитност и доверчивост.

2.4.3 Няма да публикуваме информация или снимки за личния живот на деца, освен ако не е от значителен обществен интерес.

2.4.4 Няма да разкриваме самоличността на деца, попаднали в беда или засегнати от престъпления.

⁶ Съгласно Закона за закрила на детето „дете е всяко физическо лице до навършване на 18 години“.

2.4.5 Ще избягваме да интервюираме деца без съгласие на възрастни, отговарящи за тях.

2.5 Дискриминация

2.5.1 Като уважаваме правото на всеки да живее в сигурност и безопасност, няма да публикуваме материали, подбуждащи или насърчаващи омраза, насилие и всякаква форма на дискриминация.

2.5.2 Няма да посочваме расовата, религиозната, етническата принадлежност, сексуалната ориентация, умственото или физическото състояние, ако тези факти нямат съществено значение за смисъла на информацията.

2.6 Престъпления и жестокост

2.6.1 Спазваме презумпцията за невинност и не квалифицираме никого като “престъпник” преди издадена присъда.

2.6.2 Ако сме информирали за обвинения срещу някого, ще съобщим и за изхода от съдебния процес.

2.6.3 Ще проявяваме предпазливост при разкриването на самоличността на жертви на престъпления и свидетели на престъпления, особено в случаите на сексуално насилие, освен ако самите жертви не се съгласят да бъдат идентифицирани.

2.6.4 Ще се въздържаваме от възхваляващо или придаващо излишна сензационност отразяване на престъпления, насилие и жестокост.

2.6.5 Ще внимаваме да не бъдем използвани за платформа от онези, които насърчават, подбуждат или прилагат насилие; ще съобщаваме за техните действия с необходимата съдържателност и само ако това е в очевиден обществен интерес.

2.7 Благоприличие

2.7.1 Ще се придържаме към добър тон и благоприличие в нашите публикации.

2.8 Самоубийства

2.8.1 При съобщаване за самоубийства, ще избягваме да огласяваме подробности за начина, по който са извършени, за да ограничим риска от подражание

3. РЕДАКЦИОННА НЕЗАВИСИМОСТ

3.1 Няма да се поддаваме на политически или икономически натиск или влияния.

3.2 Ясно ще разграничаваме вземането на редакционни решения от търговската политика на медията.

3.3 Ясно ще разграничаваме редакционното съдържание от платените публикации, рекламните или спонсорирани материали.

3.4 Ние не приемаме каквито и да било лични, политически или финансови стимули, които могат да повлияят на нашата способност да предоставяме на обществото точна информация.

3.5 Няма да използваме достъпа си до информация като средство за лично облагодетелстване, особено по отношение на информация за развитието на бизнеса и финансовите пазари.

3.6 Няма да отразяваме събития или теми, в които имаме пряк личен интерес, или ще посочим личните си интереси, когато това има отношение към материала.

3.7 Уважаваме правото на журналиста да откаже да изпълни задачи, или да бъде посочен като автор на материали, нарушаващи буквата и духа на този Кодекс.

3.8 Ние няма да плащаме на източници за информация, но където се наложи плащане, за да се получи информация, която обществото има право да знае, ние ясно ще посочим, че е било платено за нея.

4. ВЗАИМООТНОШЕНИЯ В МЕДИИТЕ И МЕЖДУ МЕДИИТЕ

4.1 Ние вярваме, че взаимоотношенията между медиите, както и между медийните професионалисти, работещи в тях, трябва да се характеризират с взаимно уважение и честна конкуренция, с цел запазване на авторитета на професията.

4.2 Ние вярваме, че обществото има право да знае кой притежава и контролира медиите.

4.3 Ние смятаме за неприемливи всички форми на плагиатство.

4.4 Ние уважаваме авторското право и спазваме авторскоправните споразумения.

4.5 Кратки извадки от чужди материали могат да се използват без разрешение, но задължително трябва да се посочва от коя медия са взети.

4.6 По-дълги откъси или цели материали от други медии могат да се използват само с предварително разрешение и като се посочат авторът и медията.

4.7 Ще подкрепяме наши колеги от други медии, когато те са несправедливо нападани или критикувани. От друга страна обаче, професионалната солидарност не ще бъде извинение за укриване или изкривяване на информация.

4.8 Ние вярваме, че журналистите, които са спазили буквата и духа на този Кодекс, но са преследвани в съда от трети страни заради техни публикации, трябва да бъдат подкрепяни от медиите, в които работят.

5. ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС

5.1 Нарушаването на условията на този Кодекс може да бъде оправдано, само ако се докаже недвусмислено, че е било в обществен интерес.

5.2 По смисъла на този Кодекс информацията „в обществен интерес“ не бива да се обърква с информацията, която е „интересна на обществото“

5.3 Една публикация е „в обществен интерес“, само когато:

- Е в защита на здравето, безопасността и сигурността;
- Съдейства за предотвратяване и разкриване на тежки престъпления и злоупотреба с власт;
- Предпазва обществото от опасността да бъде сериозно заблуждавано.

РЕЧНИК НА ОСНОВНИТЕ ТЕРМИНИ

Антикорупционни стандарти са набор от поведенчески и законови норми, които спомагат да се намали корупционното поведение.

Антикорупционно образование е развитие на антикорупционните нагласи на гражданите.

Даване на подкуп е деяние, при което подкупът е директно или индиректно предлаган, обещаван или даван на държавен служител, служител или лице с еквивалентен статус в замяна на извършване на законни или незаконни действия или пропуски при изпълнението на дадените му правомощия или при постигането на същите резултати чрез посредничество.

Държавен служител е лице работещо на държавна служба, политик, държавен служител в публичната администрация съобразно Закона за държавната служба, също като всяко друго лице, което, когато работи в държавните или общински власти, съдебно-изпълнителната власт, държавния контрол и надзорните институции или в институции еквивалентни на тях, изпълнява функциите на представител на държавата или притежава административна власт, а така също и кандидатстващите за споменатите длъжности (член 230 от Криминалния кодекс на Република Литва, 2000).

Лицата, притежаващи съответните власти в чуждестранните държавни институции, международни обществени организации или международни съдебни власти, а така също и кандидатстващите за споменатите длъжности би следвало да се считат за **еквивалентни на държавни служители**.

Идентифициране на корупция е способността да се разпознае проявлението на корупция по навременен и свършено ясен начин.

Клиентелизъм или клиентелистки отношения е система от връзки, основани на взаимни благодетелстващи обвързвания и взаимоотношения между наставник и друго лице или лица (клиенти).

Конфликт на интереси означава ситуация, при която лице на държавна служба, при изпълнение на своите служебни задължения или инструкции, е задължено да вземе решение или да участва във вземане на решения или изпълняване на инструкции за лично благодетелстване.

Корупцията е злоупотреба с държавна власт за лично благодетелстване.

Лице, еквивалентно на държавен служител, е човек, притежаващ съответните власти в чуждестранните държавни институции, международни обществени организации или

международни съдебни власти, а така също и кандидатстващите за споменатите длъжности; човек работещ във всяка държавна, неправителствена или частна институция или което се занимава с професионални дейности и притежава власт, релевантна на публичната администрация, освен лицата, които изпълняват икономическа или техническа функция.

Лобирание означава процес, при който се разменя информация, при което мнението на група, организация или част от нея се предава на държавни служители (избрани и посочени), с оглед да повлияят вземането на решение за своя облага.

Лобиращ е физическо или юридическо лице, институция или организация поставени в списъка на лобиращите в съответствие с установената от закона процедура.

Лобистки действия са платени действия или лица на които е платено да лобират, които се използват, за да повлияят за изменението, допълнението или анулирането на законови актове, приемането или отхвърлянето на нови такива. Целта на тези действия е да изпълнят исканията на клиента без да се нарушат човешките права или публичните и частни интереси.

Нарушение по служба е действие, при което държавен служител или лице с еквивалентен статус, което използва позицията си или нарушава дадените му правомощия, ако тези дейности причиняват съществена щета на държавата, на международната общественост, на юридическо лице или физическо лице.

Неизпълнение на служебни задължения се случва, когато държавен служител или лице с еквивалентен статус, което поради своята небрежност не изпълнява своите служебни задължения или ги изпълнява неправилно и тези действия причиняват съществена щета на държавата, международната общественост, юридическо лице или физическо лице.

Непотизъм е назначение на роднини, приятели и близки познати без обявени конкурси, нарушавайки принципа за назначаване на *най-подходящото лице за определената позиция*. Това създава система от подчинени и колеги, които са задължени един на друг; тази система се използва при вземането на решения.

Отклонение (от приетите норми на поведение) означава нарушаване на общоприети социални или групови правила и норми.

Откриване и преследване на корупцията е разкриване на корупционни действия и изпълнение на принципа за равенство и неизбежност на наказанието.

Патронът е част от системата от клиентелистки отношения, това е институция или човек, защитаващ някого или нещо.

Подкуп означава действие, при което държавен служител или лице с еквивалентен статус директно или индиректно в свой собствен интерес или в интерес на другите приема, обещава или урежда вземането на подкуп или изисква от или провокира някого да даде подкуп в замяна на законови действия или пропуска изпълнението на своите задължения.

Пране на пари е поведение, чиято цел е да укрие или да покаже като легален произхода на незаконно придобити постъпления/доходи.

Превенция на корупцията е елиминиране на причините и факторите, допринасящи за корупцията.

Принципите на публичната/държавната администрация включват съблюдаването на закона (дейностите се базират на законовите уредби), обективност (действията трябва да са безпристрастни) и забрана за злоупотреба с власт (забрана за извършване на неправомерни действия или от вземане на решения в светлината на изпълнението на цели различни от предписаните от закона).

Публична администрация са служителите от държавните органи и органите на местното самоуправление, чиято дейност е законодателно регламентирана и е предназначена за изпълнение на закона и наредбите на местната власт и за организиране на планирани държавни услуги..

Публичните интереси са обществените очаквания, отнасящи се до неприкосновеността и справедливостта при вземане на решения от лицата на държавната служба.

Формите на корупция според областите, в които се случват са: административна, политическа, в частния сектор и международна.

Формите на корупция според целта на деянията са: бюрократична, регулационна, превантивна и за елиминиране на последствията.

Частните интереси са лични икономически или неикономически интереси на лице на държавна служба или на негови близки или на член на семейството му, които могат да засегнат вземането на решения при изпълнението на служебните му задължения.

БИБЛИОГРАФИЯ И ИЗТОЧНИЦИ

ДОПЪЛВАЩ МАТЕРИАЛ

Corruption investigation, prosecution and prevention. International Seminar. 5-6 November, 1998, Vilnius. Special Investigation Service of the Republic of Lithuania.

Fighting Corruption: Practical Examples. A seminar for building partnership in the fighting against corruption. 6-7 September 2001, Vilnius, Special Investigation Service of the Republic of Lithuania.

ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Law and prevention of Corruption of the Republic of Lithuania (28 May 2002, No. IX-904// Official Gazette, 2002, No. 57-2297.

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=212525&Condition2=>

National Anticorruption Programme of the Republic of Lithuania (17 January 2002, No. IX-711// Official Gazette, 2002, No. 10-355.

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=181759&Condition2=>

Law and Adjustment of Public and Private Interests in the Public Service of the Republic of Lithuania (2 July 1997, No. VIII-371// Official Gazette, 1997, No. 67-1659.

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=46177&Condition2=>

Law on the Public Service of the Republic of Lithuania (8 July 1999, No. VIII-1316// Official Gazette, 1999, No. 66-2130.

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=94580&Condition2=>

Law on Special Investigation Service of the Republic of Lithuania (2 May 2000, No. VIII-1649// Official Gazette, 2000, No. 41-1162.

<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=110823&Condition2=>

Criminal Code of the Republic of Lithuania. – Vilnius: teisinės informacijos centras, 2000.

<http://www.tm.lt> (in Lithuanian)

ВРЪЗКИ С ИНТЕРНЕТ

<http://www.stt.lt> – Special Investigation Service of the Republic of Lithuania

<http://www.tils.lt/> - Transparency international's Lithuanian Chapter

<http://www.nobribes.org> – Anti-corruption network for Europe and Asia

<http://www.greco.coe.int> – GRECO, Group of states against Corruption (Страницата на GRECO – група на държавите срещу корупцията)

<http://www.worldbank.org> – website of World Bank

<http://www.oecd.org> – Organization for Economic Co-operation and Development (OECD);

<http://www.oecdobserver.org/> - an OECD published magazine presenting concise, up-to-date and authoritative analysis of crucial world economic and social issues

<http://vmc.ppf.ktu.lt/> - website of the Management Training Centre of the Panavezys Institute of Kaunas Technological University; contains information about general principles and requirements of public ethics

http://www.ccbe.prg/doc/En/code_lithuania_en.pdf - Code of Conduct for Professional Lawyers

http://www.lzs.lt/pagen.php?page_id=30 – Code of Ethics of Lithuanian Journalists and Publishers.

<http://www.oas.org/juridico/english/Treaties/b-58.html> - the Inter-American Convention against corruption;

БЪЛГАРСКИ ИНТЕРНЕТ ВРЪЗКИ:

<http://www.transparency-bg.org> - Transparency International, България;

<http://bulgaria.usaid.gov> – United States Agency for International Development, Bulgaria.

<http://www.sbj-bg.org/content/files/etk.doc> - Съюз на българските журналисти (Етичен кодекс на българските медии);

<http://www.csd.bg/bg> – Център за изследване на демокрацията (ЦИД);

<http://www.csd.bg/bg/c2000/> - “Коалиция 2000”

<http://www.parliament.bg/?page=ns&lng=bg&nsid=5&action=show&gid=175>- Народно събрание на Република България, Комисия по парламентарна етика;

<http://www.parliament.bg/?page=ns&lng=bg&nsid=5&action=show&gid=176> – Народно събрание, Комисия за борба с корупцията;

<http://www.anticorruption.bg/> - Български антикорупционен портал.

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПРОЕКТ „ЖЕРТВИ НА КОРУПЦИЯ? НЯМА НАЧИН!“

(Младежки кампании за активно гражданство)

КРАТКО ОПИСАНИЕ НА ПРОЕКТА

КООРДИНАТОР: *Българска асоциация по четене*

ПАРТНЬОРИ: *Фондация „Пайдея”, Център за младежки и образователни дейности, Силистра*

ФИНАНСИРАНЕ: *Демократичната комисия към Посолството на САЩ в България*

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ: септември 2005 – октомври 2006

МЯСТО: София – организиране на дейностите с национален обхват; Силистра, Русе, Разград – провеждане на младежки антикорупционни кампании

ЦЕЛИ:

Проектът си поставя за цел **повишаване на разбирането и чувствителността на две целеви групи** за високата обществена опасност, която корупцията представлява за демокрацията и справедливостта в обществото:

- **Младежката общност** (в национален мащаб и в трите целеви региона) като:
 - **преки участници** в дейностите по проекта (сформиране на екипи, обучения, кампании);
 - основна **целева аудитория** на подготвяните кампании;
 - **автори на продуктите и посланията**, които се отправят към младежката аудитория и към цялата общественост.

Като бъдещи граждани и професионалисти в различни сфери, младежите са основният ресурс за устойчивото възпроизвеждане на демократичните принципи и ценности. Само навременното предотвратяване на изкривено разбиране на индивидуализма и пазарната икономика и разочарование от демокрацията може да осигури активно и информирано гражданско участие.

- **Цялата общественост** (в национален мащаб и в трите целеви региона)

Младежите са подходящ източник на послания към цялото общество, тъй като все още не са обременени с прекомерни негативни нагласи и рецидиви от миналото, носят оптимизъм, критичност и стремж за справедливост, присъщ на възрастта им. Младежкото творческо въображение съумява да създаде оригинални форми за привличане на общественото внимание.

ДЕЙНОСТИ:

1. **Дейности с национален обхват** – Конкурси за **лого** и **мото** на антикорупционна кампания, за **есе** и за проекти за **графити**. Конкурсите бяха насочени към ученици на възраст 16–19 години. Те бяха обявени през ноември 2005 г., а резултатите – през март 2006 г. Разгласяването и публикуване на отличните разработки се осъществи чрез мрежата на БАЧ и партньорските организации.

В различните категории на конкурса участваха 131 ученика от 31 града и 49 училища.

2. **Дейности в трите целеви региона**. В Силистра, Русе и Разград бяха сформирани **младежки екипи**, които организираха местни антикорупционни кампании. Всеки от екипите включваше 8 **човека** от **16 до 19 години** и бе подпомаган от местен поддържащ екип от координатор и двама члена. Екипите от трите града участваха в **начална среща** с обучителен, консултативен и инструктивен характер. На срещата бяха изяснени различните измерения на корупцията, начините, по които вреди на обществото и на отделната личност, бяха обсъдени възможностите за различни дейности по региони, начините за връзка и пр.

По места екипите съдействаха за разгласяването и мотивирането за участие както в **националните конкурси**, планирани, организирани и проведени в периода **април – май 2006**, така и в **кампаниите** за информиране и повишаване на обществената чувствителност („Седмица на антикорупцията“).

ПРИМЕРНИ ДЕЙНОСТИ:

- местни конкурси, изложби;
- радиопредавания и публикации в местната преса, младежки вестници;
- подготовка и разпространение на листовки и плакати;
- тренинги за младежки лидери и други занятия, проведени от учители или от ученици;
- дебати на младежки екипи на градско ниво пред връстници, представители на институции и местната общност;
- срещи с представители на институции, открити писма, подписки и пр.;
- хепънинги и концерти.

Всеки екип действаше по собствен план и сам избра комплекса от дейности, които да осъществи. Предпоставка за разнообразието в дейностите бяха интересите и профилираната насоченост на младежите в отделните екипи. В Русе участваха ученици от Професионална гимназия по икономика и управление „Елиас Канети“, в Разград – ученици от СОУ „Христо Ботев“, профил „Изобразително изкуство“, в Силистра – представители на местния Ученически парламент.

Работата на младежите бе подпомагана от местни координатори, преподаватели и специалисти:

- а. координатори: Габриела Миткова, Силистра, Даниела Станева, Русе, Мими Коцева, Разград,
- б. преподаватели и специалисти: Таня Стоянова и Евгени Золков, учители по изобразително изкуство, СОУ „Хр.Ботев“, Разград; Калина Пенева и Катя Семерджиева, преподаватели в ПГИУ „Елиас Канети“, Русе; Атанаска Атанасова, Отдел „Образование“, Община Силистра; Митко Костадинов, социолог, Община Силистра.

Ревностни съмишленици на екипите бяха Румяна Белчева и Димитър Митев, директори на двете училища в Русе и Разград, чиито възпитаници сформираха местните екипи.

Партньори в отразяване дейностите по проекта бяха отразени широко в местните медии:

а) Силистра: радио „Мелодия“;

б) Разград: в. „Гледища“, „Екип 7“ и „Лудогорски вестник“, местен клон на кабелна ТВ „Евроком“.

В края на проекта се проведе **заключителна среща** на екипите от трите града, на която се представиха извършените дейности и се обмени ценен опит.

БАЧ изразява специална благодарност на спонсора на проекта, на всички младежи, участвали в националния конкурс, на местните младежки екипи и партньори, които ни подкрепиха в осъществяването на инициативите.

БРОШУРА ЗА ПРОЕКТА, СЪЗДАДЕНА ОТ МЕСТНИТЕ МЛАДЕЖКИ ЕКИПИ

„Жертва на корупцията? Няма начин!“

Корупцията – тя изстрашава съвестността на всички демократични институции и подкопават условията на правовага държава.

Восхиляват нас се с обяснения и мисленето по един или друг начин. Много от нас са били и жертви.

Днес те може да бъде спряна заплата от мен, от теб, от всички нас, защото ние сме по-малко „продан“ и със сигурност не можем повече да платим.

I. Какво означава думата корупция?

1. Според Юридическия речник /1994 г./: Антиобществено явление, характеризиращо се с морално похищане на личността или социална група и с противоправно използване на служебно или друго положение за полстване на противоправна облага. Най-често проява на корупцията е митоман.

2. Според Българския гълопен речник /1998 г./: Противна реакция, аморал, шантажиствост.

3. Според прокуратъра – Чисто бълдаци. План за действие срещу корупцията, Коалиция 2000.

Корупцията се характеризира като злоупотреба с власт – политическа, полицейска и административна, която води до лично или групово обогатяване за сметка на интереса и законните интереси на личността, на колективна общност или на цялото общество.

III. Как да спрем корупцията

1. Прекъсване
Става въпрос за предотвратяване дивагата на подкупите, което се проявява в редица конкретни действия. Амигитите имат **силно превентивен ефект.**

2. Образование
На образованието се отдава отговорността за това всеки член на обществото да знае, че **всеки виденно извет човек може да направи абсолютно всичко на света за преодоляване на корупцията.**

3. Навъзнаване и проследяване
Това, че никой човек единлично е влякъл в заговора би допринесло много, защото ще повиши нивото на интраграждане доверието на гражданите в държавата. Гражданите ще видят, че всъщност се случва и когато те информират политическите дейности, както и когато те предприема мерки и от тяхното поведение нещо е произлязло.

II. Писово корупция

1. Според размера на безалтисните спомоща:

- 1.1 Дребна корупция – суми от рубли до 10 хиляди, 50 дни
- 1.2 Голяма корупция – суми от рубли до 50, 100 дни.

2. Според въздействието на корупцията на обществото и политическата:

Различното от това е известност от това дали за несправедливостта на корупцията е необходимо единично и също да се предприемат **възможни съществени политически тържествени или икономически акт (законо, закон), или е необходимо политическо решение за реорганизация на корупцията в политиката.**

„Жертва на корупцията? Няма начин!“

СЪВЕЩАНИЕ
ЗА ДЕКОНТАМИНАЦИЯ КОМУНИКАЦИЯ
ЛОКАЛИТЕТО НА ЛАН
ВЕЛИКА ПРАВА СЪВЕЩАНИЕ
КОМУНИКАЦИЯ

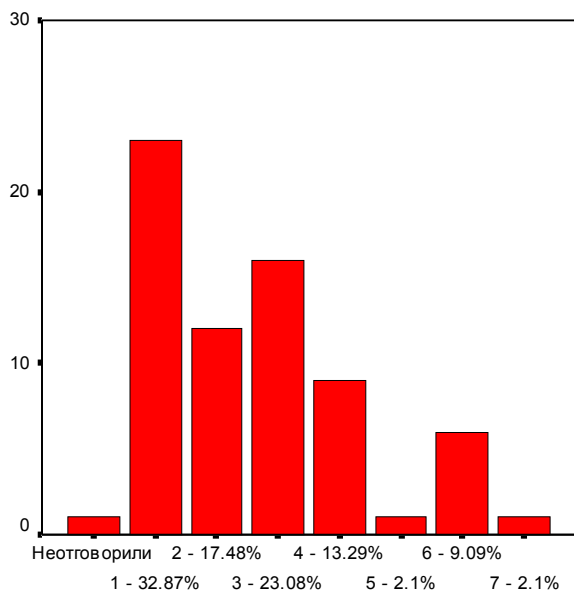
ЗА КОНТАКТ: bultra@osf.bg

Младежка анतिकорупционна кампания – Силистра 2006

Анкета – Ученици (общо 69)

1. Какво според Вас е корупцията? (посочете само един отговор, който считате за най-точен)

- незаконно облагодетелстване – **32.87%**
- получаването на заплащане за извършване на лична услуга – **17.48%**
- получаване на неполагащо се заплащане за извършване на служебните задължения – **23.08%**
- използване на публична власт за лична изгода – **13.29%**
- използване на „връзки“ – **2.1%**
- заобикаляне на правилата на честната конкуренция – **9.09%**
- некадърно административно обслужване
- произвол в обществената сфера – **2.1%**
- произвол в частната сфера

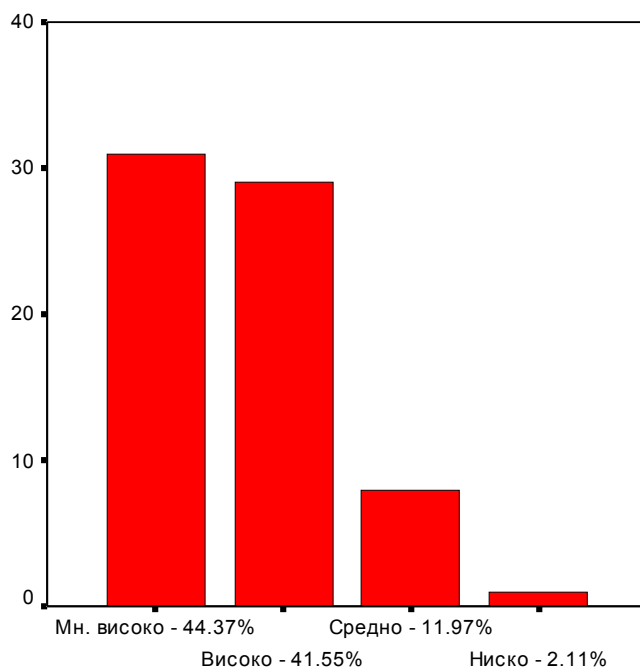
3. Какво според Вас е нивото на корупцията в България?

Много високо – **44.37%**

Високо – **41.55%**

Средно – **11.97%**

Ниско – **2.11%**

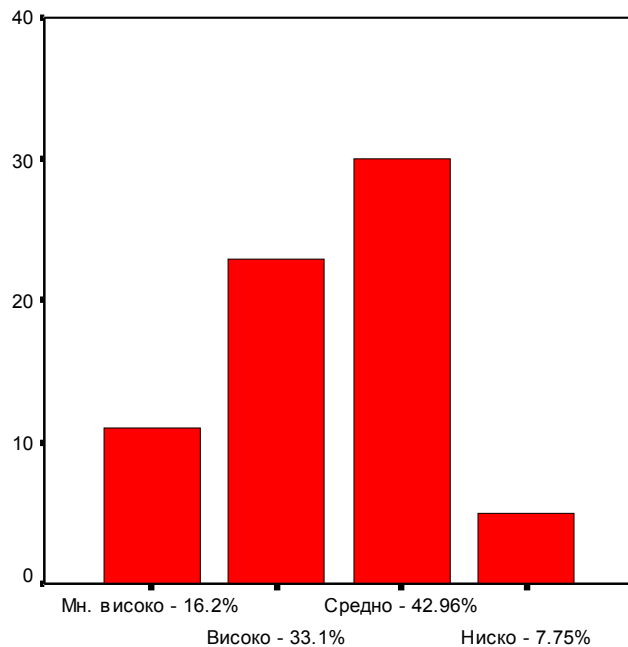
4. Какво според Вас е нивото на корупцията в нашата община (Силистра)?

Много високо - **16.2%**

Високо – **33.1%**

Средно – **42.96%**

Ниско – **7.75%**

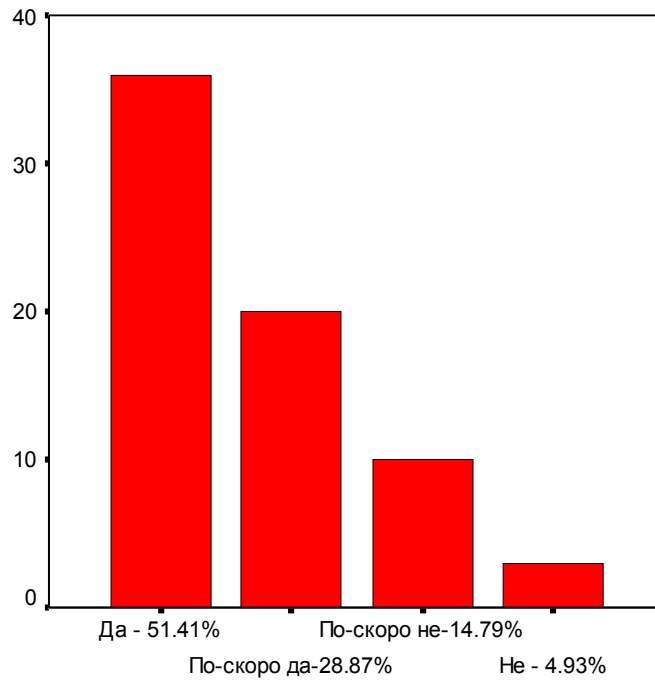
5. Смятате ли, че даващият подкуп е толкова виновен, колкото и вземащият подкуп?

Да – **51.41%**

По-скоро да – **28.87%**

По-скоро не – **14.79%**

Не – **4.93%**

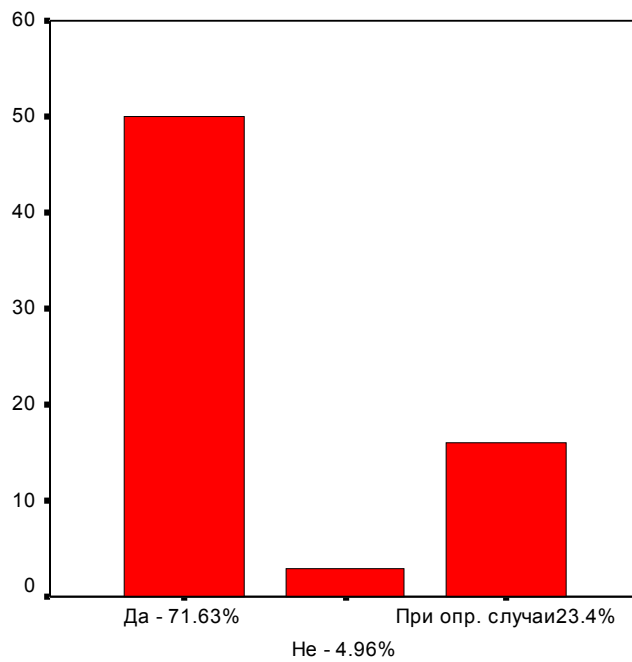

6. Смятате ли че даващите подкуп също трябва да се преследват наказателно?

Да – **71.63%**

Не – **4.97%**

При определени случаи - **23.4%**

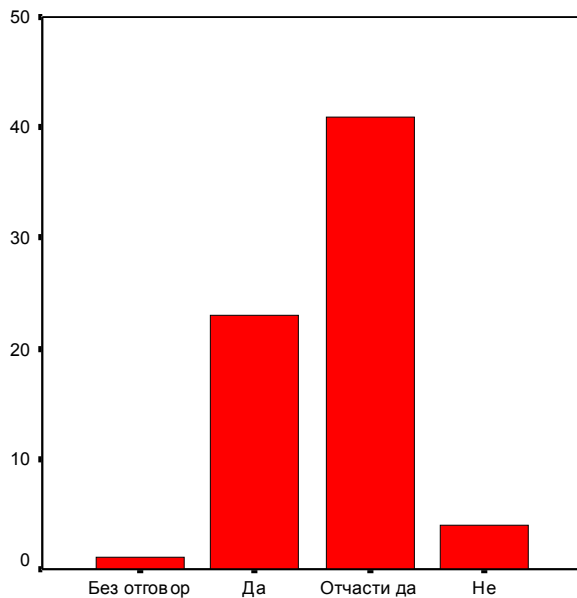

7. Смятате ли, че ниските заплати водят до корупция?

Да – **33.81%**

Отчасти да – **59.71**

Не – **6.48%**

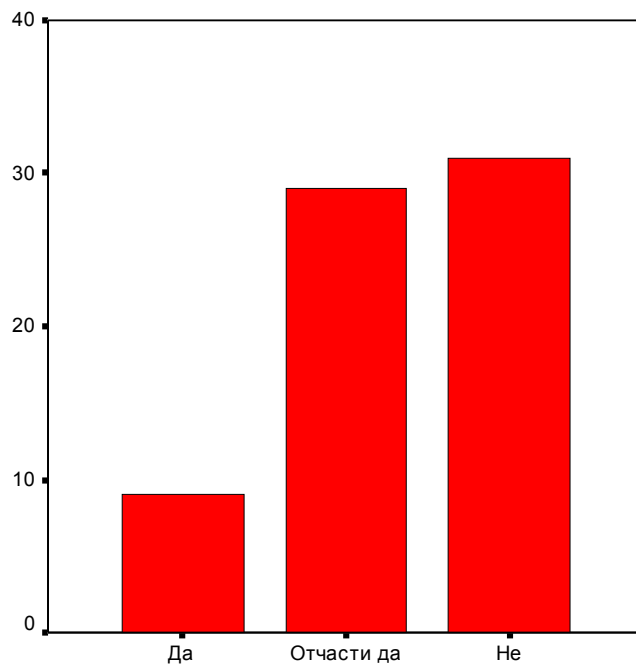

8. Смятате ли, че корупцията в нашето общество се дължи на особености на българския национален характер?

Да - **13.48%**

Отчасти да – **41.84%**

Не – **44.68%**

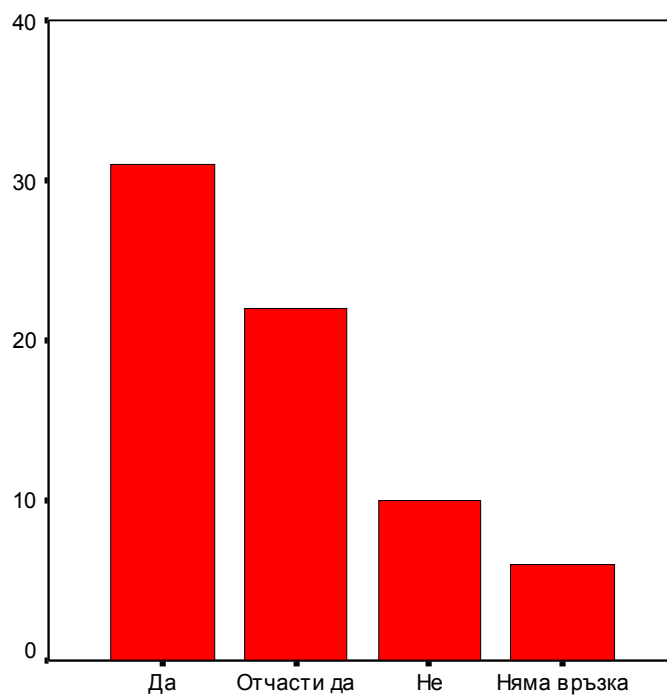
9. Корупцията нарушава ли твоите права?

Да – **44.37%**

Отчасти да – **31.69%**

Не – **14.79%**

Няма връзка – **9.15%**

12. Смятате ли, че корупцията е изкоренима?

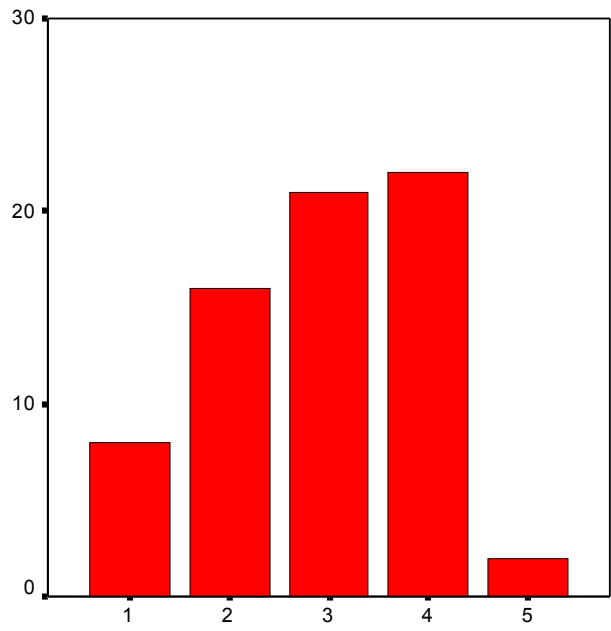
Да – **11.89%**

Да, но само при определени условия – **23.08%**

Само отчасти – **30.07%**

Не, при никакви условия – **31.47%**

Друг отговор – **3.5%**

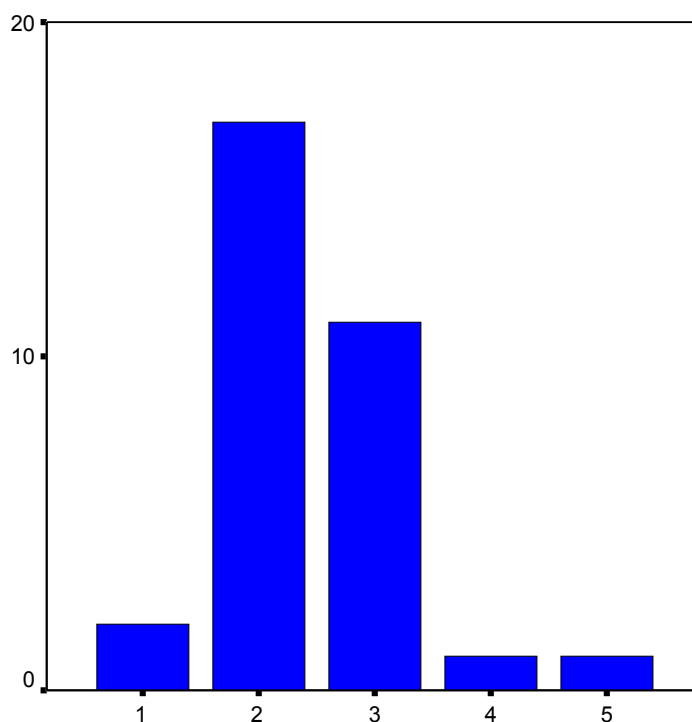

Младежка анतिकорупционна кампания – Силистра 2006

Анкета – Възрастни (общо 32)

1. Какво според Вас е корупцията? (посочете само един отговор, който считате за най-точен)

- незаконно облагодетелстване – **7.25%**
- получаване на неполагащо се заплащане за извършване на служебните задължения – **50.72%**
- използване на публична власт за лична изгода – **33.33%**
- заобикаляне на правилата на честната конкуренция – **4.35%**
- произвол в обществената сфера – **4.35%**

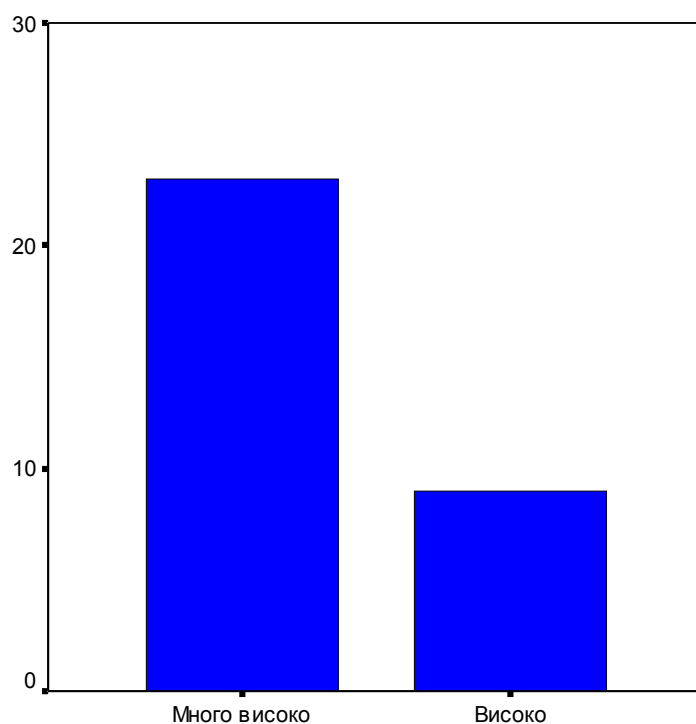
3. Какво според Вас е нивото на корупцията в България?

Много високо – **71.2%**

Високо – **28.8%**

Средно – **0**

Ниско – **0**

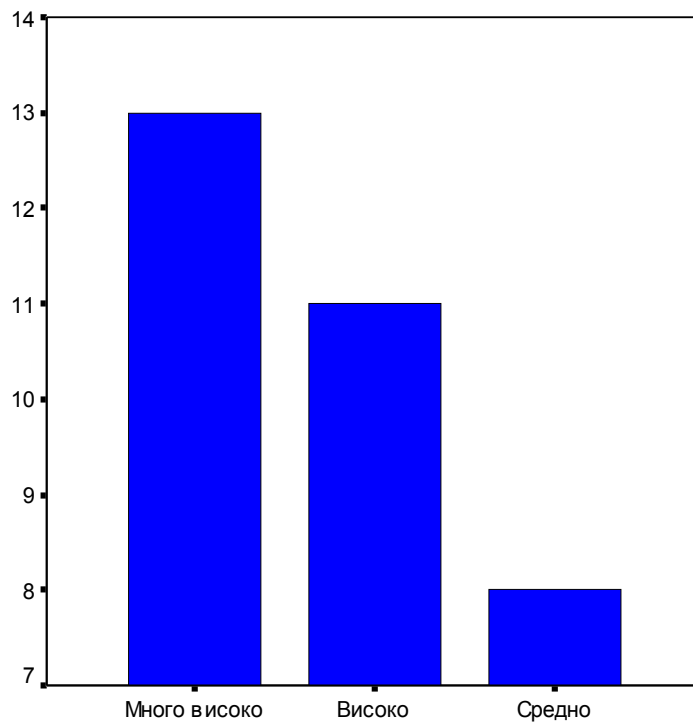
4. Какво според Вас е нивото на корупцията в нашата община (Силистра)?

Много високо – **40.3%**

Високо – **34.33%**

Средно – **25.37%**

Ниско – **0**

5. Смятате ли, че даващият подкуп е толкова виновен, колкото и вземащият подкуп?

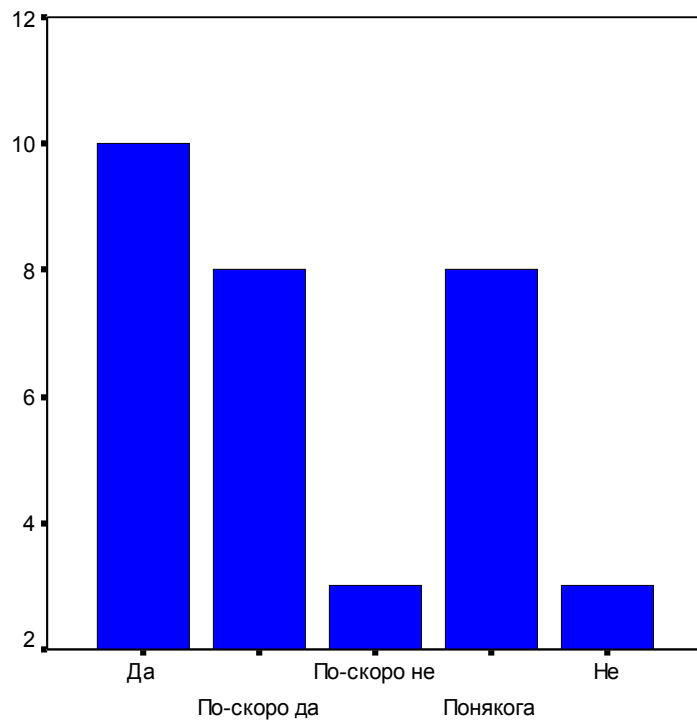
Да – **30.43%**

По-скоро да – **24.64%**

По-скоро не – **10.14%**

Понякога – **24.64**

Не – **10.14%**

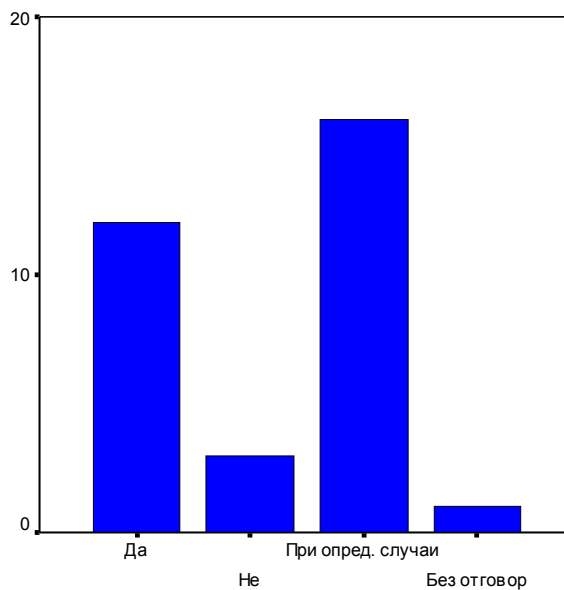
6. Смятате ли че даващите подкуп също трябва наказателно да се преследват?

Да – **36.76%**

Не – **10.29%**

При определени случаи - **48.53%**

Без отговор – **4.42%**

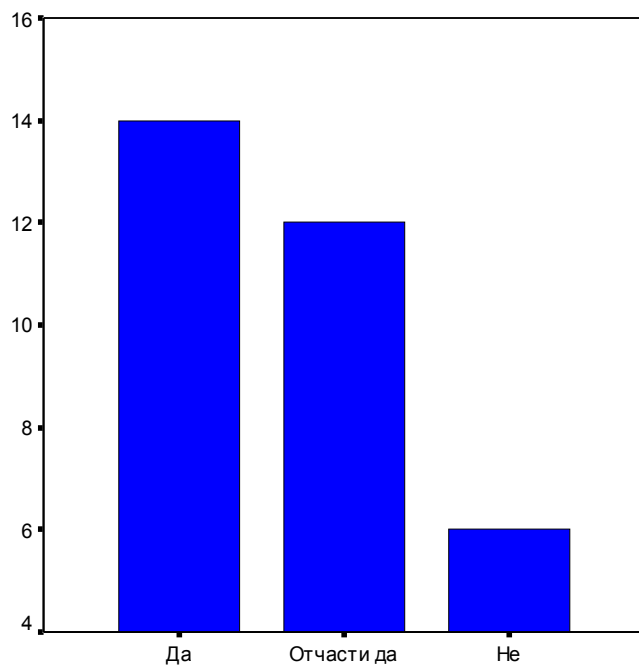

7. Смятате ли, че ниските заплати водят до корупция?

Да – **43.28%**

Отчасти да – **37.31%**

Не – **37.31%**

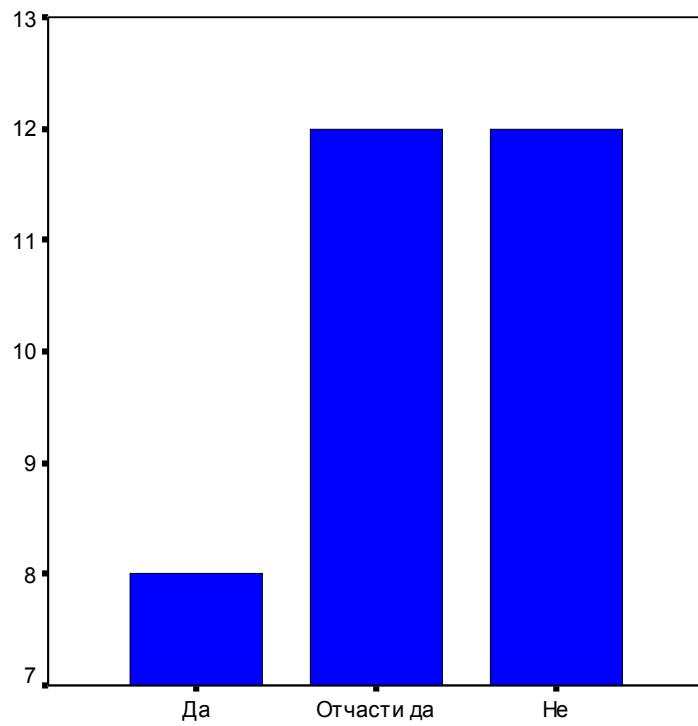

8. Смятате ли, че корупцията в нашето общество се дължи на особености на българския национален характер?

Да - **25.37%**

Отчасти да – **37.31%**

Не – **37.31%**

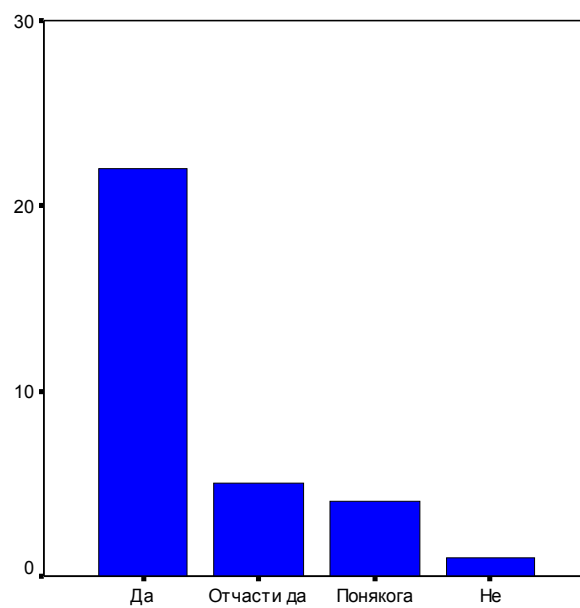
9. Корупцията нарушава ли твоите права?

Да – **66.18%**

Отчасти да – **16.18%**

Понякога – **13.24%**

Не – **4.41%**

12. Смятате ли, че корупцията е изкоренима?

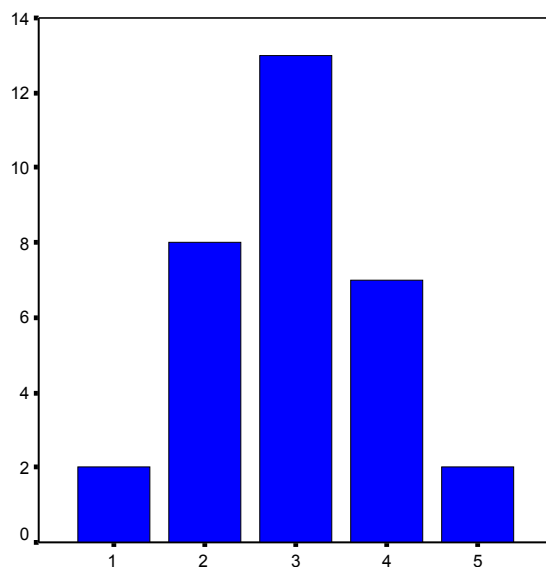
Да – **7.25%**

Да, но само при определени условия – **24.64%**

Само отчасти – **39.13%**

Не, при никакви условия – **21.74%**

Друг отговор – **7.25%**

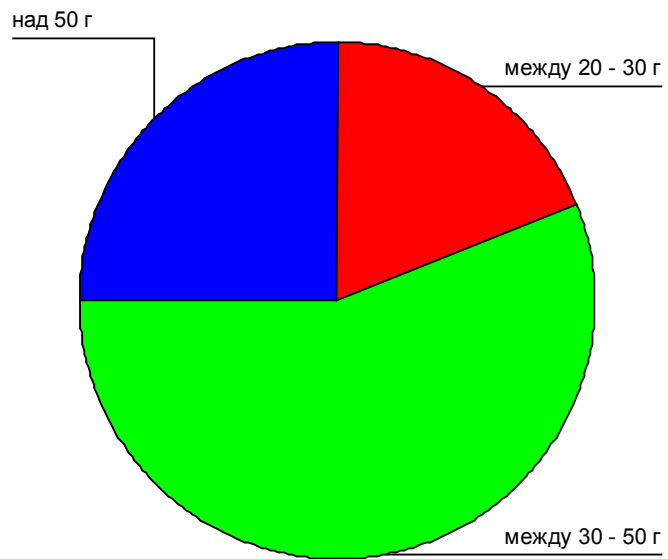

Възраст:

20 – 30 – **19.4%**

30 – 50 – **55.2%**

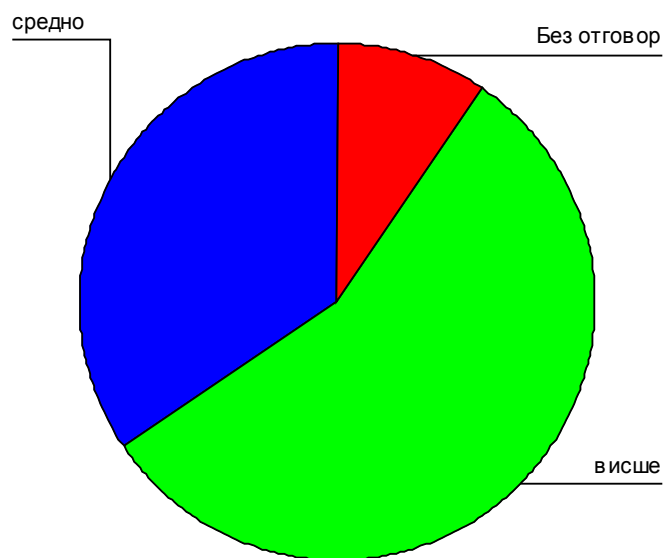
над 50 – **25.4%**

Образование:

Висше – **61.7%**

Средно – **38.3%**

СНИМКИ

ИЗЛОЖБА В РАЗГРАД (ГРАДСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ „ИЛИЯ ПЕТРОВ“)

Автори на творби и техни почитатели.

Картини от изложбата

Композиция от изложба в Градска художествена галерия „Илия Петров“, Разград.

ФИНАЛНА СРЕЦА НА МЛАДЕЖКИТЕ ЕКИПИ В РУСЕ

Награждаване на финалистите от националния конкурс „Жертва на корупция? Няма начин!“.

Наградени ученици от националните конкурси по време на финалната среща в Русе.

Подготовка на презентацията на екип Русе по време на финалната среща.

Младежките екипи по време на заключителната среща.

Екип Силистра (участници от „Български детски и младежки парламент“, Силистра).

Презентация на екип Русе.

СРЕЩА НА ЧЛЕНОВЕ ОТ ЕКИПА НА МЕЖДУНАРОДНОТО ПОМАГАЛО В СОФИЯ

Среща на учители, представители на РИО – София област, и членове на БАЧ с Daiva Penkauskiene, Modern Didactic Center, Lithuania – съставител на международното помагало, и Aida Martinkeniene, Special Investigation Service of the Republic of Lithuania – консултант за помагало-то. София, октомври 2006.